

**MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ'NİN İL
EKONOMİSİNDEKİ YERİ**

Mücahit ÇAYIN

**Yüksek Lisans Tezi
Prof. Dr. Hüseyin ÖZER
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

2012

Her hakkı saklıdır.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Mücahit ÇAYIN

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ'NİN İL EKONOMİSİNDEKİ
YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hüseyin ÖZER

ERZURUM – 2012

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

12.07 / 2012

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ’NİN İL EKONOMİSİNDEKİ YERİ” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☒ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Mücahit ÇAYIN

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Hüseyin ÖZER danışmanlığında Mücahit ÇAYIN tarafından hazırlanan bu çalışma 12/07/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İKTİSAT Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hüseyin ÖZER

İmza

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ömer YILMAZ

İmza

Jüri Üyesi : Yrd Doç. Dr. Ergün AKTÜRK

İmza

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. ... /.../ 2012

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ.....	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİM VE İKTİSADİ GELİŞME

1.1. EĞİTİMİN TANIMI, AMAÇLARI VE ÖZELLİKLERİ.....	3
1.2. EĞİTİM İLE İKTİSADİ BÜYÜME VE KALKINMA İLİŞKİSİ	6
1.2.1. Eğitimin Genel Ekonomik Özellikleri.....	12
1.2.2. Eğitimin Yatırım ve Tüketim Özelliği	13
1.3. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI.....	15
1.3.1. Yükseköğretim ile Ekonomik Büyüme ve Kalkınma İlişkisi	20
1.3.1.1. Statik Katkılar	24
1.3.1.1.1. Dolaysız Statik Katkılar.....	24
1.3.1.1.2. Dolaylı Statik Katkılar	25
1.3.1.1.3. Uyarılmış Katkılar	26
1.3.1.2. Dinamik Katkılar.....	28
1.3.2. Tarihsel Perspektif İçerisinde Türk Yükseköğretimi.....	29
1.3.2.1. Cumhuriyet Öncesi Türk Yükseköğretimi	29
1.3.2.2. Cumhuriyet Sonrası Türk Yükseköğretimi	31
1.3.2.2.1. 1933-1946 Dönemi	31
1.3.2.2.2. 1946-1973 Dönemi	32
1.3.2.2.3. 1973-1981 Dönemi	33
1.3.2.2.4. 1981 ve Sonraki Dönem.....	34

İKİNCİ BÖLÜM
BİR YÜKSEKÖĞRETİM KURUMU OLARAK MUŞ ALPARSLAN
ÜNİVERSİTESİ'NİN İL EKONOMİSİNDEKİ YERİ

2.1. BİR YÜKSEKÖĞRETİM KURUMU OLARAK MUŞ ALPARSLAN	
ÜNİVERSİTESİ.....	43
2.1.1. Üniversitenin Tarihçesi.....	43
2.1.2. Üniversitenin Akademik Birimleri.....	44
2.1.3. Üniversitenin Yerleşke Durumu.....	45
2.1.4. Üniversitenin Gelir ve Giderleri.....	48
2.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	57
2.2.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Kapsamı.....	57
2.2.2. Araştırmanın Kaynakları ve Yöntemi.....	58
2.3. LİTERATÜR ÖZETİ.....	59
2.4. TEMEL BULGULAR.....	61
2.5. MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ'NİN İL EKONOMİSİNE DOLAYSIZ	
KATKISI.....	80
2.5.1. Dolaysız Gelir Katkısı.....	80
2.5.2. Dolaysız İstihdam Katkısı.....	81
2.6. MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ'NİN İL EKONOMİSİNE DOLAYLI	
KATKISI.....	82
2.6.1. Dolaylı Gelir Katkısı.....	82
2.6.2 Dolaylı İstihdam Katkısı.....	83
2.7. ÖĞRENCİLERİN TÜKETİM KALIPLARININ EKONOMETRİK	
ANALİZİ.....	84
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	90
KAYNAKÇA.....	93
EKLER.....	99
EK 1: ÖĞRENCİ ANKET FORMU.....	99
ÖZGEÇMİŞ.....	101

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ'NİN İL EKONOMİSİNDEKİ YERİ****Mücahit ÇAYIN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin ÖZER****2012, 109 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Hüseyin ÖZER****Doç. Dr. Ömer YILMAZ****Yrd Doç. Dr. Ergün AKTÜRK**

Yükseköğretim kurumları kuruldukları bölgenin veya genel olarak aldığımızda ise ülkenin kalkınmasına birçok yönden katkı sağlar. Yükseköğretim topluma, toplumun refah düzeyi ve yaşam kalitesine ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan oldukça geniş çerçevede katkıda bulunur. Yükseköğretim kurumları içerisinde bu katkıları en çok gerçekleştiren üniversiteler olmuştur.

Bu çalışmanın temel amacı, Muş Alparslan Üniversitesi'nin il ekonomisine yaptığı gelir, istihdam ve harcama bakımından etkilerini araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışma başlıca iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde eğitim, yükseköğretim, iktisadi büyüme, iktisadi kalkınma ve üniversite kavramları açıklanmış, ekonomik kalkınma ile yükseköğretimin ilişkisi ortaya konulmuştur. Türkiye'deki yükseköğretimin tarihi gelişimi, sayıları ve finansal kaynakları incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye'deki 165 üniversiteden biri olan ve Muş İlinde kurulan Muş Alparslan Üniversitesi incelenmiş ve Muş İli ekonomisine yaptığı katkılar üzerine bir uygulama yapılmıştır.

Çalışma sonucunda Muş Alparslan Üniversitesinin Muş iline 417 kişilik dolaysız istihdam ve 477 kişi de dolaylı istihdam olmak üzere toplamda 894 kişilik bir istihdam katkısı ile 11.075.394 TL dolaysız gelir katkısı ve 29.587.176 TL dolaylı gelir katkısı olmak üzere toplamda 40.662.570 TL gelir katkısı sağladığı tespit edilmiştir..

Anahtar kelimeler: Eğitim, Yükseköğretim, İktisadi Büyüme ve Kalkınma, Üniversite

ABSTRACT

MASTER THESIS

**THE ROLE OF MUS ALPARSLAN UNIVERSITY IN THE ECONOMY OF
THE PROVINCE**

Mücahit ÇAYIN

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin ÖZER

2012, Page: 109

Jury : Prof. Dr. Hüseyin ÖZER

Assoc. Prof. Dr. Ömer YILMAZ

Assist. Prof. Dr. Ergün AKTÜRK

The higher education institutions contribute to the economy of the towns where they are established or in general contribute to the economy of the country in many aspects. Higher education contributes to society and the cultural, social and economic welfare and life quality of the society to a great extent. Among the higher education institutions which mostly bring out these contributions are universities.

The main purpose of this study is to analyze the impact of the Muş Alparslan University on the economy of the province in terms of income, employment and expenditure. The study consists mainly of two chapters. In the first chapter of the study, the concepts such as education, higher education, economic growth and development and university have been defined. Besides, the relation between higher education and economic development has been described. The historical development of universities, numbers of universities and their financial sources have been observed. In the last chapter of the study, Muş Alparslan University, one of the 165 universities in Turkey and established in Muş, has been analyzed elaborately and a case study has been done on its contribution the economy of the Muş province.

As a result of the study, it has been observed that Muş Alparslan University has contributed to a total of 894 personnel recruitment 417 of which is direct recruitment and 477 indirect; besides, it contributed to a sum of 40.662.570 TL income 11.075.394 TL of which is direct income and 29.587.176 TL indirect.

Key Words: Education, Higher Education, Economic Growth and Development, University

KISALTMALAR DİZİNİ

B.Ö.	: Başlangıç Ödeneği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı (Kalkınma Bakanlığı)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KBÖ	: Kesintili Başlangıç Ödeneği
KYK	: Kredi ve Yurtlar Kurumu
KTO	: Konya Ticaret Odası
MB	: Maliye Bakanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MPC	: Marjinal Tüketim Eğilimi
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
s.	: Sayfa
S	: Sayı
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
vb	: ve benzerleri
vd	: ve diğerleri
vs	: ve saire

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. 1995-2011 Yılları Arası Yükseköğretime Kayıtlı Öğrenci Sayıları.....	37
Tablo 1.2. Üniversitelerde Öğrenci, Öğretim Elemanı ve Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı.....	38
Tablo 1.3. 2002-2010 Döneminde Yükseköğretim Kurumlarına Ayrılan Ödeneklerin Dağılımı (BİN TL).....	40
Tablo 1.4. Yıllar İtibariyle Kaynaklarına Göre Üniversitelerin gelirleri (TL)	41
Tablo 1.5. Üniversite Bütçelerinin Toplam Ödenek ve Harcamaları (1998-2010)	42
Tablo 2.1. Muş Alparslan Üniversitesi Yerleşkesine ait Bilgiler	45
Tablo 2.2. 2010 Yılı Projeler, Ödenekler ve Kaynaklar (BİN TL).....	47
Tablo 2.3. 2009, 2010 Yılları ve 2011 Yılı Ocak-Haziran Dönemine ait Üniversite Gelirleri (TL).....	49
Tablo 2.4. Yıllar itibariyle Muş Alparslan Üniversitesi'nin Gider Dağılımı (TL)	51
Tablo 2.5. Üniversite Bütçeleri Eğitim Hizmetleri Fonksiyonundaki Sermaye Giderlerinin Dağılımı (TL)	53
Tablo 2.6. Üniversitelerin Yayın Alımları Ödenek ve Harcamaları (TL).....	55
Tablo 2.7. Üniversitelerin 2010 Yılı AR-GE Ödenekleri (TL)	56
Tablo 2.8. Öğrencilerin Fakülte, Yüksekokul ve Cinsiyetlerine Göre Sayıları ve Uygulanan Anketlerin Dağılımı	62
Tablo 2.9. Öğrenci Ailelerinin İkamet Yeri	63
Tablo 2.10. Ailelerinin İkamet Ettiği Yerleşim Birimine Göre Öğrenci Dağılımı.....	63
Tablo 2.11. Ailelerindeki Çocuk Sayısı ve Yüksek Öğrenim Gören Sayısı İtibariyle Öğrencilerin Dağılımı.....	64
Tablo 2.12. Öğrencilerin Öğrenim Şekillerine ve Barınma Yerlerine Göre Dağılımı...	65
Tablo 2.13. Cinsiyete ve Öğrenim Şekillerine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Aile Gelirleri (TL)	66
Tablo 2.14. Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Aile Geliri (TL)....	67
Tablo 2.15. Gelir Kaynaklarına Göre Öğrenci Sayıları	78
Tablo 2.16. Öğrencilerin Harcama Grupları ve Farklı Faktörler İtibariyle Aylık Ortalama Harcamaları (TL)	71
Tablo 2.17. Farklı Harcama Kalemleri ve Farklı Faktörler İtibariyle Ortalama Kültür, Eğitim ve Eğlence Harcamaları (TL)	74

Tablo 2.18. Cinsiyetleri İtibariyle Öğrencilerin Harcama Gruplarına Yaptıkları	
Harcamaların Toplam İçindeki Payları (%).....	74
Tablo 2.19. Öğrenim Şekilleri İtibariyle Öğrencilerin Harcama Gruplarına Yaptıkları	
Harcamaların Toplam İçindeki Payları (%).....	75
Tablo 2.20. Barınma Yerleri İtibariyle Öğrencilerin Harcama Gruplarına Yaptıkları	
Harcamaların Toplam İçindeki Payları (%).....	76
Tablo 2.21. Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelir, Tüketim ve Tasarrufları	78
Tablo 2.22. Muş Alparslan Üniversitesi'nin Akademik ve İdari Personel Sayısı	81
Tablo 2.23. Muş Alparslan Üniversitesi'nin 2010-2011 Eğitim-Öğretim Dönemi Bütçe	
Giderleri (TL).....	82
Tablo 2.24. Tüketim Modeli Tahmin Sonuçları (1)	85
Tablo 2.25. Tüketim Modeli Tahmin Sonuçları (2).....	85
Tablo 2.26. Tüketim Modeli Tahmin Sonuçları (3).....	88

ÖNSÖZ

Konu ve eser seçiminde benden desteklerini esirgemeyen, yoğun iş temposuna rağmen bilgi ve tecrübeleriyle çalışmama katkıda bulunan danışman hocam sayın Prof. Dr. Hüseyin ÖZER'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca öneri ve katkılarından dolayı jüri üyeleri sayın Doç. Dr. Ömer Yılmaz ve Sayın Yrd Doç. Dr. Ergün AKTÜRK hocalarıma teşekkürlerimi arz ederim.

Erzurum -2012

Mücahit ÇAYIN

GİRİŞ

Eğitim, özelde bölgelerin ve genelde ise ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmasında önemli bir etkidir. Öyle ki, bir ülkenin eğitim durumuna ve eğitim harcamalarına bakıp, o ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında tahmin yürütülebilir. Eğitim düzeyi yüksek olan devletler, refah devleti olmuştur. Bir toplumun yenilikçi olması ve teknolojik değişmelere uyum sağlaması o toplumun eğitim seviyesinin yüksek olmasına bağlıdır. Yine eğitim, ekonomide fiziki sermaye kadar önemli olan beşeri sermayenin verimliliğini artırmada önemli bir rol üstlenmektedir. Nitekim Schultz ve Mincer gibi beşeri sermaye teorisyenleri eğitimin beşeri sermaye birikimini sağlayarak verimliliği artırdığını söylemişlerdir.

Birçok iktisatçı, yükseköğretimi, ülkelerin kalkınmasında önemli bir araç olduğunu kabul etmiş ve ülkelerin her bölgesinde yükseköğretim kurumlarının olması gerektiğini savunmuşlardır. Özellikle 1960'lı yıllardan bu yana gelişmekte olan ülkeler yükseköğretim üzerinde daha çok durmuştur. Gelişmemiş bölgelerde yükseköğretim kurumları kurulmuş ve bu kurumların o bölgelerin gelişimini olumlu yönde etkileyecekleri beklenilmiştir.

Yükseköğretim kurumları olan üniversiteler bulunduğu bölgenin yerel ekonomisine birçok noktada fayda sağlamaktadır. Üniversiteler üretim birimi olarak bilgiyi ve teknolojiyi üretir. Üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde sanayi işgücünü eğitir ve böylece verimliliğin artmasını sağlamış olur. Üniversiteler tüketim birimi olarak da toplam talebi ve istihdamı artırır. Üniversitenin bulunduğu bölgeye farklı bölgelerden gelen öğrencilerin harcamaları sayesinde kaynak transferi gerçekleşmiş olur. Üniversiteler, bünyesinde akademik ve idari personeli çalıştırarak bir istihdam alanı olmuştur.

Yukarıda sayılan nedenlerden olacak ki, günümüz Türkiye'sinde yükseköğretim kurumları gittikçe artmakta olup, bütün illerimizde üniversiteler kurulmuş ve neredeyse bütün ilçelerimizde bu üniversitelere bağlı meslek yüksekokulları açılmıştır. Ülkemizin gelişmişlik açıdan geri kalmış bölgelerinde üniversitelerin açılması bölgeler arası kalkınmışlık farkını bir nebze de olsa azaltacaktır. Çünkü söz konusu bölgelerde üniversite kampusu oluşturmak için büyük yatırımlar gerçekleşmekte ve bu da bölge ekonomisini canlandırmaktadır. Yine sanayinin az olduğu, ekonomisi tarım ve

hayvancılığa bağlı bölgelerde üniversitelerin kurulması bölgede bir istihdam alanı oluşturmakta ve bölge halkını değişik ekonomik faaliyetlere yönlendirmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Muş Alparslan Üniversitesi'nin sanayisi gelişmemiş, ekonomisi tarıma ve hayvancılığa bağlı bulunan Muş İli ekonomisine yaptığı çeşitli katkıları araştırmaktır. Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk olarak eğitimin tanımı, amaçları, özellikleri ve işlevleri sunulmuştur. Daha sonra eğitimin iktisadi büyüme ve kalkınma ile ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak eğitimin bir kademesi olan yükseköğretim kurumları üzerinde daha çok durulmuş ve bu kurumların bölge ekonomilerine sağlayacağı katkılar çeşitli açılardan incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, Muş Alparslan Üniversitesi tanıtılmış ve araştırmanın metodolojisi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca daha önce yapılan çalışmaların özetlendiği bir literatür özeti sunulmuştur. Yapılan anketler sayesinde öğrenci gelir-harcama ilişkileri detaylı bir şekilde incelenmiş ve öğrenci harcamalarını etkileyen faktörler ayrı ayrı analiz edilmiştir. Böylece öğrencilerin tüketim ve tasarruf eğilimleri üzerinde durulmuştur. Tüm bunlardan sonra da Üniversitenin Muş ekonomisine sağladığı çeşitli katkılar hesaplanmıştır.

Çalışmanın kısaca tanıtımı ve elde edilen çarpıcı bulguların değerlendirilmesi ise son bölümde sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİM VE İKTİSADİ GELİŞME

1.1. EĞİTİMİN TANIMI, AMAÇLARI VE ÖZELLİKLERİ

İnsanlık tarihi ile birlikte var olan ve sürekli yaşayan bir kavram olan eğitim ile ilgili tanımlarla değişik adlar altında ulusal ve uluslararası birçok kaynakta karşılaşmak mümkündür. Eğitim, Eğitim Terimleri Sözlüğünde “Önceden belirlenmiş amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizgesi, belli bir konuda bir bilgi ya da bilim alanında yetiştirme ya da geliştirme ve her kuşağa geçmişin bilgi ve tecrübelerini düzenli bir biçimde aktarma ya da kazandırma işi” olarak ifade edilmektedir.¹ Ünlü İslam sosyologlarından İbn Haldun “Mukaddime” adlı eserinde kişilere verilen mesleksi ve entelektüel eğitimin onlarda tutum değişikliğine yol açacağını belirtmiştir. Thomas Hobbes’e göre, insanı topluma uygun hale getiren güç eğitimidir.²

Eflatun, eğitimin “İnsana en iyi olgunluk vermek” olduğunu belirtirken, Kant; “İnsanda bulunan bütün gizli kabiliyetlerin geliştirilmesi” olduğunu ifade eder. Yine J. J. Rousseau eğitim kavramını “Çocukları yetiştirmek ve insan yapmak sanatı” olarak ele alırken, E. Durkheim, “Sosyal olmayan nesli sosyalleştirmek” ve Spencer de, “Tam yaşayışa hazırlık” olarak tanımlar.³

Ülkemizde son zamanlarda öğretmen adayları için önemli hale gelen eğitim bilimleri kitaplarında eğitimin tanımı şöyle yapılmaktadır: Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getiren süreçtir. Eğitim bir sistemdir ve sistemi oluşturan değişkenler girdi, işlem, çıktı ve dönüttür. Girdi, sistemin hedefini gerçekleştirmek için gerekli olan her şeydir. İşlem, girdilerin işlenmesi ve biçimlendirilmesidir. Çıktılar, ortaya çıkan ürünlerdir. Dönüt, ürün ve sonuç hakkında elde edilen bilgilerdir.⁴ Başka bir kaynakta eğitim, bireysel beceri ve yeteneklerin gelişmesi için oluşturulan, kendine has nitelikleri bulunan bütün geliştirme

¹ Ferhan Oğuzkan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974, s.82.

² Selçuk Alp, “Tanzimat’tan Günümüze Eğitim ve 2000’li Yıllarda Ekonomik Büyüme ile Eğitim Arasındaki İlişkinin Analizi”, *Tarihi, Siyasi, Sosyal Gelişmelerin Işığında Türkiye Ekonomisi 1908-2008*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2010, s.541.

³ Fatih Töremen, *Eğitim Bilimine Giriş*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2011, s.12.

⁴ KPSS *Eğitim Bilimleri Program Geliştirme*, İhtiyaç Yayıncılık, Ankara 2010, s.10.

ve yükseltme girişim veya araçları şeklinde tanımlanmaktadır ki bu yönüyle eğitim adeta canlı bir organizma gibi büyüüp gelişme özellikleri taşımaktadır.⁵

Bütün bu tanımlardan hareketle eğitimin genel amaçları;

- Bireylere bilgi ve beceri kazandırmak
- Toplumun yaşamasını ve kalkınmasını devam ettirilebilecek nitelikte değerler üretmek
- Eski ve yeni değerleri bağdaştırmak
- Toplumdaki değerlere süreklilik ve esneklik kazandırmak
- Çağın gereklerine ve geleceğe dönük yeni değerler üretmek
- Var olan değerlerin yitirilmesini önlemek

Şeklinde özetlenebilir.⁶

Yukarıda yapılan eğitim tanımlarından anlaşılabacağı üzere eğitim; bilgi ve davranış değişikliği ile sonuçlanmalı, bu değişiklikler bireyin kendi yaşantısı sonucunda oluşmalı yani yaşantı ürünü olmalı, bir süreci gerektirmeli, toplumsal, kültürel ve bireysel temellere, işlevlere sahip olmalıdır. Bu açıklama doğrultusunda eğitimin temel özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Davranış değişikliği ile sonuçlanır.
- Bireyin kendi yaşantısı yoluyla gerçekleşir.
- Bir süreçtir.
- Bireylere toplumsal ve kültürel normları kazandırır.⁷

Burada eğitimin birinci özelliği, bir davranış kazandırma işi olarak açıklanmaktadır. Davranış kazandırma işi yeni bir davranışın kazandırılması şeklinde olabileceği gibi, var olan davranışın geliştirilmesi veya değiştirilmesi şeklinde de olabilir. Eğitimin ikinci özelliği, kişide davranış değişikliğinin oluşabilmesi için kişinin

⁵ Ö. Selçuk Emsen, *Atatürk Üniversitesi'nin İl Ekonomisindeki Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1994, s. 4.

⁶ KPSS Eğitim Bilimleri Program Geliştirme, s.9.

⁷ KPSS Eğitim Bilimleri Program Geliştirme, s.11.

kendisinin çaba göstermesi gerekliliğidir. Eğitimin bir süreç olma özelliği ise, eğitim faaliyetinin önceden belirlenen amaçlar çerçevesinde gerçekleşmesidir.⁸

Yine yukarıda ifade edilen eğitimin amaçlarından da anlaşılacağı üzere eğitim; toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanları kapsamaktadır. Söz gelimi çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkma, refah devleti olma, sanayileşme, bilgi toplumu olma, toplumsal adaleti gerçekleştirmiş bir hukuk devleti olma, bağımsızlık vs. gibi amaçları kapsamaktadır. Bu amaçlar kapsamında da eğitim bazı işlevler üstlenmiştir. Bu işlevler;

a) Açık işlevler

- 1) Toplumsallaştırma İşlevi
- 2) Toplumun Kültürel Mirasını Yeni Nesillere Aktarma İşlevi
- 3) Siyasal İşlevi
- 4) Seçme ve Yönelme İşlevi
- 5) Ekonomik İşlev
- 6) Toplumun Bir Ögesi Olan Bireyi Geliştirme İşlevi
- 7) Yenilikçi ve Değişmeyi Sağlayıcı Aydın Nesiller Yetiştirme İşlevi

b) Gizli İşlevler

- 1) Eş Seçme İşlevi
- 2) Tanıdık Edinerek Çevreyi Genişletme İşlevi
- 3) Statü Kazandırma İşlevi
- 4) İşsizliği Önleme İşlevi
- 5) Çocuğun Ekonomik Sömürülmesini Önleme İşlevi
- 6) Temizleyicilik İşlevi

Şeklinde sıralanabilir.

Eğitim sayesinde birey, içinde yaşadığı aile ile toplumun değer ve normlarını öğrenir ve kendisine düşen görevi yerine getirecek beceriyi kazanır. Kültürel birikimin

⁸ Remzi Y. Kınca, *Eğitim Bilimine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2009, s.3.

yeni nesillere sistemli bir şekilde aktarılması eğitim ile gerçekleşmektedir. Eğitim fırsat eşitliği sağlamaktadır. Eğitim, ekonominin ihtiyaç duyduğu beyin gücü ve işgücünü yetiştirmektedir. İnsanlar eğitimle topluma yararlı hale gelir. Yeniliklere ve olumlu yöndeki değişimlere önderlik eden insanlar eğitilmiş insanlardır. Eğitim toplumda aile kurumunun oluşmasına katkıda bulunur. Kişinin eğitim seviyesi yükseldikçe statüsü de yükselmekte ve bu statü sayesinde kendi ailesinin ve akrabalarının da statü kazanmasında etkili olmaktadır.⁹

1.2. EĞİTİM İLE İKTİSADİ BÜYÜME VE KALKINMA İLİŞKİSİ

Eğitim ile iktisadi büyüme ve kalkınma arasındaki ilişkiye geçmeden önce iktisadi kalkınma ve iktisadi büyüme tanımlarını vermekte fayda vardır.

İktisadi büyüme, uzun dönemli bir olgu olup bir ülkenin üretim imkânları eğrisinin dışı doğru kaymasıdır.¹⁰ Üretim kapasitesinde meydana gelecek uzun dönemli artışlar olan iktisadi büyüme, kişi başına düşen reel gelirdeki artışları da ifade etmektedir.¹¹ İktisadi büyüme, tam istihdam şartlarında ekonomiye yeni üretim faktörlerinin ilave edilmesi ya da teknolojik gelişme sağlanması sonucunda meydana gelen üretim artışıdır. İktisadi kalkınma ise, bir ülkede üretim ve gelir artışının yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlarda yaşanan yapısal değişim süreci olarak tanımlanabilir. Kalkınma kavramıyla, ülkede yaşanan niceliksel artışların yanı sıra niteliksel değişim yolundaki her şeye işaret edilmektedir. Kalkınma, maddi refahın artırılması, yoksulluğun kökünün kurutulması, üretimde kullanılan girdiler ve elde edilen çıktılarının kompozisyonunun değiştirilmesi gibi süreçleri içerir. Toplumun hayat standardının mevcut düzeyinin korunması ya da yükseltilebilmesi için daha etkin ve farklılaştırılmış metotlarla üretimde bulunmaya yönelik bir harekettir. Kişi başına düşen reel üretimde hızlı ve sürekli yükselişin yanı sıra, toplumun demografik özelliğini, ekonomik yapıyı ve teknolojinin gelişimini de dikkate alır. Gelişim sosyolojik anlamda

⁹ Töremen, ss.139-146

¹⁰ Ömer Yılmaz, Merter Akıncı, *İktisadi Büyüme ve Makroekonomik Belirleyicileri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2012, s.3.

¹¹ Simon Kuznets, "Modern Economic Growth: Findings and Reflections", *The American Economic Review*, 63(3), 1973, pp. 247-258. Aktaran Ömer Yılmaz, Merter Akıncı

bireysel davranışların ve sosyal organizasyonların farklı görüntülerle yenilenerek ortaya çıktığı bir modernleşme olgusudur.¹²

Yapılan bu tanımlardan farklı iki kavram olduğu anlaşılan iktisadi büyüme ve kalkınma, belirleyici bazı özellikleri itibariyle de farklılık göstermektedirler. Mesela kalkınma sürecinde tarım, sanayi, hizmet olarak adlandırılan temel sektörlerin GSMH'deki nispi paylarında değişiklikler gözlenir. J. Fourastie ve C. Clark (1963) tarafından incelenen ve "Üç Sektör Teorisi" olarak bilinen analize göre, iktisadi gelişmenin ilk safhalarında tarım sektörünün ekonomi içindeki payı oldukça yüksek düzeylerde iken, sanayi ve hizmetler sektörünün payı düşüktür. Kalkınma sürecinde tarım sektörünün payı azalırken sanayi ve hizmet sektörlerinin payı artar. Belirli bir gelişme süreci sonunda her üç sektörün ekonomi içindeki ağırlığı dengeli hale gelir. Değişim safhası olarak adlandırılan bu safha da sonunda tekrar bozulur. Tarım sektörünün payı en aza inerken sanayi sektörünün payı tarım sektörünün üzerinde ancak hizmetler sektörünün altında kalır. Hizmet sektörünün payı ise devamlı artış göstermekte ve en yüksek noktada istikrara varmaktadır.¹³

Kalkınma sürecinde dış ticaretin yapısında değişimler yaşanır. Başlangıçta tarımsal ürünler ve işlenmemiş doğal kaynaklardan ibaret olan ihracat ürünlerinden, gittikçe sınai ve mamul mallar lehine dönüşüm olur.

Yine bunların yanı sıra kişi başına daha yüksek enerji tüketimi, kişi başına yüksek kalori tüketimi, okur-yazar oranının yüksek olması, şehirleşme oranlarının artması, hayat sürelerinin uzaması, çocuk ölümlerinin azalması, kişi başına doktor sayısının artması, AR-GE faaliyetlerinin GSMH'den daha fazla pay alması, sosyal ve kültürel yapının iyileşmesi gibi faktörler de kalkınmanın diğer belirleyici faktörleridir.¹⁴

Ekonomik Büyümenin belirleyicileri ise üç grupta toplanabilir. Bunlar:

- Toprağa, fiziksel donanım ve insan kaynaklarına yapılan tüm yatırımları içeren sermaye birikimi,
- Nüfus artışı ve buna bağlı işgücündeki artış,

¹² Metin Berber, *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Derya Kitabevi, Trabzon 2004, s.9.

¹³ Ercan Dülgeroğlu, *Kalkınma Ekonomisi*, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, Bursa 1991

¹⁴ Berber, s.11.

- Teknolojik gelişmedir.¹⁵

Eğitim ve Ekonomik büyüme arasındaki ilişki 1960'lı yıllarda Theodore W. Schultz tarafından ortaya atılan “beşeri sermaye” kavramından sonra sistematik olarak araştırılmaya başlanmıştır.¹⁶ Ekonomik kalkınmada insan faktörünün önemi için, iktisat biliminin kurucularında Adam Smith “bir insanın sahip olduğu yeteneklerin, üyesi olduğu toplumun olduğu kadar kendi şahsının da bir parçasıdır” sözünü söylerken, A. Marshall “yatırımların en değerlisi insana yapılan yatırımdır” demiştir. Gönümüzde de çoğu iktisatçı Schultz'un öncülüğünü yaptığı görüşleri desteklemektedir. Bu görüşlere göre, beşeri kaynak bir sermaye şekli, üretim sürecinin oluşturduğu bir araç ve bir tür yatırım getirisidir.¹⁷ Yine Denison, Schultz ve Becker gibi iktisatçılar Smith'in görüşlerinden hareketle beşeri sermaye kuramını geliştirmişlerdir. Denison tarafından yapılan araştırmada eğitimin iş gücünün beceri ve üretkenlik kapasitesini geliştirdiği ve bu yolla da milli gelirin artmasına katkıda bulunduğu vurgulanmıştır. Schultz ise Denison'la aynı sonuçlara ulaşarak ABD'deki büyüme oranının önemli bir bölümünü eğitime olan yatırımlarla açıklamıştır.¹⁸

Yani A. Smith, J. Stuart Mill, Alfred Marshall gibi iktisatçılar beşeri sermaye kavramından bahsetmişler. Ancak bu iktisatçıların görüşlerinden hareket eden Denison, Schultz gibi iktisatçılar beşeri sermaye kuramını geliştirmişlerdir. Özellikle Denison'a göre; eğitim, beceri ve üretkenlik kapasitesini geliştirmekte ve böylece milli gelirde artış sağlanmaktadır. Bu anlayışı benimseyen iktisatçılara göre beşeri sermaye de fiziksel sermaye gibi üretim faktörlerinden biridir. Yani ekonomi, fiziksel sermaye yatırımlarına duyduğu ihtiyaç kadar beşeri sermaye yatırımlarına da ihtiyaç duymaktadır. Lucas kişinin beşeri sermayesinde meydana gelen olumlu değişme, hem kişinin verimliliğini artırmakta hem de bunun dışındaki üretim faktörlerinin üretkenliğine katkı sağlamakta olduğunu belirtmiştir.

¹⁵ Michael P. Todaro, *Economic Development in the Third World*, (Fourth Edition), Longman Inc, New York 1989, p.72.

¹⁶ Mehmet Şişman, *Eğitim Bilimine Giriş*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2010, s.137.

¹⁷ Erol Çakmak, “Kalkınmada İnsan Faktörünün Önemi ve Reel Sermaye ile İlişkisi”, *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(1-2), 1992, s.87.

¹⁸ Rengin Ak, Berna AK. B, “Eğitim Büyüme İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, Erişim Tarihi: 19.10.2010, [www.beykon.org/foto2010/13, pdf](http://www.beykon.org/foto2010/13.pdf).

Ekonomik büyümenin temel kaynağını oluşturan beşeri sermaye kavramı; kişinin ya da toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, yetenekler, sağlık durumu, eğitim düzeyi, toplumsal ilişkilerdeki yeri gibi kavramların tümünü kapsamaktadır.¹⁹

Günümüzde beşeri kaynak, bir sermaye şeklidir ve üretim sürecinin oluşturduğu bir araç, bir tür yatırım getirisi olarak kabul edilmektedir. Böylece hem fiziki sermaye hem de beşeri sermayeye önem verilmektedir. Çünkü fiziki sermaye birikimi genellikle, yer üstü ve yer altı kaynakları, binalar, dayanaklı teçhizat ve donanım, mal stokları ve döviz aktiflerine yapılan ilavelerden oluşmaktadır. Ancak genel olarak sermaye kavramı, nüfusun sahip olduğu bilgi birikimini ve insanların bu bilgileri etkin bir biçimde kullanabilme olanaklarını da içermektedir.²⁰ Bilgi, tükenmeyen ve her gün yeniden üretilen bir kaynak olarak her türlü sosyal ve iktisadi faaliyette önemli bir temel faktör haline gelmiştir. Aynı zamanda bilgi ekonomik büyümenin itici gücüdür ve rekabet avantajı sağlamada stratejik öneme sahiptir. Ekonomik hayatın içinde geçmişe göre çok daha fazla kullanılan bilgi, zenginlik ve değer oluşturma'nın temel unsuru haline gelmiştir. Ekonomik gelişme ve kalkınma için bilginin ne denli önemli bir faktör olduğu, ekonomik yapılarını bilgi ekonomilerine dönüştüren ülkelerin yakalamış oldukları başarı düzeyinde açık bir şekilde görülmektedir.²¹ Bilgi teknolojilerinin üretimi ve kullanımı, iletişim teknolojilerinin ilerlemesi ve hizmet sektörlerinin gelişimi ise, işgücünün iyi eğitilmesine ve nitelikli olmasına bağlıdır. Yani eğitim yoluyla artırılan insan nitelik ve becerileri, kalkınmanın temel amacı olarak kabul edilen bilgi toplumuna geçiş sürecini şekillendirmektedir.²²

Eğitimin ekonomiye etkileri mikro ve makro düzeyde olabilir. Eğitimin ekonomik etkileri, mikro düzeyde bireylerin ve firmaların eğitim yatırım kararlarıyla ilgili fayda maliyet analizlerine dayanan getiri oranı yöntemiyle incelenmektedir. Buna göre, eğitim bireylerin işgücü kabiliyeti seviyesini artırmak için kullanılan bir araçtır ve kişisel gelir dağılımı farklılıkları doğrudan eğitim düzeyi farklılıklarından

¹⁹ Hüseyin Ağır, Muhsin Kar, “Türkiye’de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Testi”, Erişim Tarihi: 30.11.2011, www.elelebizbize.com/e.../muhsinkar/turkiyedebeşeri.pdf.

²⁰ Çakmak, s. 88.

²¹ Muammer Yaylalı, Selahattin Kaynak, “Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Bilgi Ekonomisi ve Bilgi Ekonomisi İndeksi Modeli ile Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 27(2), 2009, ss. 49-68.

²² Sevda Yapraklı, Lütfü Öztürk, Ö. Selçuk Emsen, “Eğitimin Başarısında Kalkınmışlığın Etkisi: 1990 ve 2000 Yılları ÖSS Başarı Oranları Üzerine Bir Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 2006, ss. 357-366.

kaynaklanmaktadır. Ayrıca eğitim, işgücünün verimliliğini ve gelir düzeyini artırarak ve mesleki statüyü yükselterek, özel getirilerin sosyal getirilerden daha yüksek olmasına neden olmaktadır. Eğitimin makro düzeydeki ekonomik etkileri ise, ulusal olarak eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler bağlamında üretim fonksiyonu yöntemiyle incelenmektedir. Bu çerçevede, eğitilmiş işgücü birikimindeki artış ekonomik büyümeyi, diğer üretim faktörlerini ve teknolojiyi etkilemek suretiyle ülkelerin gelişmişlik ve refah düzeylerinin yükselmesini sağlamaktadır.²³

Ekonominin iyi işlenmesi ve gelişmiş teknolojilerin daha kolay yaygınlaştırılması açısından eğitim önemli dışsallıklar sağlamaktadır. Ekonomi ve ona dayalı piyasalar bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça daha iyi işlemeye başlamaktadır. Bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe teknik değişmelere uyum sağlamak kolaylaşmaktadır. Eğitimin en önemli dışsal faydalarından biri de demokratik kurumların daha iyi işlemesine olanak sağlayan bilgilendirilmiş bir toplumun gelişmiş olmasıdır. Eğitim düzeyi yüksek bireylerden oluşan toplumda demokratik kurumlar daha iyi işlemektedir. İyi eğitilmiş insanların oluşturduğu toplumlarda suç işleme oranları son derece düşük olmakta, bu da iç güvenlik ve adalet hizmetleri ile ilgili harcamaların azalmasına yol açmaktadır. Yoksul kesimlerin eğitim düzeyi yükseldikçe, bu kesimin gelir düzeyi yükselmeye başlamakta ve yoksul kesimlere yapılan transfer harcamaları (gıda, sağlık ve eğitim yardımı, işsizlik ödeneği vb) azalmaktadır. Eğitim düzeyi yükselen kişilerin gelirleri hızla artmakta, toplumsal yardıma muhtaç kişilerin sayısı azalmaktadır. Eğitilmiş insanlar sağlık korumasında daha bilinçli ve dikkatli davranmaktadır. Eğitimle birlikte bireylerin kazanç kapasitesinin yükselmesine paralel olarak vergi ödeme kapasitesi de artmaktadır. Dolayısıyla eğitim harcamalarının yapılması toplam vergi gelirlerini yükseltmektedir.²⁴

Böylece eğitimin iktisadi kalkınmadaki rolleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- 1) Gelir düzeyinde artış sağlama
- 2) Gelirin adil paylaşımını sağlama
- 3) Emegın verimliliğini artırma

²³ Erol Çakmak, Sevda Gümüş, “Eğitim ve Ekonomik Büyüme: Bir Literatür Araştırması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(1), 2004, ss. 89-118.

²⁴ Mc Mahon, W. Walter, “Eğitimin Dışsallıkları”, *Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*, Ankara 1994, ss. 29-37. Aktaran Nazım Öztürk.

- 4) Teknoloji oluşturma ve yeni teknoloji kullanımını kolaylaştırma
- 5) Düşük doğurganlık ve bebek ölüm hızının azalması
- 6) Demokratikleşme
- 7) Siyasal istikrar ve toplumsal dayanışma
- 8) Suç işleme oranlarında azalmanın olmasıdır.²⁵

Eğitim iktisadi kalkınmada önemli bir unsurdur. Bunun dışında eğitime ait veriler, uluslararası gelişmişlik göstergesi olarak kullanılan temel kriterlerin başında yer almaktadır. Bunlar eğitim harcamaların GSMH'ye oranı, kişi başına düşen eğitim harcamaları, AR-GE bilim adamı sayıları ve GSMH'den aldığı pay şeklinde sayılabilir ve bunlara ait rakamlar bir ülkede ne kadar yüksek ise o ülkenin diğer ülkelere göre daha fazla gelişmiş ülke konumunda olduğu kabul edilir. Ayrıca bu rakamlardaki yüksekliğe bakarak, ülkenin gelecekte de gelişme seyrini istikrarlı bir şekilde sürdürebileceği de tahmin edilebilir. İşgücünün eğitim kademelerine göre dağılımı kriteri de üç sektör kanununa benzer bir fonksiyon icra eder. Şöyle ki; eğer bir ülkede istihdam edilenler üst düzeyde eğitim almış iseler o ülkenin gelişmiş ülke, aksi takdirde azgelişmiş veya gelişmekte olan ülke konumunda olduğunu söyleyebiliriz.²⁶

Yani gelişmiş bütün ekonomilerde insan yeteneklerinin de büyük ölçüde geliştirilmiş olduğunu ve insan yeteneklerini değerlendirmelerini kolaylaştıracak kurumların mevcut olduğunu görürüz. Buna karşılık, az gelişmiş ülkelerde ise yetenekleri gelişmiş insan sayısı nispi olarak daha az olduğu gibi, bu insanların yeteneklerini geliştirip değerlendirebilmeleri önünde birçok kurumsallaşmış engelin mevcut olduğunu görürüz.²⁷ Eğitim iktisadi kalkınmada lokomotif güç olup, iyi eğitilmiş insan gücüne (beşeri sermayeye) sahip olan ülkeler daha hızlı kalkınmaktadır. Japonya ve Almanya bunun en iyi örnekleridir. Günümüzde gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki en önemli ayrıcalık eğitim ve bilgidir. Eğitimde geri kalan bir ülke bütün alanlarda geri kalmaya mahkûmdur.²⁸

²⁵ Nazım Öztürk, "İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü", *Sosyo Ekonomi Dergisi*, Sayı: 1, 2005, ss.10-19.

²⁶ Emsen, s.137.

²⁷ Çakmak, Gümüş, s.96.

²⁸ Öztürk, s.19.

Bütün bunlarla birlikte, insanı ve onun maddi ve manevi değerlerini geliştirerek ekonomik kalkınmayı gerçekleştirecek çabalar, ancak açık toplum özelliklerine sahip ve eleştiriyi toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak gören, eleştiren insanları şu veya bu şekilde cezalandırmayı kendisine işlev edinmemiş, çoğulcu ve katılımcı demokratik ilkelerin toplum yaşamında yer ettiği, köklü hukuk devleti kurumlarının tesis edildiği, yurttaşlar arasında sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin en aza indirildiği, toplumsal yaşamın her alanında insanlara fırsat eşitliğinin sağlanmaya çalışıldığı, insanına dil, din, ırk, cinsiyet, inanç ve siyasal düşünce bazında kişisel veya zümresel ayrımların yapılmadığı ve nihayet insanın yükselme yönünde başarılı olabilmek için kendisinden güçlü olanlara boyun eğip, kendisinden güçsüz olanları ezmeyi kişiliğinin parçası haline getirmemiş olan insan topluluklarında olumlu sonuçlar verebilecektir.²⁹ Sonuç olarak, birbirine bağlı ve birbirinin sebep ve sonucu olarak gösterilen eğitim ve iktisadi kalkınmayı birbirini tamamlayan, birbirini etkileyen iki unsur olarak değerlendirmenin daha uygun olacağı söylenebilir.³⁰

1.2.1. Eğitimin Genel Ekonomik Özellikleri

Eğitimin genel ekonomik özelliklerinin başında eğitim arzı ve talebi ile özellikleri gelmektedir. Eğitim arzı ve talebine geçmeden önce iktisatta arz ve talep hakkında kısaca bilgi verelim.

Arz edilen miktar, belirli bir dönem içerisinde ilgili malların fiyatları, faktör fiyatları, endüstri büyüklüğü ve teknolojik gelişme veri iken, üreticilerin çeşitli fiyatlardan bir maldan satmaya istekli oldukları miktardır. Arz eğrisi, marjinal maliyetin artmasından ötürü, genellikle pozitif eğimlidir. Arz eğrisinin pozitif eğimli olması arz kanununu yansıtmaktadır (fiyat artarken arz edilen miktar artmakta ve fiyat azalırken de arz edilen miktar azalmaktadır). Talep edilen miktar, belirli bir dönem içerisinde ilgili malların fiyatları, tüketici gelirleri ve tüketici zevkleri veri iken, tüketicilerin çeşitli fiyatlardan bir maldan satın almak istedikleri miktardır. Piyasa talep eğrisi, negatif eğimli olup talep kanununu yansıtmaktadır (malın fiyatı düşerken malın talep edilen miktarı artmakta ve malın fiyatı yükselirken de talep edilen miktar azalmaktadır).³¹

²⁹ Çakmak, s. 98.

³⁰ Emsen, s.15.

³¹ Muammer Yaylalı, *Mikroİktisat*, (3. Baskı), Beta Yayınları, İstanbul 2004, s.60.

Eğitim arzı, ilk, orta ve yükseköğretim gibi eğitim kurumlarının eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesi hizmetidir. Eğitim talebi ise kişinin belirli bir konuda, belirli bir seviyede ve belirli bir kurumda eğitimini sürdürebilme imkânı şeklinde tarif edilebilir.³²

Eğitim arzının özellikleri:

- Eğitim arzı zaman bakımından eğitim talebine göre öncelik gösterir.
- Eğitim kademelerindeki arz artışları birbirini etkiler.
- Eğitim arzı unsurları birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

şeklinde özetlenirken, eğitim talebi özellikleri:

- Eğitim talebi sonucu eğitim alanlar, aynı faydayı elde edemeyebilirler.
- Eğitim talebi zorunlu hallerde bir süre ertelenebilir.
- Eğitim artarak biriken bir nitelik taşır.
- Eğitim ihtiyacının şiddeti yaşam boyu devam eder.
- Eğitim hem tüketici hem de üretici malı özelliği taşır.

şeklinde özetlenebilir.³³

Bu özelliklerle eğitim hizmeti diğer mallardan veya bazı hizmetlerden farklı olmaktadır. Bu nedenle de eğitimin iktisadi büyüme ve kalkınmadaki etkinliği de diğer mal ve hizmetlerinkinden farklı öneme sahiptir denilebilir.

1.2.2. Eğitimin Yatırım ve Tüketim Özelliği

Eğitime yapılan harcamalar bazen yatırım bazen de tüketim özelliği göstermektedir. Kimi iktisatçılar eğitim ve sağlık gibi harcamaları tüketim harcaması kategorisine koyarken, kimi iktisatçılar da bu tür harcamaları yatırım harcamaları olarak kabul etmektedir. Aslında doğru olan tek bir nokta vardır. O da, bu tür harcamaların hem yatırım hem de tüketim özelliğinde olmasıdır. O halde belirtilmesi gereken konu, hangi durumlarda bu tür harcamaların tüketim harcaması, hangi durumlarda da yatırım harcaması olarak kabul edileceğidir.

³² Emsen, s.33.

³³ Töremen, s.231.

Bilindiği gibi, kullandığı anda tüketen kişiye bir haz veren mal ve hizmetlere tüketim malları, üretim faaliyetlerine katılan mal ve hizmetlere ise yatırım malları denilmektedir.³⁴

Eğitim harcamaları, insan ihtiyaçlarını tatmin eden niteliği doğrultusunda tüketim harcaması olarak kabul edilebilir. Çünkü bireyler bütçelerinden önemli bir kısmını eğitim için harcarlar hatta eğitim harcamaları için diğer ihtiyaçlardan vazgeçebilir, bu harcama onları yüksek derecede tatmin eder. Eğitim bir kez kullanılıp tükenmeyen veya eskiyip kullanılmaz hale gelmeyen bireyin hayatı boyunca kullanabildiği, yararlanabildiği bir maldır.

Eğitim düzeyi yükseldikçe bireyde olumlu değişimler gözlenir. Birey, eğitim süresince olaylara her yönüyle bakabilen ve daha eleştirel değerlendirmeler yapabilen bir kişi haline gelmiş ise hem kendisi hem de toplum kazançlı çıkacaktır. Bu da eğitimi tüketim malı olarak kabul etmemizi sağlayabilir. Eğitimin yatırım olma özelliği ise, bireylere gelecekte kendilerine daha iyi imkânlar sunulması, refah düzeylerinin artırılması gibi kazançlar sayılabilir.³⁵ Sonuçta eğitim kurumları, her iki durumda da yetiştirdiği vasıflı elemanlar vasıtasıyla ülke ekonomisine yaptığı katkıların (eğitimin üretim yönü) yanı sıra yaptıkları harcamalarla da (eğitimin tüketim yönü) ekonomik büyümeye katkıda bulunurlar.³⁶

Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, eğitim hizmetleri veya harcamaları değişik şekillerde tanımlanabilir. Kişilerin bilgi ve becerilerini artırmak için yapılan harcamalar bu kategoride değerlendirilebilir. Ancak eğitim harcamaları sadece formal eğitimden ibaret değildir. Çünkü bir kişinin değişen teknolojiye ve toplumdaki değişmelere ayak uydurabilmesi için doğumundan ölümüne kadar öğrendiği ve daha öğreneceği birçok şey vardır. Bütün bunlar eğitim hizmetleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.³⁷ Bu arada formal eğitim; eğitimin bir çeşidi olup, eğitimin bir kurum aracılığıyla sunulmasıdır. Örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere ikiye ayrılır. Eğitimin diğer çeşidi ise informal eğitimidir.³⁸

³⁴ Mükerrer. Ö Ataç, *İktisadi Kalkınma Bakımından Beşeri Sermaye Yatırımları*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s.42.

³⁵ Töremen, s.137.

³⁶ Emsen, s.138.

³⁷ Ataç, s.50.

³⁸ Töremen, s.17.

Yine Türk Milli Eğitim Temel Kanununa baktığımızda Türk milli eğitim sistemi, örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşur.

Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerin tümünü kapsar.³⁹ Burada şunu ifade edebiliriz ki, ister örgün eğitim olsun isterse yaygın eğitim olsun dereceleri farklı olmakla birlikte beşeri sermayeye ve dolayısıyla iktisadi gelişmeye katkı sağlamaktadır. Ancak bu çalışmanın uygulama kısmında bir yükseköğretim kurumu olan Muş Alparslan Üniversitesi'nin il ekonomisine katkısı inceleneceğinden dolayı burada spesifik olarak yükseköğretim kurumları ele alınacaktır.

1.3. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI

1960'lı yıllardan bu yana birçok Avrupa ülkesinde yükseköğretim kurumları bölgesel kalkınma aracı olarak görülmüş ve gelişmemiş/çöküntü bölgelerinde yaygınlaştırılmış ve bu kurumların bulundukları bölgeleri çok yönlü etkileyecekleri beklenmiştir.⁴⁰ Nitekim bir ülkede bölgesel ve yerel düzeyde ekonomik etkileri bulunan birçok iş kolu vardır. Bu iş kollarında faaliyet gösteren firmalar ticari faaliyetleri sonucunda içerisinde bulundukları ekonomilerin canlanmasına ve gelişmesine yardım ederler. Hatta bazı bölgeler ürettikleri mal ve hizmetlerle birlikte anılmaktadırlar. Bunun yanında, temel olarak ticari özellik taşınamasına rağmen kamu ve özel sektör kuruluşlarına ait eğitim kurumları, içerisinde bulundukları bölge ekonomisini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Bu kurumların en önde gelenlerinden biri de üniversitelerdir.⁴¹

Yükseköğretim kurumları ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkiye geçmeden, yükseköğretimin tanımını yapıp işlevlerini ortaya koymak uygun olacaktır.

Yükseköğretim: milli eğitim sistemi içinde ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür. Yükseköğretim kurumları

³⁹ Milli Eğitim Temel Kanunu, Erişim Tarihi: 08.12.2011, www.meb.gov.tr

⁴⁰ Murat Özyaba, "Kentsel Gelişimde Üniversitenin Rolü Uludağ Üniversitesi ve Bursa", *UMED 3. Geleneksel Mezunlar Buluşması*, Bursa 1999, s.12.

⁴¹ Mehmet Kaşlı, Alparslan Serel, "Üniversite Öğrenci Harcamalarının Analizi ve Bölge Ekonomilerine Katkılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(2), 2008, s.100.

ise, üniversite ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuarlar, araştırma ve uygulama merkezleri ile bir üniversite veya ileri teknoloji enstitüsüne bağlı meslek yüksekokulları ile bir üniversite veya ileri teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın ve kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulan meslek yüksekokullarıdır.⁴²

Yükseköğretim kurumları ülkelerin kalkınması ve gelişmesi için gerekli olan bilginin üretildiği ve insan kaynaklarının yetiştirildiği kurumlardır. Bu yüzden de yükseköğretim kurumları artık ulusların geleceğini belirleyen belli başlı kurumlar arasında yerlerini almışlardır.⁴³ Yine yükseköğretim kurumları eğitim-öğretim süreci içerisinde, bireyler olarak öğrenciler üzerinde etkiler oluşturdukça, toplumsal değişim olmasını da sağlamaktadır.⁴⁴ Yani öğrencilerin davranışları, tutumları ve değer yargıları değiştikçe, aynı zamanda toplum da bir değişim süreci yaşamaktadır. Böylece bir toplumda yükseköğretim görmüş insanların sayısı arttıkça, toplumsal değişimde o ölçüde hız kazanmış olacaktır.⁴⁵

Diğer taraftan yükseköğretim kurumları çeşitli toplumsal ve ekonomik gelişmenin kritik edilmesinde, kültür değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasında önemli rol almışlardır. Yükseköğretim kurumları yeni bilgilerin insanlara kazandırılmasında ve bunların korunmasında önemli amaçlar ve sorumluluklara sahiptirler.⁴⁶

Yükseköğretimin amacı;

a) Öğrencilerini;

- Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine bağlı,

- Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,

- Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,

⁴² Yükseköğretim Kanunu (2547) Erişim tarihi: 16.11.2011, <http://www.yok.gov.tr/content/view/435/>.

⁴³ Tokay Gedikoğlu, “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), Haziran 2005, ss. 66–80.

⁴⁴ Howard R. Bowen, *Investment in learning*, Jossey Bass Publishers, San Francisco 1977.

⁴⁵ Gedikoğlu, ss. 66–80.

⁴⁶ Robert. T Blackburn, Janet. H Lawrence, *Faculty at Work, Motivation, Expection, Satisfaction*, The Johns Hopkins University Press, 1995.

- Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,
- Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,
- Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,
- İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleği bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, vatandaşlar yetiştirmek,

b) Türk Devletinın ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı ve seçkin bir ortaklığı haline gelmesini sağlamak,

c) Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmak şeklinde sıralanabilir.⁴⁷

Yükseköğretim kurumlarından biri olan üniversite ise, bilimsel özerkliğe ve kamu tüzelkişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan yükseköğretim kurumudur.⁴⁸ Üniversiteler ülkelerin çağdaşlık yarışındaki temel unsurlardan olup dinamik ve evrensel düşünce yapısıyla toplumu çok kısa zamanda etkileyebilen ve topluma yön verebilen kurumlardır. Üniversiteler sadece eğitim-öğretim kurumları olmayıp, aynı zamanda bilim ve teknoloji üreten, bulunduğu yörenin ve ülkenin sosyo-ekonomik yönde gelişimine öncülük eden ve üniversite-sanayi,

⁴⁷ Yükseköğretim Kanunu (2547), Erişim tarihi: 16.11.2011, <http://www.yok.gov.tr/content/view/435/>.

⁴⁸ Yükseköğretim Kanunu (2547), Erişim tarihi: 16.11.2011, <http://www.yok.gov.tr/content/view/435/>.

üniversite-toplum işbirliği çerçevesinde bulundukları yöreye büyük kazanımlar sağlayan kurumlardır.⁴⁹

Özet olarak, yükseköğretim kurumlarının amaç veya işlevleri, ülkenin bilim politikasına, toplumun yüksek düzeyde ve çeşitli kademelerde insan gücü ihtiyacına göre öğrencileri ilgi ve yeteneklerine göre yetiştirmek, bilimsel araştırmalar yapmak ve araştırma sonuçlarını yaymak, Türk toplumun genel seviyesini yükseltici, kamuoyunu aydınlatıcı bilimsel verileri söz ve yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetinde bulunmaktır.⁵⁰

Ancak yükseköğretimin geleneksel işlevleri arasında bulunan araştırma ve öğretim yanında günümüzde küreselleşme süreci ile birlikte yükseköğretimin farklı işlevleri de ortaya konmaya başlanmıştır. 1980’li yıllarla birlikte, dünyada birbiriyle ilişkili üç önemli gelişme gözlenmiştir. Bunlar:

- Yaşam boyu eğitime artan gereksinim,
- Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimler,
- Küreselleşmedir.

Bu gelişmeler, genelde eğitim sistemini etkilediği gibi özelde yükseköğretim kurumlarını da etkileyerek yükseköğretim politikalarına yeni bakış açılarını beraberinde getirmiştir. 20. yüzyılın son evresinde dünyada yaşanan teknolojik ve sosyal gelişmeler, yaşam boyu eğitim ve bilgi toplumu kavramlarını ön plana çıkarmıştır. Bilgi toplumunun gerçek sermayesi ve zenginlik oluşturan en önemli kaynağı bilgi olarak görülmeye başlanmıştır. Bu düşünce yapısının hegemonik güce dönüşmesiyle birlikte “bilgi” hızla metalaşmıştır. Bilgi toplumunda insanların öğrenmeye olan ihtiyaçlarının artması yaşam boyu eğitim kavramını ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme sürecinde geliştirilen eğitim politikalarında üniversiteler bu ihtiyaçlara cevap verebilecek kurumlar olarak gösterilmiştir. Yaşam boyu eğitim kavramının üniversitelere bağlı sürekli eğitim merkezleri kurulmuştur. Böylece üniversiteler sürekli eğitim merkezleriyle hem yaşam boyu eğitim ve bilgi toplumuna uygun yapılandırılmış hem de kendilerine kaynak oluşturulabileceği yeni bir alan bulmuş olmaktadır. Teknolojideki

⁴⁹ “Dumlupınar Üniversitesi 2009–2010 Akademik Yılı Faaliyet Raporu” Haz: *Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği*, Kütahya, s. 1.

⁵⁰ Şişman, s.328.

değişmeler de yükseköğretim kurumlarını etkilemektedir. Bilim ve iletişim teknolojisindeki ilerleme sayesinde günümüzde artık bilginin üretilmesi ve yayılması daha kısa bir sürede gerçekleşmektedir.

Yükseköğretim kurumlarını ve yükseköğretim politikalarını doğrudan etkileyen gelişmelerden birisi de küreselleşme olmuştur. 1980'li yıllar neo-liberal politikaların olduğu ve özelleştirilme çalışmalarıyla sosyal devlet modeli ilkelerinden vazgeçilmeye başlandığı yıllar olmuştur. Bu politikaların etkileri 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununda da görülmektedir. Bu kanunla üniversite-sanayi ilişkisi ön planda tutularak bu ilişkiyi teşvik edici düzenlemeler getirilmiştir.

Küreselleşme süreciyle birlikte yükseköğretim kurumlarından beklenen işlevlerin yönü ve çeşitliliği de değişmeye uğramıştır. Böylece yükseköğretim kurumlarından beklenen işlevler artmıştır. Bu da yükseköğretim politikalarının değişmesine neden olmuştur. Bu dönemde yükseköğretim kurumlarından beklenen işlevler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- 1- Ortaöğretim sonrası genel eğitim sağlamak,
- 2- Uygulamalı bilimsel araştırmalara yönelmek,
- 3- Toplumun insan gücü gereksinimini karşılamak,
- 4- Güçlü bir ekonomik rekabet için, verimliliğin geliştirilmesi, kaynakların nereye yönlendirilmesi gerektiği ve araştırma sonuçlarının nasıl uygulamaya geçirilebileceği konularında hükümetlere ve sivil toplum kuruluşlarına yardımcı olmak,
- 5- Piyasalara uyumlu akademik bölümler açmak,
- 6- Bulundukları ve topluma hizmet vermek amacıyla çeşitli meslek grupları için “sürekli eğitim” programları hazırlamak, yerel sanayi kuruluşlarına yönelik danışmanlık hizmeti sunmak ve üniversite olanaklarını çevreye açmak,
- 7- Açık ve özgür düşünce üretimleriyle toplumsal gelişim merkezleri olarak çevresinin gelişimine öncülük etmektir.⁵¹

⁵¹ Güven Özdem; Enver Sarı, “Yükseköğretimde Yeni Bakış Açılıyla Birlikte Kurulan Üniversitelerden Beklenen İşlevler (Giresun Üniversitesi Örneği)”, *Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 8(1), Mart 2008, s. 2.

Yükseköğretim kurumlarının gerek geleneksel işlevlerine ve gerekse küreselleşme süreciyle birlikte üstlendiği işlevlere baktığımızda Alfred Marshall gibi çoğu iktisatçının üzerinde durduğu beşeri sermayenin gelişimi ve verimliliği açısından önemli vazifeleri üstlenmiş olduğunu görmekteyiz. Yine bunun yanında son zamanlarda güçlü bir ekonomi için verimliliğin artırılması ve kaynakların etkin kullanımı gibi birçok vazife yüklendiğini söylemek mümkündür.

1.3.1. Yükseköğretim ile Ekonomik Büyüme ve Kalkınma İlişkisi

Birçok araştırmacı geliştirmekte olan ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında eğitimin önemli bir rol oynadığını kabul etmiştir. Bir ulusun sahip olduğu beşeri varlıkları onun ekonomik ve sosyal kalkınma sürecini ve karakterini belirleyen temel kaynağıdır. Çoğu geliştirmekte olan ülke, eğitim olanaklarının hızla artmasının ulusal kalkınma için temel bir rol oynadığına inanmaktadır. Schultz, Mincer, Becker, Denison, Harbison ve Myers gibi beşeri sermaye teorisyenleri de eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu teorisyenler eğitimin, kişinin beşeri sermaye stokunu artırarak verimlilik artışlarını tetiklediğini ortaya koymuştur.

1960'lı ve 1970'li yıllarda kalkınma iktisatçıları, eğitimin bir yatırım unsuru olduğunu kabul etmişlerdir. Hatta o dönemdeki ulusal planları, eğitimin ekonomik kalkınma için gerekli olan becerileri kazandırdığından eğitimin üzerine yoğunlaşmıştır. Yine o dönemde eğitimin önemi defalarca vurgulanıp, eğitim ve kalkınma arasındaki ilişki kurulmuştur. Eğitim ve kalkınma arasında ilişki kuran bu düşünce 1980'lerde de devam etmiş ve 1990'larda Dünya Bankası gibi kuruluşların dikkati ekonomik büyümeyi hızlandıran eğitim üzerinde yoğunlaşmıştır.⁵²

Daha spesifik olarak yükseköğretime bakıldığında ise, iktisatçıları arasında uzun yıllar fikir birliği sağlanamamıştır. Önceleri yükseköğretimin oluşturduğu dışsallıklar ve taşıma etkileri önemsenmezken, 1960'larda bu dışsallıkların öneminin anlaşıldığı standart bir görüş ortaya çıkmış, ancak daha sonra bu dışsallıklar tekrar göz ardı edilmiş ama nihayet 1970'li yılların sonlarında yükseköğretimin gözde olduğu düşünce geri

⁵² Ceyda Özsoy, "Türk Yükseköğretim Sisteminin Durumu ve İktisadi Büyüme Performansına Katkısı", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Aralık 2008, 1(2), ss. 31-48.

gelmiştir.⁵³ Artık eski düşüncelerin aksine, yükseköğretim kişisel ve sosyal faydalarıyla iktisadi büyümenin hem nedeni hem de bir sonucudur.⁵⁴

Yükseköğretim beşeri sermayeyi geliştiren önemli bir yatırımdır. Aslında Beşeri sermayenin en yüksek düzeyde uzmanlaşmış biçimidir ve ekonomik büyümeye katkısı oldukça önemlidir. Bu nedenle yeni dünya ekonomisinde “kalkınmanın motoru” olarak görülmektedir.⁵⁵ Ayrıca üniversitelerin bölgesel kalkınmadaki rolleri, çeşitli yazarlar tarafından farklı yönleriyle ele alınmaktadır. Harvey bölgesel toplumsal katılım-üniversite, Jeffery üniversite-yeni bölgeselleşme olgusu, Newlands öğrenen bölgeler-üniversite, Clayman ve Holbrook üniversite-endüstriyel kümeler, Seongoh üniversite-bölgesel yenilik sistemleri, Chakrabarti ve Lester; Bansevicius ve Tlocka; Vitaskova; Shadbolt ve Kay üniversite-endüstri, Cooke ve Leydesdorff; Peters ve Karslen üniversite-bilgi odaklı ekonomi-bölgesel kalkınma ilişkileri üzerinde odaklanmıştır. Bu çalışmaların hepsi üniversiteleri, bölgesel kalkınmanın en önemli dinamiklerinden birisi olarak görür.⁵⁶

Bilindiği gibi, üniversiteler dünyadaki başarılı ekonomilerin merkezinde yer alır. Amerika'nın önde gelen üniversitelerinden biri olan California Üniversitesi; bilimsel bilgi üretme, büyük buluşlar gerçekleştirme, yenilikler oluşturma, yeni firma oluşumlarını destekleme, yeni iş imkânları sağlama, bireysel ve kurumsal bazda yeni gelir akımları oluşturma gibi bir dizi alanda ciddi roller üstlenmektedir. Çoğu insan üniversiteleri, geleneksel olarak yükseköğretim ve temel araştırma merkezi olarak görür. Oysaki günümüzde üniversiteler bunun ötesine geçmeyi başarmıştır. Üniversiteler; topluma, ekonomiye, toplumun refah düzeyi ve yaşam kalitesine ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan oldukça geniş çerçevede katkıda bulunur. Üniversitelerin faaliyetleri, günlük yaşamın her yönüne girmektedir.⁵⁷

⁵³ Robert Boldin, Morote Elsa-Sofia, McMullen Matthew, “Higher Education and Economic Growth in The Latin American Emerging Markets”, 2000, Erişim tarihi: 22. 07. 2011, <http://www.americanprofessor.org/documentation/BoldinetalPDF/pdf>

⁵⁴ David Bloom, David Canning, Chan Kevin, “Higher Education and Economic Development in Africa”, Erişim Tarihi:22.07.2011, www.arp.harvard.edu/AfricaHigherEducation/Bloomandcanningpdf.

⁵⁵ Manuel Castells “The University System: Engine of Development in the New World Economy”, 1994, Erişim Tarihi: 25.07.2011, www.greenstone.org/greenstone3/nzd1.

⁵⁶ Murat Çetin, “Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 7(1), 2007, ss. 217–238.

⁵⁷ D. Charles, “Universities and Territorial Development: Reshaping the Regional Role of UK Universities”, *Local Economy*, 18(1), February 2003, pp. 7–20.

Yani üniversiteler bulundukları bölgenin ya da genel olarak alındığında ülkenin ekonomik geleceğini belirlemek açısından çok çeşitli fırsatlara sahiptirler. Bu fırsatların bazıları geçmiş dönemlerde algılanmış ve yerine getirilmiş iken, bazı fırsatlar ise yeni yeni ortaya çıkmış ve algılanmaya başlanmıştır. Günümüzde bazı üniversiteler ya da enstitüler özel amaçlarla kurulmuş, kaynaklarını ve araştırmalarını kuruldıkları bölge ile ilgili spesifik alanlara yöneltmişlerdir. Bunların dışında üniversiteler, şimdiye kadar ekonomik gelişme açısından pasif rol olarak nitelendirilen sadece eğitim-öğretim ve geleneksel araştırmalarla işlevlerini sınırlandırmışlardır.

Ancak son yıllardaki eğitim üniversitelerinin pasif rolleri yanında aktif rolleri de üstlendikleri görülmektedir. Örneğin üniversitelerin kampüsünde gerçekleştirilen personel istihdamı sadece harcama etkisi oluşturduğundan pasif bir etki durumundadır. Diğer taraftan, bölgedeki işletmelere yönelen teknik yardımlar, üniversite-sanayi işbirliği ve teknoloji transferi (patent, yeni buluş) aktif rollere örnektir. Bu pasif ve aktif iki uç arasında üniversitelerin ekonomik gelişmede üstleneceği rol, aynı zamanda üniversite fonksiyonlarının en önemlisi olarak kabul edilen temel araştırmalar ve insan gücünün nitelik olarak geliştirilmesidir.

Kansas City Rezerv Bankasının 1991`de yaptığı bir araştırmada son zamanlarda üniversitelerin hem genel, hem de bölgesel ekonomik gelişme konusunda daha aktif rol oynadıkları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada üniversitelerin pasif rolden aktif rol üstlenmelerine geçiş iki basamakta açıklanmaktadır;

a) Üniversiteler ekonomik gelişme ile ilgili eğitim-öğretim ve temel araştırmalarını ve bu konudaki yeni oluşumları göz önüne alarak geleneksel rollerini ve ders içeriklerini reorganizasyona tabi tutmaktır.

b) Üniversiteler ekonomik gelişme üzerinde etkide bulunacak direk faaliyetlere ağırlık vermekle özellikle üniversite-sanayi işbirliği daha sıkı ve çok değişik alanlarda ilişkilere girmektedirler.⁵⁸

Yani Üniversiteler bulundukları bölgenin sanayi ile işbirliği yaparak sanayiye birçok fayda sağlayabilirler. İlk olarak yeni teknolojilerin hızlı bir şekilde sanayiye aktarılması mümkündür. Üniversiteler sayesinde bilginin teknolojiye dönüşmesi sağlanabilecektir. Ayrıca sanayi kuruluşları, araştırma-geliştirme faaliyetlerinde

⁵⁸ Özyaba, s. 13.

üniversitelerden yararlanabilir. Üniversitelerin laboratuvar, teknik ekipman ve cihazlarından faydalanabilir. Sanayinin taleplerinden bir tanesi de üstün nitelikli insan gücüdür. Böylece bilim adamı ve teknik elemanları ile sanayide üretim maliyeti düşerek verimlilikte artış sağlanabilir. Verimlilik artışı ile üretim artışı sağlanacak, iç ve dış pazar payı artarak karlılık oranı yükselecektir.⁵⁹

Yine beşeri sermaye yönüyle baktığımızda, beşeri kaynakların gelişmesine paralel olarak üretimde ve gelirdede meydana gelen artışlar, toplumun sosyal ve kültürel yapısını etkileyerek yeni tüketim kalıplarının oluşmasına yol açar. Bu sayede ekonomi talep yönünden gelecek baskılarla büyümeye sevk edilir. Bu noktada diğer önemli bir husus, literatürde çarpan veya çoğaltan denilen mekanizmanın işleyişinde eğitim harcamalarının oynadığı roldür.

Devletin, eğitim kurumlarının faaliyetlerini sürdürmesi amacıyla istihdam ettiği personeline maaş ve ücret ödemeleri yapması yanında bina, makine, teçhizat gibi yatırıma yönelik harcamalarda da bulunması, çarpan veya çoğaltan mekanizmasına benzer bir etkiye sahiptir. Mesela istihdam edilenlere yapılan maaş ve ücret ödemeleri, bu kişilerin tasarruf edebilecekleri kısmı atıl tutup kalan kısmı ihtiyaçları için kullanmaları; aynı şekilde mal ve hizmet sunanların maaş ve ücretliye sattıkları mal karşılığı elde ettikleri kazançları ihtiyaçlarına yönelik kullanmaları ki, bu süreç çarpan mekanizmasında da azalarak da olsa devam eder ve ekonomide milli geliri artıran bir etkidir. Bu çerçevede ilk etapta harcama yapılan bölgede ekonomik bir canlanma kendini gösterir. Aynı şekilde bu bölge dışından gelen öğrencilerin de yukarıda anlattığımız gibi harcamalarda bulunması benzer sonuçlar doğurur. Hatta bu öğrencilerin herhangi bir iktisadi faaliyette bulunmadıkları, genelde tüketici olma özellikleri dikkate alındığında gelirlerini ailelerinden temin etmeleri, öğrencinin ailesinin ikamet ettiği bölgeden eğitimini sürdürdüğü bölgeye doğru bir tür kaynak transferi yapıldığı sonucunu çıkarmaktadır.⁶⁰

Yani üniversitelerin beşeri sermayeyi eğitmenin yanında, istihdam ve harcamaları ile bölge ekonomisine yaptığı katkılar da küçümsemeyecek bir boyuta ulaşmaktadır. Bölgenin istihdam ve gelirini önemli ölçüde arttırabilmektedir. Üniversite

⁵⁹ Cihan Dura, “Üniversite Sanayi İşbirliği Üzerine Bir Deneme”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49(3-4), Ankara 1985.

⁶⁰ Emsen, s.35.

sayesinde bölgeye, ekonomik bir canlılık gelmekte ve para akışı olmaktadır. Bu sebeple yeni istihdam alanları açılabilmekte ve bu sayede de gelir artışı sağlanmaktadır. Üniversiteler bulundukları ekonomide direkt, dolaylı ve uyarılmış istihdam ile gelir katkısı olmak üzere üç türlü katkı sağlayabilmektedirler.⁶¹ Yine üniversitelerin ekonomik katkılarını dinamik ve statik olarak bir ayrıma tabi tutuğumuzda statik katkıları; dolaysız, dolaylı ve uyarılmış katkılar olarak üçe ayırmak mümkündür.⁶²

Bunları tanımladığımızda dinamik katkılar, üretim faktörlerinde niceliksel bir değişiklik oluşturmada üretimi ya da kişisel refahı artırır. Statik katkılar ise üretim faktörlerinin niceliksel olarak değişmesi sonucu ortaya çıkarlar.⁶³

1.3.1.1. Statik Katkılar

Statik katkılar herhangi bir üretim sürecinde ortaya çıkan katkılardır. Bunlar, kısa dönemlidir ve üniversite sayesinde yapılan harcamalardan kaynaklanmaktadır.⁶⁴ Daha önce de ifade edildiği gibi, statik katkı, dolaylı, dolaysız ve uyarılmış katkı olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

1.3.1.1.1. Dolaysız Statik Katkılar

Üniversitelerin yaptığı harcamalar ve istihdam ettiği personel sayesinde bölge ekonomisine sağladığı katkılara dolaysız katkılar denir. Dolaysız katkılar, dolaysız istihdam ve dolaysız gelir katkısı olarak ikiye ayrılırlar.

Üniversitelerin istihdam ettiği personel sayesinde ortaya çıkan refah etkisi dolaysız istihdam, üniversiteler tarafından istihdam edilen personele ödenen ücretler sonucu oluşan etki ise dolaysız gelir katkısı olarak adlandırılmaktadır.⁶⁵ Dolaysız katkılara literatürde direkt katkılar olarak rastlanılmakta ve üniversitelerin bölgeye sağladığı gelir artışını ifade etmektedir. Bu direkt gelirler, üniversitelerin akademik ve idari personeline yapmış olduğu maaş ve ücret ödemelerinden oluşmaktadır. Direkt

⁶¹ Hayriye Atik, “Üniversitelerin Yerel Ekonomiye Katkıları: Teori ve Erciyes Üniversitesi Üzerine Bir Uygulama”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 15, Kayseri 1999, ss. 99–109.

⁶² Hatice Erkekoğlu, “Bölge Üniversitelerin Yerel Ekonomiye Katkıları: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 16, 2000, ss. 211–230.

⁶³ C. Tansel Tuğcu, “Üniversitelerin Yerel Ekonomik Faaliyet Hacmine Katkıları: Nevşehir Örneği”, 2. *Kayseri Ekonomisi Sempozyumu*, 27 Ağustos, Kayseri 2004.

⁶⁴ Erkekoğlu, ss. 211–230.

⁶⁵ Atik, ss. 99–109.

istihdam katkısı da üniversitelerin personel istihdamını ifade etmektedir. Bunlarda akademik ve idari personellerin istihdamından oluşmaktadır.⁶⁶ Yine başka bir ifadeyle direkt istihdam, üniversitenin çeşitli birimlerinde çalışan personel yerel ekonomiye katkıda bulunurken direkt gelir, üniversite tarafından personele yapılan ödemeler kişisel ihtiyaçların karşılanması amacıyla direkt olarak ekonomiye yansımakta ve genişletici bir etki doğurmaktadır.⁶⁷

1.3.1.1.2. Dolaylı Statik Katkılar

Dolaylı statik katkılar, emek dışındaki faktör sahiplerinin üniversiteye yaptıkları satışlar sonucunda ortaya çıkan gelir ve istihdam artışını ifade eder.

Dolaylı gelir katkısı, üniversiteler tarafından kendi personeli dışındaki kişi ve kuruluşlara harcanan paralar ya da üniversite öğrencileri tarafından yapılan harcamalar sonucu hesaplanabilir.

Dolaylı istihdam katkısının hesaplanması ise dolaylı gelir katkısı üzerinden yapılmaktadır. İlk olarak ilgili yıla ait hizmet üretimi hesaplanmakta, bu değer yine ilgili yılda edilen toplam işgücü miktarına bölünmekte ve kişi başına hizmet üretim değeri bulunmaktadır. Sonra bulunan bu rakam ilgili üniversite tarafından yerel ekonomiye harcanan toplam dolaylı gelir katkısına bölünmekte ve sonuçta dolaylı statik istihdam bulunmaktadır.⁶⁸ Yani dolaysız statik katkı gibi dolaylı statik katkı da kendi arasında ikiye ayrılır. Dolaylı katkılar üniversite için mal ve hizmet sunan üretim sektörlerinin gelir ve istihdamında artışa sebep olmaktadır. Üniversitenin personel ödemeleri dışında diğer harcamaların ne kadarının o bölgede yapıldığının tespit edilmesi dolaylı gelir ve dolaylı istihdamda ne kadar artışa yol açacağını hesaplamak açısından önemlidir. Dolaylı istihdamın hesaplanabilmesi için ayrıca istihdam edilen işgücü başına düşen üretim miktarının bulunması gerekmektedir.⁶⁹ Bunu da bir örnekte şöyle açıklamak mümkündür: 2010 yılında bir işçi X TL'lik bir üretim yapsa ve üniversite personel giderleri dışında Y TL'lik bir harcama yapsa üniversitenin dolaylı gelir etkisi Y TL kadar ve dolaylı istihdam etkisi ise Y/X kadardır.

⁶⁶ Erkekoğlu, ss. 211–230.

⁶⁷ Tuğcu, Kayseri 2004.

⁶⁸ Atik, ss. 99–109.

⁶⁹ Erkekoğlu, ss. 211–230.

Üniversiteler tarafından kendi personeli dışındaki kişi ve kuruluşlara harcanan paralar ya da üniversite öğrencileri tarafından yapılan harcamalar sonucu oluşan gelir, üniversitelerin dolaylı gelir katkısı olarak adlandırılır. Böylece dolaylı istihdam katkısının hesaplanması dolaylı gelir katkısı üzerinden olur.⁷⁰

1.3.1.1.3. Uyarılmış Katkılar

Uyarılmış katkılar, üniversite tarafından yapılan harcamaların çoğaltan etkisiyle meydana getirdiği gelir ve istihdam artışından oluşmaktadır. Ekonomide bir kişinin harcaması diğer kişilerin gelirlerini oluşturmaktadır. Üniversite öğrencisinin harcaması üniversitenin idari veya akademik personelinin geliri olabilir. Böylece bu kişilerin harcaması çarpan etkisiyle toplam gelirden bir artışa neden olur.

Ekonomide atıl kaynaklar var ise bu gelir artışı ile birlikte istihdamda artacaktır. Buna da üniversitenin yerel ekonomiye uyarılmış katkısı da denilebilir.⁷¹ Uyarılmış katkılar, dolaysız ve dolaylı katkılara bağlı olarak oluşan gelir ve istihdam artışıdır.⁷² Bu katkının temelinde Keynesyen çarpan etkisi yatmaktadır.

Bilindiği gibi Keynesyen çarpan etkisi, bir marjinal tüketim eğilimi değerine bağlı olarak, yapılan harcamaların ekonomide kendisinin birkaç katı kadar bir artış oluşturacağı varsayımı üzerine kurulu bir teoridir. Hızlandıran prensibi ise, yapılan tüketim harcamaların yatırım harcamalarını tetikleyeceği ve ekonomide genişletici bir havanın oluşacağı varsayımı üstüne kuruludur. Tüm bu varsayımlar altında, üniversiteler ya da bünyesinde bulundurduğu idari, akademik personel ve öğrencilerin yapacağı harcamaların ekonominin sahip olduğu marjinal tüketim eğilimi değerine bağlı olarak yerel ekonomide büyük miktarda bir genişletici etki oluşturacağı aşıkardır.⁷³

Yine bilindiği üzere, Keynes'e göre arzı belirleyen taleptir. Efektif talep ise tüketim harcamaları ile yatırım harcamalarından meydana gelmektedir. Çarpan teorisine göre her artış denge hasıla-gelir düzeyini ve bu yüzden istihdam seviyesini belirli bir oranda artırır.⁷⁴ Üniversiteler tarafından yapılan bütün harcamalarla yerel ekonominin

⁷⁰ Tuğcu, Kayseri 2004.

⁷¹ Erkekoğlu, ss. 211–230.

⁷² M. Ali Bilginoğlu, H. Atik, O. Türker, Y. Pamuk, R. Düzgün, “Erciyes Üniversitesi'nin, Kayseri İli'nin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapısına Etkileri”, E. Ü. Yayınları No.135, Kayseri 2002.

⁷³ Tuğcu, Kayseri 2004.

⁷⁴ Erdoğan Alkin, *Gelir ve Büyüme Teorisi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992.

arzını dolayısıyla milli gelirini belirlemede rol oynayacaktır. Tüketim gelire bağlıdır. Yerel ekonomide üniversite yoluyla yapılan harcamalar yerel ekonomi için bir gelirdir. Bu harcamalar ekonomi için direkt ve dolaylı bir gelir niteliği taşıırken, çarpan mekanizmasının çalışmasıyla uyarılmış gelirin de artmasına yol açacaktır.⁷⁵

Çarpan katsayısını hesaplayabilmek için marjinal tüketim eğilimini hesaplamak gerekir. Çünkü çarpan katsayısı otonom harcamalardaki bir birimlik artışın toplam talep, toplam milli gelir ya da toplam ekonomi üzerinde ne kadar etki oluşturduğunu gösteren katsayıdır.⁷⁶ Kısaca çarpan katsayısını şu şekilde hesaplayabiliriz:

$$\text{Çarpan katsayısı} = 1/(1-MPC) \quad (1)$$

Burada, MPC marjinal tüketim eğilimini ifade etmektedir.⁷⁷

Ekonomiye giren paraların vergiler (t), ithalat (m) ve tasaruf (s) yoluyla kent veya bölge dışına çıkması kaçınılmazdır. Çünkü gerçek yaşamda ekonomik ilişkiler açısından tamamıyla dışa kapalı kent veya bölge yoktur. Bu durumda çarpan katsayısını şu şekilde hesaplamak mümkündür:⁷⁸

$$K = 1/(t+m+s) \quad (2)$$

Nitekim basit çoğaltan modeli olarak ta adlandırabileceğimiz uyarılmış katkılar üniversite çalışanları ve öğrencileri yoluyla kamu hizmetlerinde ek gelir ve istihdam oluşturur. Bu dolaylı istihdam ve bunlara bağımlı nüfusta hizmet sektöründe ek talep oluşturur. Bu nedenle personel ve öğrenciler kanalı ile ekonomiye giren paranın çoğaltan etkisinin belirlenmesinde bu tür dolaylı etkileri de dikkate alan bir model şöyle açıklanabilir:

$$k_2 = 1 + V_0 + \frac{\left(E_d + \frac{\Delta V}{a}\right)\Omega V}{E_d W_d + (S_e W_e + S_y W_i)} \quad (3)$$

Burada;

k_2 : Personel ve Öğrenci Harcamaları 1.döngü çoğaltan katsayıları,

V_0 : Personel ve öğrenci harcamalarının kentte/bölgede oluşturdukları katma değer oranları (sırası ile V_P ve V_S) ortalaması

⁷⁵ Erkekoğlu, ss. 211–230.

⁷⁶ S. Fischer; R. Dornbusch, *Macroeconomy*, Mc Graw Hill Press Company, New York 1998.

⁷⁷ M. Erdal Ünsal, *Makro İktisat*, Kutsan Ofset Matbaacılık, Ankara 1998.

⁷⁸ Özyaba, s. 13.

E_d : Üniversitenin istihdam ettiği personel sayısı

W_d : Üniversite personelinin ortalama yıllık kazancı

S_e : Kent/Bölge dışından gelen öğrenci sayısı

W_s : Kent/Bölge dışından gelen öğrencilerin ortalama yıllık geliri

S_y : Kredi ve burs alan yerel/ bölgesel öğrenci sayısı

W_i : Ortalama yıllık burs /kredi tutarı

ΔV : Personel ve öğrenci harcamalarının doğurduğu yerel /bölgesel katma değer artışı

$$(E_d + W_d + V_p + (S_e W_s + S_y W_i) V_s) \quad (4)$$

a : Kentte/bölgede servis sektöründe bir yeni istihdam oluşturulması için gerekli katma değer artışı

Ω : Kentte /bölgede servis sektörü istihdamının tüm istihdama oranı

V_p : Kentte /bölgede servis sektöründe çalışanların ortalama yıllık gelir göstermektedir.

Üniversitenin kentte ve bölgede oluşturduğu toplam istihdam kapasitesi (E), üniversitenin doğrudan (E_d) ve dolaylı olarak diğer sektörlerde oluşturduğu istihdamlar (ΔE) toplamına denktir. Dolaylı olarak oluşturulan istihdam;

$$\Delta E = E_d \Omega + (\Delta V/a)(1 + \Omega) \quad (5)$$

eşitliği ile hesaplanabilecektir.⁷⁹

Bu arada ifade edilen çoğaltan modeli, üniversitelerin bölgesel kalkınmaya olan etkilerini saptamaya yönelik alternatif 5 hesaplama yönteminden biridir. Zira bu yöntemler; ekonometrik modeller, ekonomik temel modeli, girdi-çıktı modeli, maliyet-yarar analizi ve çoğaltan modelidir.⁸⁰

1.3.1.2. Dinamik Katkılar

Üniversitenin ve öğrencilerin yapmış oldukları harcamaların GSMH üzerindeki etkileri, statik ekonomik etki olarak adlandırılmaktadır. Üretim faktörlerini ile verimliliğini ve ekonomik yapıyı iyileştirmek, beşeri sermayeyi iyileştirerek ve

⁷⁹ Aydemir (Erkonak), S, “Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin Kent ve Bölge Ekonomisine Doğrudan ve Dolaylı Ekonomik Etkileri”, *Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, Ekim 1994, KTÜ-Trabzon, Bildiriler Kitabı, ss. 195-210.

⁸⁰ Özyaba, s.13.

teknoloji inşa ederek yaptığı faydalar ile verimlilik ve GSMH’de artış sağlamaktadır. İşte bu etkilerin tümüne dinamik etki denir.⁸¹ Yani bu katkı ekonomide uzun vadeli faydalar sağlamakta ve statik katkıların yaptığı etkiyi daha da artırarak devam etmektedir. Bu bağlamda yine dinamik katkı, üretim faktörlerine yapılan genişletici ve verimlilik arttırıcı katkıdır.⁸²

Üretim faktörlerinin miktarında bir değişiklik olmadan ortaya çıkan, genişletici ve verimlilik arttırıcı katkı olarak adlandırılan dinamik katkılar, beşeri sermayeye yapılan yatırımlar sonunda artan bilgi birikimi ile oluşan verimliliği ve büyümeyi beraberinde getirir. Üniversitelerin sürekli eğitim programlarıyla öğrencilerin yanı sıra yöre halkına sağladıkları kişisel gelişim ve teknoparklar aracılığıyla bilgiye yapılan yatırımın ileride sağlayacağı verim artışı, dinamik katkı olarak ifade edilir.⁸³ Örneğin bir üniversitenin açtığı dil kursları, bilgisayar sertifika programları veya farklı iş kolları için verilen sertifikalar şahısların farklı beceriler geliştirmelerine ve bilgi birikimine katkıda bulunarak iş veriminin artmasını sağlayıp, böylece uzun vadede bölgeye ekonomik katkı sağlamış olur.

1.3.2. Tarihsel Perspektif İçerisinde Türk Yükseköğretimi

Tarihsel açıdan Türk yükseköğretimini, cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası olmak üzere iki dönemde incelemek mümkündür.

1.3.2.1. Cumhuriyet Öncesi Türk Yükseköğretimi

Türk yükseköğretim sisteminin uzun bir geçmişi vardır. Ancak çalışmamızın amaç ve kapsamını aştığı için bu bölümde sadece Osmanlı imparatorluğu dönemindeki yükseköğretim incelenecektir.

Osmanlılar döneminde orta ve yükseköğretimi gerçekleştiren kurumlar medreseler olmuştur. Çünkü medreseler Osmanlı döneminde ilköğretim kurumunu ifade

⁸¹ Fernand Martin, “The Economic Impact of Canadian University R&D”, *Research Policy*, 27(7), November 1998, pp. 677–687. Aktaran Hatice Erkekoğlu

⁸² Tuğcu, Kayseri 2004.

⁸³ Hayriye Nur Görkemli, “Selçuk Üniversitesi’nin Konya Kent Ekonomisine Etkileri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 2009, ss. 169–186.

eden sıbyan mektebinin üstünde eğitim veren kurumlardır.⁸⁴ Osmanlı imparatorluğunda medreselere sıbyan mekteplerini bitirenler ile “Dârul-Hüffâzlar” veya evlerde özel bir şekilde okuma-yazma öğrenmiş ve ergenlik çağına gelmiş gençler kabul edilirdi.⁸⁵ Bu dönemde orta ve yüksek derecelerdeki eğitim ve öğretim yapan kuruluşların başında gelen medrese, halkın ihtiyaç duyduğu kültürü veren ve elemanları yetiştiren bir eğitim ve öğretim kurumudur.⁸⁶

Osmanlılarda ilk medrese Orhan Gazi tarafından kurulan İznik Orhaniyesidir. Bursa fethinden sonra Orhan Bey “Manastır Medresesi” olarak bilinen ikinci medreseyi kurmuştur. Edirne fethinden sonra Edirne’de Üç Şerefeli Medrese ile Darulhadis yapılmıştır. Medrese yapımları giderek artmıştır. Ancak Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethiyle başlayan yeni dönem Osmanlı medrese teşkilatı önemli adımların atıldığı devreyi oluşturur. Zira bu dönemde “Sahn-ı seman” olarak bilinen medreseler yapılmış ve medreseler yeni bir teşkilatlanmaya tabi tutulmuştur.

Fatih Sultan Mehmet’ten sonra ikinci büyük örgütlenme Kanuni döneminde olmuştur. Bu dönemde medreseler küçükten büyük sınıflara doğru yükselen on iki kademeli bir sistemde örgütlenmiş ve bu sistem hemen hemen imparatorluğun sonuna kadar devam etmiştir. Bu dönemde kurulan Süleymaniye Medresesinde kendinden öncekilerde olamayan bir yenilik vardı. Ordunun hekim ihtiyacını karşılamak için eklenen Tıp Medresesi ve Darüşşifa ile matematik öğretimi için kurulan dört medrese ona, dinsel konular dışındaki alanlarda eleman yetiştiren bir kurum olma özelliğini kazandırmıştı.

Öte yandan Osmanlı Devletinde Enderun Mektebi de vardı. Enderun mektebi devletin gücünü korumak için nitelikli insan yetiştirmek amacıyla 2. Murat döneminde kurulmuştur. Böyle bir kurumun teşkilinde asıl amaç, askeri temele dayanan yetenekli yönetici kadroları yetiştirmektir. Yani devletin korunması için gerekli idari ve mülki kadronun eğitimi bu mektepte oluyordu. Bu mektepte disiplin en temel ilke idi. Hazırlık sınıfından Enderun eğitiminin sonuna kadar geçen süre içinde başarı gösteremeyenler

⁸⁴ Ünal Taşkın, “Klâsik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 2008, ss. 347-366.

⁸⁵ Mustafa Şanal, “Osmanlı Devletinde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 2003, ss.149-168.

⁸⁶ Nurgül Bozkurt, “Maarif Salnamelerine Göre Kütahya Sancağında Eğitim-Öğretim (H.1316-1321/M.1898-1904)”, *History Studies*, 2(3), 2010, ss.61-84.

buradan alınıp ordunun çeşitli kademelerinde görevlendirilirdi. Böylece geriye her açıdan yetişmiş ve yetenekli kişiler kalmakta, devleti üst düzeyde temsil edecek seçkin bir sınıf oluşmaktaydı. Ancak 17. yüzyılda, mevcut usullere aykırı olarak birtakım kişilerin mektepte devam etmesi mektebin eğitim kalitesinin sarsılmasına yol açtı. Sonraki dönemlerde eski önemini ve gücünü kaybeden mektep, 1 Temmuz 1909 tarihinde yayımlanan kararnameyle lağvedilmiştir.⁸⁷

Yine Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde çok çeşitli ve değişik nedenlerden dolayı medrese eğitiminde de bozulmalar başlayınca, reformların da etkisi ile batı standartlarına uygun eğitim kurumları açılmaya başlanmıştır. Bunlar arasında; Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi (1826), Baytar Mekteb-i Alisi (1842), İstanbul Darülfünunu (1842), Orman Mekteb-i Alisi (1857), Mekteb-i Mülkiye (1859), Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu (1883), Mühendis Mektebi (1884), Sanay-i Nefise Mektebi (1917) sayılabilir.⁸⁸ Anlaşıldığı üzere, batı tarzı yükseköğretim kurumları 19. yüzyılda oluşmaya başlamış ve cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra devam etmiştir.⁸⁹

1.3.2.2. Cumhuriyet Sonrası Türk Yükseköğretimi

Cumhuriyetin kurulmasından sonra Türk yükseköğretiminde yapılan belirgin köklü değişimler 1933, 1946, 1973 ve 1981 yıllarında olmuştur.⁹⁰ Dolayısıyla bu tarihleri dikkate alarak Cumhuriyet sonrası Türk yükseköğretimini birkaç dönemde değerlendirmek daha uygun olacaktır.

1.3.2.2.1. 1933-1946 Dönemi

Aslında bu dönemden önce 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924) ile medreseler kapatılmış ve medreselerin kapatılmasından sonra 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi ve 1930 yılında Yüksek Ziraat Mektebi açılmıştır.⁹¹ Ancak cumhuriyet döneminde ilk üniversite, cumhuriyetin kuruluşundan on yıl sonra yani 1933'te

⁸⁷ Taşkın, ss. 347-366.

⁸⁸ Konya Ticaret Odası Etüt Araştırma Servisi "Türkiye'de Yükseköğretim, AB'ye Uyum Sürecinde Türkiye'de Yükseköğretimin Durumu ve Konya'ya İkinci Bir Üniversite İhtiyacı", *Konya Ticaret Odası Etüt Araştırma Servisi*, 2008, Erişim Tarihi: 16.12.2011, www.kto.org.tr

⁸⁹ Sevil Sargın, "Türkiye'de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 2007, ss.133-150.

⁹⁰ Gülsün. Atanur Başkan, "Türkiye'de Yükseköğretimin Gelişimi", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 2001, ss. 21-32.

⁹¹ *Konya Ticaret Odası Etüt Araştırma Servisi 2008*, Erişim Tarihi: 16.12.2011, www.kto.org.tr

kurulmuştur. 1 Haziran 1933'de yürürlüğe giren 2252 Sayılı Kanun ile Osmanlı Üniversitesi anlamına gelen “Darülfünun”, “İstanbul Darülfünunu” ve daha sonra 1 Ağustos 1933'teki değişiklikle de “İstanbul Üniversitesi” olmuştur. Yine 10 Haziran 1933'de çıkartılan 2291 Sayılı “Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Kanun” ile Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü 4 fakülteden oluşan bir üniversite olarak kabul edilmiştir.⁹²

1933 yılında yapılan üniversite reformlarının ardından günümüzde de kullanılan akademik unvanlar kullanılmaya başlanmıştır. 1944 yılında yine İstanbul'da İstanbul Teknik Üniversitesi kurulmuştur. Bu dönemde yine Ankara'da önemli gelişmeler olmuş ve yukarıda değinilen bazı yüksekokul veya üniversitelere ilave fakülteler kurulmuştur. Bunlar: Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi (1937), Fen Fakültesi (1943), ve Tıp Fakültesi (1945)'dir. Ayrıca 1935 yılında İstanbul'daki Mülkiye Mektebi, Siyasal Bilgiler Fakültesi adı altında Ankara'ya taşınmıştır.⁹³

1.3.2.2.2. 1946-1973 Dönemi

Türk yükseköğretiminde yaşanan bu gelişmelerin ardından, 12.06.1946 gün ve 4936 Sayılı Kanun ile Ankara Üniversitesi kurulmuş ve 1950 yılına kadar başka üniversite açılmamıştır. Böylece 1950 yılına kadar Türkiye'de üç tane üniversite bulunmaktadır. Ancak 1955-1957 yılları arasında çok geniş kapsamlı bir eğitim hamlesi yapılarak İstanbul ve Ankara dışındaki illere de üniversiteler kurulmaya başlanmıştır. İşte bu dönemde Karedeniz Bölgesi'nin önemli merkezi olan Trabzon'da, 20.05.1955 gün ve 6594 Sayılı Kanun ile Karedeniz Teknik Üniversitesi, aynı yıl Ege Bölgesi'nin önemli merkezi İzmir'de 1955 yıl ve 6595 Sayılı Kanun ile Ege Üniversitesi kurulmuştur. Bundan iki yıl sonra Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli merkezi Erzurum'da 31.05.1957 gün ve 6990 Sayılı Kanun ile Atatürk Üniversitesi kurulmuştur. 1959 yılında 7307 Sayılı Kanun ile yine Ankara'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi kurulmuştur. Bu üniversitelerin kurulmasının en öncelikli sebeplerinden bir tanesi bu dönemde gelişmeye başlayan sanayi sektöründe çalışacak uzman, teknik eleman ve yetişmiş nitelikli iş gücü ihtiyacını karşılamaktır

⁹² Durmuş Günay, Aslı Günay, “1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 2011, ss.1-22.

⁹³ Sargın, s.137.

1959 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kurulmasından sonra geçen sekiz yıl boyunca yeni bir üniversite kurulmamıştır. Daha sonra 1967 yılında Ankara'da Hacettepe Üniversitesi ve 1971 yılında da İstanbul'da Boğaziçi Üniversitesi kurulmuştur. Sonuç olarak, 1971 yılında Türkiye'de toplam dokuz üniversite bulunmaktaydı.⁹⁴

1.3.2.2.3. 1973-1981 Dönemi

1971 yılından sonra yeni üniversitelerin açılmasına devam edilmiştir. 1973'te Çukurova, Dicle ve Anadolu, 1974'de Cumhuriyet, 1975'de İnönü, Fırat, 19 Mayıs, Selçuk ile Uludağ ve 1978'de Erciyes Üniversiteleri kurulmuştur. Bu dönemde ayrıca çok sayıda eğitim enstitüsü kurulmuştur. Yükseköğrenime artan talebi karşılamak amacıyla, 1975'ten itibaren uzaktan eğitim ve ön lisans uygulamaları başlamıştır.

Türkiye'de bu dönemde uygulanan Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık kalkınma planlarında (sırasıyla 1973-1977 ve 1978-1982) bölgeler arası gelişmişlik farklarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmakta ve bu şehirlerin merkeziyet güçlerinin pekişmesi ve bir bölge şehri olma hüviyetlerinin gelişmesi, bölgenin kaynaklarının akılcı ve verimli bir şekilde değerlendirilmesine katkı sağlanması, aynı zamanda yöre insanların yükseköğretimden faydalanması bu üniversitelerin belli başlı kuruluş amaçları arasında sıralanmıştır.⁹⁵ Böylece 1973 yılından 1980 yılına kadar açılan üniversiteler bölgeler arası gelişmişlik farkları dikkate alınarak açıldığı söylenebilir. Çünkü dikkat edilirse bu üniversiteler farklı bölgelerde bulunan şehir merkezlerinde açılmıştır. Bu merkezler aynı zamanda içinde bulundukları bölgelerin gelişimine katkı sağlayacak, çevrelerinde bulunan diğer şehirlerin gelişimini etkileyecek merkezler olarak düşünülmüştür

Diğer yandan, 1973 yılında yürürlüğe giren 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunundaki temel ilkeler yukarıda zikredilen üniversitelerin açılış sebeplerini içermektedir. Zira bu ilkeler;

- Yükseköğretimin bütünlüğünün ve ortaöğretimle ilişkisinin kurulması,
- Yükseköğretimde fırsat ve imkân eşitliği,

⁹⁴ Sargın, s.138.

⁹⁵ Sargın, s.139.

- Kaynakların etkin bir biçimde kullanılması,
- Yükseköğretim planlamasının örgütlenmesi,
- Öğretim ve öğrenim özgürlüklerinin güvence altına alınması,

şeklinde sıralanabilir.⁹⁶

Yine 1750 Sayılı Kanunun öngördüğü üniversiteler üstü bir kuruluş olan Yükseköğretim Kurulu bulunmaktaydı. Ancak o zaman Anayasa Mahkemesinin kararıyla 1750 Sayılı Kanunun bazı hükümleri ve Yükseköğretim Kurulu iptal edilmiştir. Bu durum, üniversitelerin kalkınma planlarında öngörülen eğitilmiş insan gücünü yetiştirmek amacıyla işbirliğin gerçekleştirilmesini ve yükseköğretimin bir çatı altında bütünleşmesini önlemiştir. Sonuç olarak, 1980'li yıllarda yükseköğretim sisteminde yeni reformlar yapılması gerektiği düşünülmüştür.

1.3.2.2.4. 1981 ve Sonraki Dönem

Yükseköğretim, 1981 yılında çıkartılan ve halen yürürlükte olan 2547 Sayılı *Yükseköğretim Kanunu* ile akademik, kurumsal ve idari yönden yeniden yapılanma sürecine girdi. Bu kanunla ülkemizdeki tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplandı. Akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürüldü. Konservatuarlar ile meslek yüksekokulları üniversitelere bağlandı. Böylece Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Türk yükseköğretiminden sorumlu tek kuruluş haline geldi. Ancak YÖK'ün kuruluşu üniversitenin özerkliğini ortadan kaldırdığı gerekçesi ile çeşitli çevrelerde eleştirildi. Neticede Türk yükseköğretim sistemi 1982 yılı itibarıyla 27 üniversite ile bunlara bağlı fakülte, enstitü, yüksekokul ve konservatuarlardan oluşan birleşik bir yapıya dönüştürüldü.⁹⁷

Üniversite sayısının 27'ye ulaşmasının sebebi 1982 yılında altı ayrı şehirde sekiz üniversite daha açılmış olmasıdır. Ancak bu üniversitelerin daha önce faaliyet gösteren ve farklı oluşumlara sahip akademi, yüksekokul gibi fiiliyatta var olan kurumların bir çatı altında toplanmış olmalarından meydana gelmeleri göze çarpmaktadır. Nitekim bu yılda kurulan üniversitelerin çoğunluğu, alt yapının hazır olduğu büyük şehirlerde

⁹⁶ Baskan, s. 27.

⁹⁷ Ali Tüner, *Türk Eğitim Tarihi*, Detay Yayıncılık, Ankara 2011, s. 321.

kurulmuştur ki, bu sekiz üniversiteden üçü İstanbul'daki Yıldız Teknik, Marmara ve Mimar Sinan Üniversiteleridir. Diğerleri; Ankara'da Gazi Üniversitesi, İzmir'de Dokuz Eylül Üniversitesi, Antalya'da Akdeniz Üniversitesi, Edirne'de Trakya Üniversitesi, Van'da Yüzüncü Yıl üniversitesidir. Yani bu sekiz üniversitenin beşi büyük şehirde kurulmuştur. Bu da üniversitelerin bölgelere dağılım noktasında var olan dengesizliği daha da artmasına sebep olmuştur.

Her ne kadar görece olarak zaten var olan yükseköğretim kurumlarının birleştirilmesi söz konusu olmuşsa da, bu kurumların üniversite çatısı altında birleştirilmesinden sonra, bu üniversitelerin gelişimi büyük bir ivme kazanmış, yeni fakülte ve bölümler açılmış, buna bağlı olarak öğrenci sayısı da hızla artmıştır. Bu durum yükseköğretim hizmeti verme konusunda büyük şehirlerin üstünlüğünü pekiştirmiş ve ülke çapında bozuk olan dengenin, büyük şehirler lehine daha da bozulmasında etkili olmuştur. Ancak bu süreçte özellikle Van'da, Edirne'de ve Antalya'da kurulan üniversitelerin orta büyüklükteki şehirlerde ve farklı bölgeler de olduğu da önem taşımaktadır. Yine bu tarihten beş yıl sonra yani 1987 yılında Gaziantep Üniversitesi kurulmuştur.⁹⁸ Bu Üniversitenin Güney Doğu Anadolu Bölgesinde olması bölgesel dağılımdaki dengesizlik noktasında sevindirici bir olaydır.

Bu dönemde diğer bir dikkat çekici nokta, vakıfların özel yükseköğretim kurumları açmasına olanak sağlanmasıdır. Zira 1984'te ilk özel üniversite olan Bilkent Üniversitesi kuruldu ve bunu diğer vakıf üniversiteleri takip etti.⁹⁹

1987 yılından 1992 yılına kadar Türkiye'de üniversite açılmamıştır. Daha sonra 1992 yılında 23'ü devlet üniversitesi ve 1 tanesi vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 24 üniversite açılmıştır. Türk yükseköğretiminde 1992 yılının üniversite sayısında görülen büyüme açısından bir dönüm noktası olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü bu durumda Türkiye'de üniversite sayısı toplamda 53'e yükselmiştir. 1992 yılından 2006 yılına kadar yine üniversite sayılarında bir artış görülmektedir. Ancak 1992 yılından 2006 yılına kadar ki sürede üniversite sayısındaki görülen artış, vakıf üniversitelerin sayısındaki artıştan kaynaklanmıştır. Çünkü 1994 yılı itibariyle 53 olan devlet üniversiteleri sayısında 2006 yılına kadar hiçbir değişim olmazken, 1994 yılında 3 olan vakıf üniversitelerinin sayısı 2006 öncesinde 24'e ulaşmıştır.

⁹⁸ Sargın, s.141.

⁹⁹ Türer, s. 321.

2006 yılında 15 devlet ve 1 vakıf, 2007 yılında 17 devlet ve 5 vakıf, 2008 yılında 9 devlet ve 6 vakıf, 2009 yılında 9 vakıf, 2010 yılında 8 devlet ve 9 vakıf ve 2011 yılında 1 devlet ve 8 vakıf üniversitesi kurulmuştur. Bir başka ifadeyle; 2006 yılından günümüze kadar 50'si devlet ve 38'si vakıf olmak üzere toplam 88 yeni üniversite kurulmuştur. 2011 yılı itibariyle devlet üniversitesi sayısı 103'e ve vakıf üniversitesi sayısı 62'ye ulaşırken toplam üniversite sayısı 165'e yükselmiştir. Bu durumda 2006 yılından önce 77 olan toplam üniversite sayısı 2006 yılından sonra yaklaşık %115'lik artış göstermiştir. Böylece 1992 yılından sonra 2006 yılının da Türk yükseköğretiminde üniversite sayılarında görülen artış bakımından önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. 1933'den 2006 yılına kadar 73 yılda 77 üniversite kurulmuş, ancak 2006'dan 2011 yılına kadar geçen 6 yılda 88 üniversite kurulmuştur.¹⁰⁰

Yine 2006'dan sonra açılan üniversitelerin yurt sathına dengeli olarak dağılması, yükseköğretime erişimin artırılması hedefine yönelik olmuştur. Çünkü üniversiteler yurt geneline yaygınlaştırılmış ve üniversitesi olmayan ilimiz kalmamıştır.¹⁰¹ Bu açıdan da 2006 yılından itibaren yükseköğretimdeki gelişmelere bakıldığında diğer dönemlerdeki gelişmelerden farklı olduğu söylenebilir.

Dikkat edilirse, çalışmanın buraya kadar olan kısmında Türkiye'deki yükseköğretim kurumları sadece niceliksel (sayısal) olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de yükseköğretimde yaşanan gelişmelerin daha sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilmesi için daha farklı açılardan (öğrenci ve öğretim elemanları sayısı ile bütçeleri bakımından) da değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Bu bağlamda son dönemlerde örgün, yaygın ve uzaktan eğitim ile yükseköğretime kayıtlı toplam öğrenci sayıları Tablo 1.1'de verilmiştir.

¹⁰⁰ Günay, s.2.

¹⁰¹ Altınsoy Selcen, "Yeni Devlet Üniversitelerinin Gelişimi: Sorunlar ve Politika Önerileri", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 2011, ss. 98-104.

Tablo 1.1. 1995-2011 Yılları Arası Yükseköğretime Kayıtlı Öğrenci Sayıları

Yıllar	Öğrenci Sayısı
1995-1996	1.150.137
1996-1997	1.213.165
1997-1998	1.322.345
1998-1999	1.361.861
1999-2000	1.492.000
2000-2001	1.607.388
2001-2002	1.677.936
2002-2003	1.918.483
2003-2004	1.972.662
2004-2005	2.106.351
2005-2006	2.342.898
2006-2007	2.453.664
2007-2008	2.532.622
2008-2009	2.924.281
2009-2010	3.529.334
2010-2011	3.817.086

Kaynak: ÖSYM, www.osym.gov.tr ve Maliye Bakanlığı, www.maliye.gov.tr

Tablodan da anlaşılacağı üzere, yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısı 1995-1996 eğitim-öğretim yılından 2010-2011 eğitim-öğretim yılına kadar sürekli artmıştır. Ancak 2007-2008 eğitim-öğretim yılından sonra artışlar daha fazla olmuştur. Bu durum söz konusu dönemde Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının sayısal olarak yaklaşık iki kat artmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Yükseköğretim öğrenci sayısının sürekli artması beraberinde öğretim üyesi ve elemanlarının sayısındaki artışı da getirmiştir. 1995-2010 döneminde örgün öğretim öğrencilerinin, öğretim üyelerinin (Profesör, Doçent ve Yrd. Doçent) ve öğretim elemanlarının (Öğretim görevlisi, Okutman, Uzman, Araştırma Görevlisi, Çevirici, Eğitim-Öğretim Planlamacısı) sayıları ile öğretim üyesi ve elemanlarının başına düşen öğrenci sayıları Tablo 1.2’de sunulmuştur.

Tablo 1.2. Üniversitelerde Öğrenci, Öğretim Elemanı ve Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Yıllar	Örgün Öğretim Öğrenci Sayısı (A)			Öğretim Elemanı Sayıları (B)					Öğretim Elemanı Başına Öğrenci Sayısı (A) / (B)				
				Öğretim Üyesi (Profesör, Doçent ve Yrd. Doçent)		Diğer Öğretim Elemanı		Toplam	Öğretim Üyesi		Diğer Öğretim Elemanı		Toplam
	Devlet	Vakıf	Toplam	Devlet	Vakıf	Devlet	Vakıf		Devlet	Vakıf	Devlet	Vakıf	
1995-1996	756.602	9.852	766.454	16.098	219	32.081	836	49.234	47,0	45,0	23,6	11,8	15,6
1996-1997	812.931	13.598	826.529	17.223	321	34.175	1.025	52.744	47,2	42,4	23,8	13,3	15,7
1997-1998	877.513	22.832	900.345	18.330	479	35.254	1.381	55.444	47,9	47,7	24,9	16,5	16,2
1998-1999	930.224	29.360	959.584	19.558	588	36.988	2.036	59.170	47,6	49,9	25,1	14,4	16,2
1999-2000	963.931	39.306	1.003.237	21.249	882	39.493	2.545	64.169	45,4	44,6	24,4	15,4	15,6
2000-2001	1.028.148	50.731	1.078.879	22.958	1.017	40.071	2.704	66.750	44,8	49,9	25,7	18,8	16,2
2001-2002	1.086.353	55.661	1.142.014	24.542	1.411	40.869	3.190	70.012	44,3	39,4	26,6	17,4	16,3
2002-2003	1.168.039	64.216	1.232.255	26.029	1.588	43.205	3.312	74.134	44,9	40,4	27,0	19,4	16,6
2003-2004	1.216.891	77.281	1.294.172	27.271	1.804	44.144	3.846	77.065	44,6	42,8	27,6	20,1	16,8
2004-2005	1.288.100	89.737	1.377.837	28.496	2.172	44.262	4.625	79.555	45,2	41,3	29,1	19,4	17,3
2005-2006	1.411.678	99.187	1.510.865	30.214	2.525	44.096	5.415	82.250	46,7	39,3	32,0	18,3	18,4
2006-2007	1.463.900	109.903	1.573.803	31.291	2.825	47.082	5.324	89.329	46,8	38,9	31,1	20,6	17,6
2007-2008	1.499.163	120.338	1.619.501	34.359	3.461	52.200	6.085	98.766	43,6	34,8	28,7	19,8	16,4
2008-2009	1.598.705	147.829	1.746.534	35.138	3.773	52.467	6.545	100.504	45,5	39,2	30,5	22,6	17,4
2009-2010	1.793.996	178.121	1.972.117	36.205	5.203	55.973	8.046	105.427	49,6	34,2	32,1	22,1	18,7

Kaynak: DPT, www.dpt.gov.tr

Tablo 1.2'ye bakıldığında,1995-2010 döneminde gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerindeki öğretim elemanları ve öğretim üyeleri sayısının öğrenci sayılarına paralel olarak sürekli arttığı görülmektedir. Ancak vakıf üniversitelerindeki öğretim üyesi başına düşen öğrenciler hariç, öğretim elemanları ve öğretim üyeleri başına düşen öğrenci sayılarının düşük oranlı da olsa genel olarak arttığı gözlenmiştir. Yani bir süreklilik yoksa da, netice itibariyle bir artış mevcuttur. Bu da gösteriyor ki, söz konusu dönemde her ne kadar öğretim eleman ve öğretim üyesi sayısı artmışsa da bu artış öğrenci sayısındaki artıştan düşük oranlı olmuştur.

1995-1996 eğitim-öğretim yılından 2009-2010 eğitim-öğretim yılına kadar öğretim üyeleri sayısında gerek devlet üniversitelerinde olsun gerekse vakıf üniversitelerinde olsun sürekli bir artış mevcuttur. Diğer öğretim elemanları sayısında da 2006-2007 eğitim-öğretim yılını hariç tuttuğumuzda yine gerek devlet üniversitelerinde gerekse vakıf üniversitelerinde öğretim elemanları sayısında artışlar mevcuttur. Burada sadece 2006-2007 döneminde bir önceki döneme göre az da olsa vakıf üniversitelerindeki öğretim elemanları sayısında bir düşüş meydana gelmiştir.

Yıllara göre devlet üniversitelerindeki öğretim üyesi sayısı artmışsa da bu öğretim üyeleri başına düşen öğrenci sayısında ciddi manada düşüşler olmamıştır. Hatta devlet üniversitelerindeki öğretim üyeleri başına düşen öğrenci sayıları 1997-1998 eğitim-öğretim dönemine kadar artmıştır. 1998-1999 eğitim-öğretim yılından sonra düşmeye başlamışsa da 2002-2003 yılında tekrar artmıştır. Düşüşler ve artışlar 2008-2009 eğitim-öğretim yılına kadar devam etmekle beraber, 2009-2010 eğitim-öğretim döneminde %49,6 oranla tekrar artmıştır. Öyle ki, bu oran şu ana kadar kaydedilen en büyük oran niteliğini taşımaktadır. Vakıf üniversitelerindeki öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarında ise bazı eğitim-öğretim yıllarında bir önceki döneme göre artışlar olsa da genel olarak düşüşler mevcuttur. Neticede 1995-1996 eğitim-öğretim yılında %45,0 olan bu oran 2009-2010 eğitim-öğretim yılında %34,2'ye düşmüştür.

Yine devlet üniversitelerindeki diğer öğretim elemanları başına düşen öğrenci sayıları incelendiğinde 1995-1996 eğitim-öğretim döneminden 2009-2010 eğitim-öğretim dönemine kadar artış ve azalışlar söz konusu olsa da nihayetinde 1995-1996 eğitim-öğretim yılında %23,6 olan oran 2009-2010 eğitim-öğretim yılında yaklaşık üçte bir artarak %32,1 olduğu görülmüştür. Diğer öğretim elemanları başına düşen öğrenci sayısına vakıf üniversiteler itibarıyla bakıldığında da dönemde artış ve azalışların yaşandığı görülmektedir. Sonuçta 1995-1996 eğitim-öğretim yılında %11,8 olan oran 2009-2010 eğitim-öğretim yılında %22,1'e yükselmiştir. Yani devlet üniversitelerindeki oran kadar olmasa da %6 gibi bir farkla artmıştır. Neticede yükseköğretim kurumlarının daha etkin işlemesi için öğretim elemanları ve öğretim üyeleri başına düşen öğrenci sayısının düşürülmesi ve bunun için de sürekli artan öğrenci sayısı yanında öğretim elemanlarının sayısının daha yüksek oranlarda artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Son yıllarda yükseköğretime ayrılan ödeneklere bakıldığında, söz konusu ödeneğin 2002 yılından 2010 yılına kadar sürekli arttığı görülmektedir. Aslında aynı şey bütçe büyüklüğü ve GSYİH içinde geçerlidir. Yani onlardaki artış da 2002 yılından 2010 yılına kadar bir süreklilik arz ederek devam etmiştir. 2002 yılından 2010 yılına kadar yükseköğretime ayrılan ödeneklerin gerek bütçedeki payı ve gerekse GSYİH'deki payı genel olarak bir artış göstermiştir. Burada yükseköğretim ödeneklerinde, bütçe büyüklüğü ve GSYİH'deki gibi sürekli bir artış yoktur.

Yükseköğretim kurumlarına ayrılan ödeneklerin bütçedeki payı incelendiğinde 2005 ve 2009 yıllarının %3,35 ile en yüksek ödeneğin ayrıldığı yıllar olduğu görülmektedir. Yani 2002 yılından 2005 yılına kadar bütçedeki pay giderek artmışsa da 2005 yılından sonra azalmış ve 2009 yılında tekrar 2005 yılındaki seviyeyi yakalamıştır. Bütçeden YÖK ile üniversitelere ayrılan payın en düşük olduğu yıl %3,21 ile 2007 yılı olmuştur. Yükseköğretim kurumlarına ayrılan ödeneklerin GSYİH'deki paylarına bakıldığında ise %0,91 ile en büyük oran 2010 yılında gerçekleşmişken, en düşük oran %0,66 ile 2004 yılında gerçekleşmiştir. (bkz Tablo 1.3).

Tablo 1.3. 2002-2010 Döneminde Yükseköğretim Kurumlarına Ayrılan Ödeneklerin Dağılımı (BİN TL)

Yıl	Bütçe ödeneği	Büyüklükler		YÖK + Üniversite	
	YÖK + Üniversite	Bütçe Büyüklüğü	GSYİH	Bütçe Payı (%)	GSYİH Payı (%)
2002	2.495.968	98.583.750	350.476.000	2,53	0,71
2003	3.346.669	147.028.978	454.781.000	2,28	0,74
2004	3.689.755	150.403.606	559.033.000	2,45	0,66
2005	5.218.465	155.819.570	648.932.000	3,35	0,80
2006	5.846.823	175.116.939	758.391.000	3,34	0,77
2007	6.586.692	205.458.279	853.636.000	3,21	0,77
2008	7.318.285	222.307.718	950.534.000	3,29	0,74
2009	8.772.719	262.217.866	953.974.000	3,35	0,79
2010	9.355.458	286.981.303	1.028.802.000	3,26	0,91

Kaynak: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, www.maliye.gov.tr

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; üniversitelerin gelirleri sadece genel bütçeden aldığı gelirler değildir. Zira üniversitelerin kendi öz gelirleri ve döner

sermayeden elde ettikleri gelirleri de vardır. Son yıllarda üniversitelerin öz gelirlerine ve döner sermayeden elde ettikleri gelirlerine bakıldığında, 2005-2009 döneminde ikisinin de yıllar itibariyle artış göstermekle beraber toplam gelir içindeki paylarının düştüğü görülmektedir. Bu durum üniversitelerin bu gelirlerinin hazineden aldıkları yardıma göre daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. (bkz Tablo 1.4).

Tablo 1.4. Yıllar İtibariyle Kaynaklarına Göre Üniversitelerin gelirleri (TL)

Yıllar	Hazine Yardımı	Hazine Yard./ Toplam Gelir (%)	Öz Gelir	Öz Gelirler/ Toplam Gelir (%)	Döner Sermaye Geliri	Döner sermaye/ Toplam Gelir (%)	Toplam Gelir	Toplam (%)
2005	4.259.333.799	52,1	1.006.342.399	12,3	2.902.585.486	35,5	8.168.261.684	100
2006	4.617.070.676	52,2	1.136.380.792	12,9	3.089.432.797	34,9	8.842.884.265	100
2007	5.397.515.009	55,3	1.231.742.237	12,6	3.135.854.104	32,1	9.765.111.350	100
2008	6.121.261.850	53,9	1.484.482.357	13,1	3.743.330.668	33,0	11.349.074.875	100
2009	7.464.483.700	55,0	1.609.333.714	11,9	4.487.191.637	33,1	13.561.009.051	100

Kaynak: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, www.maliye.gov.tr

Tablo 1.4' ten de anlaşılacağı gibi, 2005-2009 döneminde üniversitelerin hazineden aldıkları gelirlerin toplam gelir içindeki payı 2008 yılı hariç, diğer yıllarda bir önceki yıla göre artış görünmektedir. Buna karşılık, üniversitelerin öz gelirlerinin ve döner sermayeden aldıkları gelirlerin toplam gelirleri içindeki, 2008 yılı hariç diğer yıllarda bir önceki yıla göre düşüşler gözlenmektedir. Oysa ki, 2005 yılından 2009 yılına kadar gerek üniversitelerin öz gelirleri olsun gerekse üniversitelerin döner sermayeden aldıkları gelirler olsun aynen hazine gelirleri gibi sürekli artmıştır. Ancak üniversitelerin toplam gelirleri içerisinde hazine gelirlerinin payının artması da normaldir. Çünkü yukarıda da bahsedildiği gibi, 2006 yılından sonra yeni kurulan üniversite sayısı gittikçe artmış; öyle ki, bütün illerimizde üniversite kurulmuştur. Bu kurulan yeni üniversitelerin alt yapısının oluşturulması için de hazineden daha fazla gelir almaları gerektiği şüphesizdir.

Genel olarak bakıldığında yükseköğretim kurumlarının gelirlerinin artması yükseköğretime verilen önemin bir göstergesi olması bakımından sevindirici bir olaydır.

Böylece yükseköğretim kurumlarının sosyal ve ekonomik faaliyetlere daha fazla kaynak ayırmaları mümkün olmaktadır. Diğer yandan, yükseköğretim kurumlarının gelirlerinin artmasıyla yükseköğretim kurumlarından beklenen işlevlerin yerine getirilme olanağının artacağı söylenebilir.

Tablo 1.5. Üniversite Bütçelerinin Toplam Ödenek ve Harcamaları (1998-2010)

Yıl	Başlangıç Ödenegi (B.Ö)	Kesintili Başlangıç Ödenegi (K.B.Ö)	Harcama	Harc/KBÖ (%)
1998	392.426.699	392.426.699	497.800.734	127
1999	676.899.815	666.575.061	830.844.941	125
2000	1.046.544.700	1.043.200.197	1.256.307.703	120
2001	1.357.199.666	1.357.199.666	1.875.366.296	138
2002	2.495.967.700	2.495.967.700	3.108.075.267	125
2003	3.408.608.000	3.255.897.689	3.888.367.594	119
2004	3.894.070.670	3.689.754.700	4.414.669.957	120
2005	5.218.467.000	5.183.922.959	4.989.369.381	96
2006	5.846.822.761	5.846.822.761	5.528.216.025	95
2007	6.586.692.000	6.586.692.000	6.509.816.452	99
2008	7.318.284.650	7.318.284.650	7.369.320.194	101
2009	8.772.719.225	8.772.719.225	8.993.122.442	103
2010	9.355.457.600	9.335.457.600		

Kaynak: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, www.maliye.gov.tr

Aslında son yıllarda üniversitelerin harcamaları incelendiğinde, üniversitelerin gelirlerine paralel olarak harcamalarının da zaten arttığı görülmektedir. (bkz Tablo 1.5). Nitekim 1998 yılından 2009 yılına kadar üniversitelerin harcamaları sürekli artmıştır. Hatta zikredilen yıllarda harcamaların ödeneklere oranı genel olarak daha fazla olmuştur. Yani üniversitelerin ödenekleri harcamalarını karşılayamamıştır. Fakat bu oranlar da 1992 yılından 2009 yılına kadar genel olarak azalmıştır. Öyle ki, ilk defa 2005 yılında oranı %100' ün altına inmiştir. 2008 ve 2009 yıllarında bu oran tekrar %100' ün üzerine çıkmışsa da 2005 öncesine göre çok düşük olmuş ve gelirler neredeyse harcamaları karşılayacak gelmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR YÜKSEKÖĞRETİM KURUMU OLARAK MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ'NİN İL EKONOMİSİNDEKİ YERİ

2.1. BİR YÜKSEKÖĞRETİM KURUMU OLARAK MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ

2.1.1. Üniversitenin Tarihçesi

Muş Alparslan Üniversitesi; 5662 Sayılı “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda ve Yükseköğretim Kurumları Öğretim Elemanlarının Kadroları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye Ekli Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile kabul edilen ve 29 Mayıs 2007 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak kurulan, 17 yeni üniversiteden biridir.

Aslında Muş Alparslan Üniversitesi kurulmadan önce farklı üniversitelere bağlı olarak Muş Meslek Yüksekokulu, Muş Sağlık Yüksekokulu ve Muş Eğitim Fakültesi kurulmuştu. Yani Muş Alparslan Üniversitesi'nin temeli, Yükseköğretim Kurulunun 25.03.1987 tarihli toplantısında alınana kararla, 2547 Sayılı Kanunun 2880 Sayılı Kanunla değişik 7/d-2 maddesi uyarınca; Fırat Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan Meslek Yüksekokulu ile atılmıştır. Meslek Yüksekokulu, 1987 eğitim-öğretim yılında Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlığı Programı ile öğretime başlamıştır. 1988 yılında da İnşaat Programını açmıştır. Alparslan Tarım İşletmesi arazisi içerisinde bulunan Meslek Yüksekokulu yerleşkesinde, 1996 yılında Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun kız ve erkek öğrenci yurtları kurulmuştur.

Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, I. Ulusal Sağlık Kongresi'nde alınan karar gereğince, sağlık hizmetlerinin verimliliğini yükseltmek amacıyla, “Sağlık Eğitiminin Yeniden Yapılandırılması Projesi” kapsamında, Sağlık Şurası'nın 174, 184 ve 185 numaralı kararları doğrultusunda, 10.10.1996 tarih ve 96/8655 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulmuştur. 1997-1998 eğitim-öğretim yılında lisans düzeyinde faaliyetlerine başlamış ve 2000-2001 eğitim-öğretim yılı sonunda ilk mezunlarını vermiştir.

Üniversite bünyesinde bulunan Eğitim Fakültesi; öncesinde Fırat Üniversitesi'ne bağlı olarak 2809 sayılı kanunun ek 30'uncu maddesine istinaden, Bakanlar Kurulu'nun 06.08.1998 tarih ve 98/1462 sayılı kararı ile Muş Eğitim Fakültesi olarak kurulmuştur. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 26.04.2006 tarih ve 1142 sayılı yazısı ile 2006–2007 eğitim-öğretim yılında Muş Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği programına 40, Türkçe Eğitimi Bölümü Türkçe Öğretmenliği Programına 30 öğrenci alınması kararlaştırılmıştır. Böylece Eğitim Fakültesi de 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Okul Öncesi Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinden ilk mezunlarını vermiştir.

2.1.2. Üniversitenin Akademik Birimleri

5662 sayılı yasa kapsamında kurulan Muş Alparslan Üniversitesi bünyesinde 06.10.2011 tarihi itibarıyla faaliyette bulunan ve açılması düşünülen fakülte, yüksekokul ve enstitü sayıları dikkate alındığında, üniversite bünyesinde 4'ü eğitim-öğretim faaliyetini yürüten 6 fakülte, 2 enstitü, 2 meslek yüksekokulu ve 1 sağlık yüksekokulu bulunmaktadır. Bu fakülte, enstitü ve meslek yüksekokulları aşağıdaki gibidir.

Fakülteler:

- 1) Eğitim Fakültesi
- 2) Fen-Edebiyat Fakültesi
- 3) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- 4) İlahiyat Fakültesi
- 5) Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi
- 6) İletişim Fakültesi

Enstitüler:

- 1) Sosyal Bilimler Enstitüsü
- 2) Fen Bilimleri Enstitüsü

Meslek Yüksekokulları:

- 1) Muş Meslek Yüksekokulu
- 2) Malazgirt Meslek Yüksekokulu.

Hâlihazırda öğrencisi olan ve eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüten fakülteler; Eğitim Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve İlahiyat Fakültesidir. Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi ile İletişim Fakültesinin ise henüz öğrencisi bulunmamaktadır.¹⁰²

2.1.3. Üniversitenin Yerleşke Durumu

Üniversitenin kampus alanının oluşturulmasına 2010 yılında başlanmıştır. Bundan dolayı da mevcut olan akademik ve idari birimler aynı yerde olmayıp bir kaç yerleşkede toplanmıştır. Bu yerleşkelere ilişkin bilgiler Tablo 2.1`de verilmiştir..

Tablo 2.1. Muş Alparslan Üniversitesi Yerleşkesine ait Bilgiler

Eğitim Alanlarının Taşınmaz Durumu				
Mevcut Yerleşkeler	Kapalı Alan (m²)	Yerleşke Alanı (m²)	Mülkiyet Durumu	Açıklama
Kampus Alanı	-	2.000.000	Maliye Hazinesi	
Rektörlük Hizmet Binası	1.461	7.713	Maliye Hazinesi	
Eğitim Fakültesi	2.800	5.300	Maliye Hazinesi	Aynı binada hizmet verilmektedir
Mühendislik Mimarlık Fakültesi				
İletişim Fakültesi				
Sosyal Bilimler Enstitüsü				
Fen Edebiyat Fakültesi	2.900	7.200	Maliye Hazinesi	Aynı binada hizmet verilmektedir
İlahiyat Fakültesi				
İktisadi ve İdr. Bil. Fakültesi				
Fen Bilimleri Enstitüsü				
Sağlık Yüksekokulu	3.948	108.000	Maliye Hazinesi	
Meslek Yüksekokulu				
Malazgirt Meslek Yüksekokulu	800	13.366	Maliye Hazinesi	

Kaynak: Muş Alparslan Üniversitesi 2010 Yılı Yatırım İzleme ve Değerlendirme Raporu

¹⁰² Muş Alparslan Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı.

Tablo 2.1`den de görüldüğü gibi, Üniversitedeki bütün birimler 5 farklı yerleşkede toplanmış bulunmaktadır. 06.10.2011 tarihi itibarıyla mevcut 6 fakülte iki binada hizmet vermektedir. Eğitim Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, İletişim Fakültesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü 2.800 m<sup>2</sup>`lik kapalı alana sahip binada hizmet verirken, Fen Edebiyat-Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Sağlık Yüksekokulu ve Fen Bilimleri Enstitüsü de 2.900 m²`lik kapalı alana sahip bir başka binada hizmet vermektedirler. Böylece Üniversite bünyesinde kurulan iki enstitü de farklı yerleşkelerde hizmet sunmaktadır. Meslek Yüksekokulu 3.948 m<sup>2</sup>`lik kapalı bir alana sahip bir binada ve 108.000 m²`lik alana sahip farklı bir yerleşkede hizmetine devam etmektedir. Yine Malazgirt Meslek Yüksekokulu Muş iline karayolu uzaklığı 137 km olan Malazgirt ilçesinde faaliyet göstermektedir.

Meslek yüksekokulları hariç, diğer bütün birimlerin şehir merkezinde bulunması nedeniyle adeta “Şehir Üniversitesi” kimliğine sahiptir. Ancak Üniversite “Kampus Üniversitesi” olma hedefi içerisinde hizmetlerini devam ettirmektedir. Çünkü Muş ilinden 6 km uzakta olan ve Güzeltepe ile Suvaran Köyleri arasında kalan ayrıca kayak merkezinin de içinde bulunduğu 2.000.000 m²`lik yerleşke alan üzerinde Rektörlük binası ve diğer birimlerin projelendirilmesine başlanmıştır.¹⁰³

Tablodaki binaların kapladığı alana bakıldığında, büyükmüş gibi görünse de her bir binanın 3 fakültenin öğrencisine hizmet verdiğini ve fakültelerde dersliklerin yanı sıra kantin, spor tesisleri gibi sosyal alanların da bulunması ve mevcut öğrenci ihtiyaçlarına cevap vermesi gerektiği düşünüldüğünde söz konusu binaların fiziki olarak yeterli olmadığı söylenebilir. Ancak şu an itibarıyla Üniversitenin kampus alanında çalışmaların olduğunu tekrar söylemekte fayda vardır. Nitekim Kampus alanında gerek fakülte binaları ve gerekse sosyal tesislerin yapılmasına başlanmış bulunmakta ve birçok projenin yılsonunda bitmesi beklenmektedir. Bu projeler ve projelere tahsis edilen ödenekler Tablo 2.2`de gösterilmiştir.

¹⁰³ Muş Alparslan Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Dairesi Başkanlığı.

Tablo 2.2. 2010 Yılı Projeler, Ödenekler ve Kaynaklar (BİN TL)

Proje Numarası	Proje Adı	2010 Yılı Bütçe Ödenek ve Kaynakları		
		Özel Bütçe		Toplam
		Hazine	Öz Gelir	
2007H031580	Eğitim Fakültesi	6.000	-	6.000
2009H031950	Derslik ve Merkezi Birimler	3.500	-	3.500
2009H031960	Lojmanlar ve Sosyal Tesisler	3.880	-	3.880
2009H031940	Kampus Altyapısı	4.587	-	4.587
2010H031450	Çeşitli Ünitelerin Etüt ve Projeleri	400	-	400
2010H031460	Muhtelif İşler	1.728	-	1.728
2010H050190	Açık ve Kapalı Spor Tesisleri	3.000	-	3.000
2010K121230	Merkezi Araştırma Laboratuvarı	1.250	-	1.250
Genel Toplam		24.345	-	24.345

Kaynak: Muş Alparslan Üniversitesi 2010 Yılı Yatırım İzleme ve Değerlendirme Raporu

Tablo 2.2'yi incelediğinde, derslik ve merkezi birimler, eğitim fakültesi ve merkezi araştırma laboratuvarı gibi eğitim faaliyetlerin yapılacağı binalar ile açık ve kapalı spor tesisleri, lojmanlar ve sosyal tesisler gibi sosyal faaliyetlerin yapılacağı binaların yapılmasına başlanmış olduğu görülmektedir. Yani bilimsel faaliyetlerin yanında sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin de yapılabilmesi için çalışmaların hızlı sürdürüldüğü anlaşılmıştır. Bu derslik ve tesislerin kısa sürede tamamlanması Üniversitedeki fiziki olanakların yetersizliğini azaltacağını söylemek mümkündür.

Yine Üniversitenin mevcut öğrencilerinin neredeyse yarısının Eğitim Fakültesi öğrencisi olması ve söz konusu projelerde Eğitim Fakültesine öncelik verilmesi, öğrencilerin içinde bulunduğu fiziki yetersizliklerden kısa sürede kurtulacakları anlamına gelmektedir. Çünkü Üniversitenin toplam 4095 öğrencisinden 1603'ü Eğitim Fakültesi öğrencisidir.¹⁰⁴ Bu durum hem Üniversite yönetimini hem de öğrencileri önemli ölçüde rahatlatacaktır.

Projelere ödenek noktasında bakıldığında, projelerin içinde ödeneklerin yaklaşık dörtte birini Eğitim Fakültesi almıştır. Bunu takip eden ikinci proje 4.587.000 TL ödenekle kampus alt yapısı olmuştur. 2.000.000 m² lik araziye sahip kampus alanının alt

¹⁰⁴ Muş Alparslan Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.

yapı sorununu çözmek en öncelikli projeler içinde olması gerektiğini düşünürsek bu projenin ikinci proje olması kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir. 24.345.000 TL yatırım bütçesinin projelere dağılımında yaklaşık %2 pay ile en az ödeneği çeşitli ünitelerin etüt ve projeleri adı altındaki yatırım almıştır.

Projelere kaynak noktasında bakıldığında, söz konusu bütün projelerin ödenekleri hazine tarafından karşılanmıştır. Bu projelerden herhangi birine Üniversitenin öz gelirlerinden ödenek tahsis edilmemesi ‘Acaba üniversitenin bu dönemde öz gelirleri yok mu?’ sorusunu akla getirir. Ancak burada Üniversitenin giderlerinin sadece söz konusu yatırımlar olmadığını hatırlatıp, Üniversitenin bu dönemde öz gelirlerini başka giderlere tahsis etmiş olabilirliği akla gelmektedir. Bu soruyu açıklığa kavuşturmak için üniversitenin gelir ve giderlerini incelemek faydalı olacaktır.

2.1.4 Üniversitenin Gelir ve Giderleri

Başta gelirlere bakacak olursak; Üniversite, 5018 Sayılı Kanunda (2) Sayılı cetvelde yer alan özel bütçeli bir kurum olup, gelirleri hazine yardımları ve öz gelirlerden oluşmaktadır.¹⁰⁵ Üniversitenin 2009, 2010 yılları ve 2011 yılının Ocak-Haziran (ilk altı aylık) dönemi gelirleri Tablo 2.3`de belirtilmiştir.

¹⁰⁵ “Muş Alparslan Üniversitesi 2010 Yılı Yatırım İzleme ve Değerlendirme Raporu”, Erişim Tarihi: 16.11.2011, www.alparslan.edu.tr.

Tablo 2.3. 2009, 2010 Yılları ve 2011 Yılı Ocak-Haziran Dönemine ait Üniversite Gelirleri (TL)

Gelir çeşitleri		2009	2010	2011
Öz Gelirler	Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	914.116,63	1.333.686	796.085
	Diğer Gelirler*	24.167,69	79.772	28.131
Hazine Yardımı	Alınan Bağış ve Yardımlar ile Özel Gelirler	14.644.000	30.858.875	13.645.320

Kaynak: Muş Alparslan Üniversitesi 2010 ve 2011 Yılları Kurumsal Durum ve Mali Beklentiler Raporu
 *Üniversitenin Bütçe Gelir Cetvelinde ve Mali beklentiler Raporunda diğer gelirler, öz gelirler grubu altında bulunmamakta ve ayrı olarak değerlendirilmektedir. Ancak burada Üniversitenin diğer gelirleri (faiz gelirleri, vs. gibi) Üniversite tarafından elde edildiği için öz gelirler grubu altında değerlendirilmiştir.

Tablo 2.3'ü incelediğimizde, yukarıda da değindiğimiz gibi, Üniversitenin gelirleri öz gelirler ve hazine yardımı olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır. Burada öz gelirler de teşebbüs ve mülkiyet gelirleri ile diğer gelirler olmak üzere iki kalemden oluşmakta ve hazine gelirleri ise sadece alınan bağış ve yardımlar isimli kalemden oluşmaktadır. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki, söz konusu gelir kalemleri de kendi aralarında farklı kalemlerden oluşmaktadır. Örneğin Teşebbüs ve mülkiyet gelirleri; mal ve hizmet satış gelirleri, kira gelirleri, kurumlar hasılatı vs. gibi kalemlerden oluşmaktadır. Biz burada tablo ve bilgilerde herhangi bir karışıklığa mahal vermemek için çok ayrıntıya girmeden belli kalemler altında ele aldık. Yani biraz basite indirgemeye çalıştık. Yine belirtmemiz gereken diğer bir husus da 2009 ve 2010 yılına ait gelir rakamlarının bütün yılı kapsamına karşılık, 2011 yılına ait gelir rakamlarının veri yetersizliğinden dolayı sadece ilk altı ayı yani ocak-haziran dönemini kapsamasıdır.

Gelirleri analiz ettiğimizde, Üniversite 2009 yılında 914.116,63 TL teşebbüs ve mülkiyet gelirleri ile 24.169,69 TL diğer gelirler olmak üzere toplam 938.284,30 TL öz gelir elde etmiştir. Hazine tarafından 2009 yılında Üniversiteye 14.644.000 TL ödenek verilmiştir. Böylece 2009 yılında hazine yardımı Üniversitenin öz gelirlerinin yaklaşık on beş katı olmuştur. 2010 yılında Üniversitenin teşebbüs ve mülkiyet gelirleri %50'den fazla bir artışla 1.333.686 TL, diğer gelirleri ise %200'den fazla bir artışla 79.772 TL olmuştur. Üniversite toplamda 1.413.458 TL öz gelir tahsil etmiştir. Bu nedenle Üniversitenin 2010 yılındaki öz gelirlerinde 2009 yılına göre %50'den fazla artış

olmuştur. Üniversitenin 2010 yılındaki hazine yardımından elde ettiği geliri 30.858.875 TL olmuştur. Bu da gösteriyor ki, Üniversiteye hazine tarafından yapılan yardım Üniversitenin 2010 yılındaki öz gelirlerinden 20 kat fazla olmuştur. Yine 2010 yılındaki hazine yardımı 2009 yılındaki hazine yardımından 16.214.875 TL daha fazla olmuş ve böylece 2010 yılındaki hazine yardımı bir önceki yılın hazine yardımının 2 katını geçmiştir.

2011 yılındaki ilk altı aylık gelirlerine baktığımızda ise teşebbüs ve mülkiyet gelirleri 796.085 TL, diğer gelirleri 28.131 TL ve hazine yardımları 13.645.320 TL'yi bulmuştur. Bu aşamada bu verilere göre Üniversitenin 2011 yılında gelirlerinde artış mı yoksa azalış mı? Olduğunu kesin bir şekilde söylemek mümkün değildir. Ancak 2009 ve 2010 yılındaki verilerin ortalama değerlerini incelediğimizde bazı tahminlerde bulunabiliriz. Örneğin 2009 ile 2010 yılındaki teşebbüs ve mülkiyet gelirlerini ikiye böldüğümüzde ilk altı aylık gelir ortalaması sırasıyla 457.058,31 TL ve 666.843 TL olmaktadır. Bu bağlamda 2011 yılındaki teşebbüs ve mülkiyet gelirleri hem 2009 yılının hem de 2010 yılının ilk altı ayına göre artış gösterdiği tahmininde bulunabiliriz.

Aynı uygulamayı Üniversitenin öz gelirlerindeki diğer gelirlerine yaptığımızda yani 2009 ve 2010 yıllarındaki diğer gelirlerin ortalamalarını aldığımızda ilk altı aylık gelirleri sırasıyla 12.083,84 TL ve 39.886 TL olduğunu görürüz. Bu varsayımlar altında 2011 yılının ilk yarısındaki diğer gelirler 2009 yılına göre artış göstermiş iken 2010 yılının ilk yarısındaki gelirine göre de azalmıştır. Aynı şey Üniversitenin hazine yardımı içinde geçerlidir. Nitekim 2009 yılının ilk yarısındaki hazine yardımı 14.644.000TL/2 formülüyle 7.322.000 TL ve 2010 yılının ilk yarısındaki hazine yardımı 30.858.875 TL/2 formülüyle 15.429.437 TL olarak hesaplanmıştır. Buradan da 2011 yılının ilk yarısındaki hazine yardımı 2009 yılının ilk yarısındaki hazine yardımından daha fazla ve 2010 yılının ilk yarısındaki hazine yardımından daha az olduğunun sonucuna varırız.

Sonuç itibariyle, Üniversitenin her üç kalemtedeki gelirleri de 2010 yılında 2009 yılına göre yükselmiş iken 2011 yılındaki son altı aylık verilerin olmaması nedeniyle aynı şeyi 2011 için söyleyemeyiz. Nitekim yaptığımız tahminlere göre, Üniversitenin 2011 yılındaki gelirlerinde 1 kalemtedeki artış gözlenirken diğer iki kalemtedeki azalış mevcuttur. Ancak Üniversite 2011 yılsonuna kadar 1.350.000 TL teşebbüs ve mülkiyet gelirleri, 50.000 TL diğer gelirler ve 50.700.000 TL hazine yardımı olmak üzere toplam

52.100.000 TL gelir gerçekleştirilmesini öngörmektedir.¹⁰⁶ Ayrıca yukarda 2010 yılındaki projelere ait Tablo 2.2’de bütün projelerin ödenekleri hazine tarafından karşılanması sonucu bu dönemde acaba Üniversitenin öz gelirleri yok mu sorusu da açıklığa kavuşmuş bulunmaktadır. Zira bu dönemde Üniversite toplamda 1.413.458 TL öz gelir tahsil etmiştir. Bu da yine yukarda bahsedilen Üniversitenin öz gelirlerini başka giderlere tahsis etme fikrini kanıtlar niteliktedir.

Bu durumda Üniversitenin giderlerini de incelemekte fayda vardır. Üniversitenin 2009, 2010 yılları ile 2011 yılının ilk altı aydaki giderleri Tablo 2.4’de gösterilmiştir.

Tablo 2.4. Yıllar itibariyle Muş Alparslan Üniversitesi’nin Gider Dağılımı (TL)

Gider Çeşitleri	2009	2010	2011 Ocak-Haz
Personel Giderleri	4.258.391,04	8.556.080	6.866.518
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	424.410,61	1.127.557	901.020
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	3.744.560,83	3.683.074	2.021.718
Cari Transferler	284.123,89	262.217	314.018
Sermaye Giderleri	2.660.881,47	14.797.854	

Kaynak: Muş Alparslan Üniversitesi 2010 ve 2011 Yılları Kurumsal Durum ve Mali Beklentiler Raporu

Tablo 2.4’e baktığımızda Üniversitenin giderleri personel giderleri, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri, mal ve hizmet alım giderleri, cari transferler ve sermaye giderleri olmak üzere beş grupta toplanmış bulunmaktadır. Yukarda gelir çeşitleri için bahsettiğimiz durum burada da söz konusu gider çeşitleri için de geçerlidir. Şöyle ki, her gelir çeşidi kendi arasında farklı kalemlerden oluştuğu gibi bütün gider çeşitleri de farklı gelir kalemlerden oluşmaktadır. Üniversitenin bütün gelirlerini sadece beş grupta toplamak ve bahsi geçen grupların altındaki kalemleri almamamızın sebebi hem sade bir tablo oluşturmak hem de tablo içindeki bilgileri daha anlaşılır bir biçimde aktarmak olmuştur. Üniversitenin ilgili yıllara ait bütçe cetvelinde farklı gider grupları mevcut olsa da bu gruplardan herhangi bir giderin olmaması nedeniyle sadece beş gider grubu incelenmiştir.

¹⁰⁶ “Muş Alparslan Üniversitesi 2011 Yılı Kurumsal Durum ve Mali Beklentiler Raporu”, Erişim Tarihi: 16.11.2011, www.alparslan.edu.tr.

2009 yılındaki giderleri incelediğimizde 4.258.391,04 TL ile personel giderleri birinci sırayı almıştır. İkinci sırada 3.744.560,83 TL ile mal ve hizmet alım giderleri, üçüncü sırada 2.660.881,47 TL ile sermaye giderleri, dördüncü sırada 424.410,61 TL ile sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri bulunmaktadır. Cari transferler 284.123,89 TL ile en az gider olarak sonuncu sırada yer almıştır. 2010 yılına baktığımızda ise sermaye giderlerinin 14.797.854 TL ile birinciliği personel giderlerinden aldığını görüyoruz. Burada personel giderleri 8.556.080 TL ile ikinci sırada bulunmaktadır. Üçüncü sırada 3.683.074 TL ile mal ve hizmet alım giderleri, dördüncü sırada 1.127.557 TL sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri, yer almaktadır. En sonuncu sırada ise 2009 yılındaki gibi yine cari transferler mevcuttur. Cari transferler 2010 yılında 262.217 TL olmuştur.

2009 ile 2010 yılını mukayese ettiğimizde 2010 yılındaki mal ve hizmet alım giderleri ile cari transferler 2009 yılındaki bu gider kalemlerine göre az da olsa azalmıştır. Diğer gider grupları ise büyük bir oranda artmıştır. Çünkü 2009 yılında 2.660.881,47 TL olan sermaye giderleri 2010 yılında 14.797.854 TL olarak yaklaşık altı katı olmuştur. Yine 2010 yılındaki personel giderleri 8.556.080 TL ve sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri 1.127.557 TL olarak 2009 yılındaki bu gider gruplarının iki katından daha fazla olmuştur. Burada personel giderlerinin bu denli artması 2009 yılından 2010 yılına geçiş maaş ve ücretlerin arttığını da göz önünde bulundurmak kaydıyla Üniversite personel sayısında büyük bir artış olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü 2010 yılında üniversite personelinin maaş veya ücretleri 2009 yılına göre ne kadar zamlanmışsa bile iki kat olması imkânsızdır. O zaman bu gider grubunun artmasının en önemli nedeni Üniversitedeki personel sayısının artmasıdır.

2011 yılındaki giderlere geldiğimizde ise, Üniversitenin gelirleri gibi giderleri için de kesin bir şey söyleyemiyoruz. Çünkü 2011 yılına ait veriler sadece ocak-haziran dönemini içerisine almakta bütün yılı kapsamamaktadır. Ancak Üniversitenin gelirlerinde olduğu gibi burada da bazı tahminlerde bulunabiliriz. Mesela 2009 ve 2010 yılındaki personel giderlerini sırasıyla 4.258.391,04 TL/2 ve 8.556.080 TL/2 formülünden 2.129.195,52 TL ve 4.278.040 TL olarak hesaplarız. Bu sonuçları da Üniversitenin 2011 yılının ilk dönemindeki personel giderleri olan 6.866.518 TL ile kıyasladığımızda 2011 yılındaki ilk altı aylık personel giderleri 2009 yılının üç katından fazla ve 2010 yılının bir buçuk katından fazla olduğunu görürüz. Nitekim aynı formülü 2011 yılının ilk yarısındaki sermaye giderleri hariç diğer gider gruplarına da uyguladığımızda bütün gider gruplarının hem 2009 yılındaki gider gruplarına göre hem

de 2010 yılındaki gider gruplarına göre yüksek bir artış gösterdiğini müşahade ediyoruz. Sermaye giderlerinin hariç tutulmasının sebebi 2011 yılının ilk yarısındaki sermaye giderlerine ait verilerin bulunmamasıdır.

Genel olarak Üniversitenin gelir ve giderlerini ele aldığımızda Üniversitenin gelir ve giderler noktasında yıllar bazında büyük bir gelişme kaydettiği sonuncuna varırız. Ancak Muş Alparslan Üniversitesi'nin gelir ve gider noktasındaki gelişmelerin ne derecede olduğu, yeterli olup olmadığını Muş Alparslan Üniversitesine eş değer üniversiteler ile yapılacak mukayeselerle daha iyi anlaşılır. Eş değerlilikte biz iki kıstas alma yoluna gittik. Bunlardan biri Üniversiteyle aynı yılda kurulmuş olan üniversiteleri seçmek ve bir diğeri de bu üniversitelerin içinde de Muş Alparslan Üniversitesi'nin bulunduğu bölgede kurulmuş üniversiteleri seçmek olmuştur. Yani Muş Alparslan Üniversitesi ile aynı yılda ve aynı bölgede kurulan Üniversiteleri seçtik. Bu üniversiteler;

- Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi,
- Bitlis Eren Üniversitesi,
- Bingöl Üniversitesi.

Bu doğrultuda Muş Alparslan Üniversitesi ve söz konusu üniversitelerin gelir ve gider noktasında ve bunların da bazı yönleriyle mukayeselerini yaptık. Bunlardan birisi bahse konu olan Üniversitelerin 2008, 2009 ve 2010 yıllarındaki bütçelerinin eğitim hizmetleri fonksiyonundaki sermaye giderlerinin dağılım veçhesiyle olmuştur. Bu da Tablo 2.5`de belirtilmiştir.

Tablo 2.5. Üniversite Bütçeleri Eğitim Hizmetleri Fonksiyonundaki Sermaye Giderlerinin Dağılımı (TL)

Üniversiteler					
	2008		2009		2010
	KBÖ	Harcanan	KBÖ	Harcanan	KBÖ
Muş Alparslan Üniversitesi	1.350.000	843.030	7.900.000	2.315.887	14.608.000
Bitlis Eren Üniversitesi	600.000	623.897	7.900.000	5.254.235	14.230.000
Bingöl Üniversitesi	2.200.000	2.377.602	7.900.000	9.172.255	14.575.000
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	650.000	408.477	7.900.000	3.579.390	14.900.000

Kaynak: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (TL)

Tablo 2.5'i 2008 yılından başlayarak incelediğimizde, 2008 yılında bahse konu olan dört tane Üniversitenin kesintili başlangıç ödeneğinde Bingöl üniversitesi 2.200.000 TL ile birinci sıradadır. Onu 1.350.000 TL ödenekle Muş Alparslan Üniversitesi takip etmektedir. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi 650.000 TL ile üçüncü ve Bitlis Eren Üniversitesi 600.000 TL ile dördüncü olmuştur. Bingöl Üniversitesi ve Muş Alparslan Üniversitesi harcamada sıralama noktasında kesintili başlangıç ödeneğine paralel olarak devam etmiştir.

Yani 2008 yılının harcamasında Bingöl Üniversitesi tekrar birinci ve Muş Alparslan üniversitesi tekrar ikinci olmuştur. Ancak burada Bingöl Üniversitesi 2.377.602 TL harcamayla 2.200.000 TL KBÖ'sünü geçmiş iken Muş Alparslan Üniversitesi 843.030 TL harcama ile KBÖ'sünün altında kalmıştır. 2008 yılında harcama noktasında Bitlis Eren Üniversitesi Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'ni $623.897 - 408.477 = 215.420$ TL ile geçerek kesintili başlangıç ödeneğindeki sırayı terse çevirmiştir. Böylece Bitlis Eren Üniversitesi üçüncü ve Ağrı İbrahim Çeçen sonuncu olmuştur. Yine dikkat edilirse Bitlis Eren Üniversitesi'nin harcaması KBÖ' ni geçmiş bulunmakta ve bu yönüyle Bingöl Üniversitesine paralellik göstermektedir. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi de harcaması KBÖ'nün altında kalması hasebiyle Muş Alparslan Üniversitesi'ne benzemektedir.

2009 dönemine geldiğimizde söz konusu dört Üniversitenin de KBÖ'leri 7.900.000 TL olarak eşit olmuştur. Harcama noktasında Bingöl Üniversitesi'nin birinciliği devam etmektedir. Zira bu dönemde Bingöl Üniversitesi 9.172.255 TL harcamayla KBÖ'sünü geçen tek Üniversite durumundadır. 2008 yılında ikinci olan Muş Alparslan Üniversitesi 2009 yılında harcama noktasında sonuncu olmuştur. Bitlis Eren Üniversitesi 2008 yılındaki harcamalarda olduğu gibi burada da Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'ni geçerek ikinci sırada yer almıştır. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi 3.579.390 TL harcama ile üçüncü sırada bulunmaktadır. 2008 yılı ve 2009 yılını mukayese ettiğimizde bütün Üniversitelerin KBÖ'leri ve harcamaları birbirinden farklı olsa da 2009 döneminde 2008 dönemine göre rakamların ciddi oranlarda artış göstermesidir. Söz gelimi harcama noktasında en düşük oranda büyüyen Muş Alparslan Üniversitesi dahi iki kattan daha fazla büyümüştür.

2010 yılına baktığımızda sadece KBÖ verileri mevcuttur. Bu verilere göre sıralamalar yine değişmekte ve bu sefer Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi 14.900.000 TL KBÖ ile birinciliği kapmaktadır. İkinci sırada Muş Alparslan Üniversitesi bulunmaktadır. Şimdiye kadar birinci olan Bingöl Üniversitesi üçüncü sıraya gerilemektedir. Geriye kalan Bitlis Eren Üniversitesinin ise sonuncu olduğunu görmekteyiz.

Dört üniversitenin karşılaştırılmasında ikinci değer olarak üniversitelerin yayın alım noktasındaki ödenek ve harcamalarını inceleyeceğiz. Üniversitelerin yayın alımı noktasındaki ödenek ve harcamalar Tablo 2.6'da gösterilmiştir.

Tablo 2.6. Üniversitelerin Yayın Alımları Ödenek ve Harcamaları (TL)

Üniversiteler					
	2008		2009		2010
	KBÖ	Harcanan	KBÖ	Harcanan	KBÖ
Muş Alparslan Üniversitesi	50.000	9.220	102.200	93.137	144.000
Bitlis Eren Üniversitesi	108.000	0	105.000	29.323	125.000
Bingöl Üniversitesi	100.000	10.747	100.000	88.319	100.000
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	50.000	0	111.000	56.890	155.000

Kaynak: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı

Üniversiteleri 2008 yılındaki kesintili başlangıç ödenekleri itibariyle ele aldığımızda, Tablo 2.6'dan da anlaşıldığı gibi, 108.000 TL ile Bitlis Eren Üniversitesi ilk sırada, bunu takip eden 100.000 TL ile Bingöl Üniversitesi ikinci sırada, Muş Alparslan Üniversitesi ve Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi ise 50.000 TL ile üçüncü sırada bulunmaktadır. Harcamalar veçhesiyle ele aldığımızda ise Bingöl Üniversitesi yine ilk sırada iken Muş Alparslan Üniversitesi 9.220 TL harcama sayesinde ikinciliğe yükselmiştir. Burada dikkat çeken en önemli husus, 2008 döneminde Bitlis Eren ve Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitelerinin KBÖ'leri olmasına rağmen harcamalarının olmamasıdır. 2009 yılındaki dikkat çekici nokta Bitlis Eren Üniversitesinin KBÖ'sünün 2008 yılına göre azalması ve Bingöl Üniversitesinin ise sabit kalmasına rağmen tüm Üniversitelerin harcamalarında büyük artışların olmasıdır.

Nitekim Bitlis Eren Üniversitesi'nin KBÖ'sü 108.000 TL'den 105.000 TL'ye düşmesine rağmen harcaması 2008 yılında hiç yok iken 2009 yılında 29.323 TL olmuştur. 2009 yılında harcamada 93.137 TL ile birinci Muş Alparslan Üniversitesi olmuştur. 2010 yılındaki KBÖ'lerini irdelediğimizde, Ağrı İbrahim Çeçen 155.000 TL ile birinci olmuştur. Bizim araştırdığımız Muş Alparslan Üniversitesi de 144.000 TL KBÖ olarak ikinci olmuştur.

Şimdi de son olarak bu dört Üniversiteyi 2010 yılındaki AR-GE ödenekleri yönüyle inceleyeceğiz. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi 2010 yılında 1.547.000 TL AR-GE ödeneği olarak ilk sırada yerini almış bulunmaktadır. Bitlis Eren Üniversitesi 1.468.000 TL ödenek ile Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesini takip etmiştir. Yine Bingöl Üniversitesi 1.300.000 TL ödenek ile üçüncü sırada yerini alırken, Muş Alparslan Üniversitesi 1.250.000 TL ödenek ile sonuncu olmuştur. (bkz Tablo 2.7)

Tablo 2.7. Üniversitelerin 2010 Yılı AR-GE Ödenekleri (TL)

Üniversiteler	AR-GE Ödeneği
Muş Alparslan Üniversitesi	1.250.000
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	1.547.000
Bitlis Eren Üniversitesi	1.468.000
Bingöl Üniversitesi	1.300.000

Kaynak: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı

Sonuç olarak, gelir ve gider bakımından birbirine mukayese ettiğimiz Üniversiteler için biri diğerinden daha çok gelişme göstermiştir dememiz zor olacaktır. Çünkü karşılaştırma esnasında bir Üniversite bir gelir grubunda birinci iken ilgili yıldaki diğer gelir grubunda sair Üniversitelerin altında kalmıştır. Aynı şey harcama noktasında da geçerlidir. Zira bir Üniversite kıyaslamada kullandığımız bir harcama grubunda birinci iken ilgili yıldaki diğer harcamalarda sair Üniversitelerin altında kalmıştır. Eğer ilgili yılda bunlar gerçekleşmemişse bile sonraki yıllarda bu durum gerçekleşmiştir. Yani bir Üniversite bir gelir grubunda hatta karşılaştırdığımız bütün durumlarda birinciliği elde etmişse de bir sonraki yılda öbür Üniversiteleri geçememiş bazen de sonuncu olmuştur. Durum böyle olunca birbiriyle kıyasladığımız Üniversitelerin gelişme sırası için kesin bir şey söylemek mümkün olmayacaktır.

Kesin olarak söyleyeceğimiz bir yargı var ki o da, 2007 yılında Doğu Anadolu Bölgesinde kurulan Üniversiteler gibi, Muş Alparslan Üniversitesi de yıldan yıla gelişme göstermiştir. Böylece Muş Alparslan Üniversitesi sadece gelir ve gider noktasında bile olsa bulunduğu Muş İline ekonomik bir canlılık getirmiştir. Kaldı ki, bu değerlendirmemiz sadece birkaç gelir ve gider grubu için olmuştur. Nitekim Üniversite için gerçekleşen ödenekler ile giderlerin tamamı Muş İline ekonomik hareketlilik getirdiği aşikârdır. Bu hareketliliğin ne denli olduğu veya Üniversitenin İl ekonomisine katkısının ne kadar olduğu ise analiz edeceğimiz Üniversitenin personel ve öğrencilerinin gelir ve giderleri ile ortaya çıkacaktır.

2.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.2.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Kapsamı

İktisadi kalkınmada önemli bir yer tutan beşeri sermayenin gelişmesinde eğitim önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu nedenle, birinci bölümde de belirtildiği gibi, eğitime yönelik çalışmaların tarihi eskilere dayanmakla birlikte hep devam etmiştir. İktisadi olayların üretim ve tüketim olmak üzere iki yönlü olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla eğitim ve eğitim harcamaları da hem üretim hem de tüketim özelliğine sahiptir.

Eğitim ve eğitim harcamalarının üretim yönü kısmen de olsa birinci bölümde ele alındı. Bu bölümde de eğitim harcamaları sonucu bir bölgenin iktisadi faaliyetlerinde oluşan hareketliliği inceleyerek bir eğitim kurumu olan Muş Alparslan Üniversitesi'nin İl ekonomisine yaptığı etkiler belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece Üniversite öğrencilerinin gelir ve harcama ilişkileri, öğrencilerin bütçelerinin harcama grupları itibarıyla dağılımları ve İl ekonomisine katkıları araştırılmıştır. Ayrıca Üniversitenin akademik ve idari personelinin Muş İline gelir ve istihdam katkısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak veri yetersizliği nedeniyle Üniversitenin İl ekonomisine yaptığı uyarılmış katkılar hesaplanamamıştır.

Üniversite bünyesindeki öğrencilerin gelir ve harcamaların tespiti için İl merkezinde öğrenim gören öğrencilere anket uygulamaları yapılmıştır. Hedef eğitimin bir ilde yapmış olduğu katkıyı ölçmek olduğundan, Üniversiteye bağlı olup da Muş iline bağlı Malazgirt ilçesinde faaliyette bulunan Malazgirt Meslek Yüksekokulu araştırmaya dahil edilmemiştir.

Bütün bu bilgiler doğrultusunda Üniversitedeki 4311 öğrenci, 332 akademik personel ve 112 idari personeli içerisinde Malazgirt Meslek Yüksekokulu hariç tutulduğunda ve son bilgiler dikkate alındığında 318 akademik (4 profesör, 6 doçent, 56 yardımcı doçent, 70 öğretim görevlisi, 169 araştırma görevlisi, 6 okutman, 7 uzman) ve 99 idari personel (6 daire başkanı, 8 şube müdürü, 5 mühendis, 14 memur, 5 sekreter, 2 şef, 9 tekniker, 16 teknisyen, 23 bilgisayar işletmeni, 4 kaloriferci, 7 şoför,) olmak üzere toplam 417 personelin¹⁰⁷ istihdam ve gelir katkısı araştırılmıştır. Aynı şekilde il sınırları içerisinde faaliyette bulunan 4 fakülte ve 2 yüksekokulun (Eğitim Fakültesi 1603, Fen-Edebiyat Fakültesi 760, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 236, İlahiyat Fakültesi 118, Sağlık Yüksekokulu 266, Meslek Yüksekokulu 1112) toplam 4095 öğrencisi¹⁰⁸ çalışmanın ana kütesini oluşturmaktadır..

2.2.2. Araştırmanın Kaynakları ve Yöntemi

Muş Alparslan Üniversitesi öğrencilerinin gelir-harcama ilişkisini, toplam harcamanın harcama grupları itibariyle dağılımını ve üniversite öğrencilerinin il ekonomisine katkısını incelemeye çalışan bu çalışmanın veri setini elde etmek için öğrencilere anket uygulanmıştır. Uygulanan bu anketlerde verilerin tam olarak alınması için açık uçlu soru sorma tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışmanın ana kütesini Muş İli merkezinde bulunan 4095 öğrenci oluşturmaktadır.

Söz konusu ana kütle temsil edecek minimum örnek büyüklüğü %5 önem seviyesinde ve %5 hata payıyla yaklaşık 351 olarak tespit edilmiştir (<http://www.surveysystem.com/sscalc.htm>). Minimum örnek büyüklüğü bu şekilde belirlmesine rağmen temsil gücünün yüksek olması ve bazı anketlerin tutarsız ve eksik doldurulabileceği düşüncesiyle bu çalışmada 500 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anketler Mayıs 2011'de paylaşım gösteren öğrencilerin cinsiyetleri oranları da dikkate alınarak bire bir, yüz yüze görüşülerek yapılmıştır. Daha sonra anketlerden elde edilen veriler Microsoft Excel'e girilmek suretiyle elektronik ortama aktarılmıştır. Analiz edilmek amacıyla elektronik ortama aktarılan veriler sosyal bilimciler için yaygın olarak kullanılan SPSS Windows yazılım ve EViews programlarında detaylı olarak

¹⁰⁷ Muş Alparslan Üniversitesi Personel Daire Başkanlığı

¹⁰⁸ Muş Alparslan Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

incelenmiştir. SPSS Windows yazılım programında analiz edilen anket verileri Microsoft Excel programı sayesinde tablolara aktarılmıştır.

Araştırmada Muş Alparslan Üniversitesi'nin akademik ve idari personelinin İlin ekonomisine yaptığı gelir ve istihdam katkısını incelemek için Üniversite'nin ilgili daire başkanlıklarından temin edilen bilgiler ile TÜİK, ÖSYM, MB, YÖK, MEB ve DPT verilerinden faydalanılmıştır.

2.3. LİTERATÜR ÖZETİ

İktisat literatürüne bakıldığında zaman yükseköğretim kurumlarının bölgesel kalkınma üzerine olan etkilerinin incelendiği çok çeşitli araştırmalar mevcuttur.

Atık (1999), Erciyes Üniversitesinin bölge ekonomisine olan katkısını incelediği çalışmasında, üniversitelerin yapmış olduğu katkıları dolaylı, dolaysız ve uyarılmış katkı olarak üç grupta toplamış ve Erciyes Üniversitesinin toplam 7.675 kişiyi istihdam ettiğini ve ekonomiye toplam 13.706.000 TL katkı sağladığını belirlemiştir.

Benzer bir çalışmada Erkekoğlu (2000), Sivas Cumhuriyet Üniversitesinin yerel ekonomiye katkısını incelemiş, üniversitelerin ekonomiye olan katkılarını statik ve dinamik olarak iki grupta değerlendirmiş ve Üniversitenin bölgeye toplam 4965 kişilik bir istihdam katkısı ve 15.400.000 TL gelir katkısı sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Tuğcu (2003), “Üniversitelerin Yerel Ekonomik Faaliyet Hacmine Katkıları Nevşehir Örneği” isimli çalışmasında, Üniversitenin toplam istihdam katkısı 278 kişi ve uyarılmış gelir katkısını 13.646.000 TL olarak hesaplamıştır.

Yine Görkemli (2009), Selçuk Üniversitesinin Konya kent ekonomisine yaptığı etkileri araştırması sonucunda Üniversitenin 278.623.355 TL gelir katkısının ve 13702 kişilik istihdam katkısının olduğunu belirtmiştir.

Ergün (2002), Afyon Kocatepe Üniversitesi Bolvadin Meslek Yüksekokulunun bölgeye olan katkılarını sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan araştırdığı çalışmasında, Bolvadin Meslek Yüksekokulunun bölge ekonomisine, öğrenci harcamaları olarak 3.291.075 TL ve personel giderleri olarak ise 500.000 TL olmak üzere yaklaşık 3.800.000 TL'lik katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Dalğar, vd. (2009), “Bölgesel Kalkınmada Yükseköğretim Kurumlarının Rolü ve Bucak Örneği” adlı çalışmalarında Bucak İlçesinde bulunan yükseköğretim kurumlarının Bucak ilçesine 2008-2009 öğretim yılında yaklaşık olarak istihdam boyutunda 372 kişi gelir boyutunda ise 45 milyon TL’lik bir katkısı olduğunu tespit etmişlerdir.

Yine Çelikkaya, vd. (2009), Yalvaç Meslek Yüksekokulu için yaptıkları çalışmalarında Yalvaç Meslek Yüksekokulunun İlçe ekonomisine 48.902.329 TL’lik reel etki ve 240 kişilik bir istihdam katkısı olduğunu bulmuştur.

Bilginoğlu, vd. (2002), çalışmalarında Erciyes Üniversitesi’nin Kayseri’ye 2696 kişilik dolaysız istihdam ve 4408 kişilik dolaylı istihdam katkısı oluşturduğunu belirtmişlerdir. Yine Üniversite’nin İl ekonomisine yaptığı gelir katkısını da 52.332.000 TL olarak hesaplamışlardır.

Özyaba (1999), Uludağ Üniversitesi’nin Bursa’nın gelişmesindeki rolünü araştırmıştır. Araştırma sonucunda Bursa’ya diğer illerden yaklaşık 22000 öğrencinin geldiği tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin talep ettiği konut, hizmetler, altyapı, sosyal-kültürel alanlar nedeniyle Bursa’da farklı bir yerleşme sisteminin oluştuğu görülmüştür.

Üniversite öğrencilerinin il ekonomisine katkılarının yanında gelir-harcama ilişkilerini inceleyen çalışmalar da literatürde mevcuttur.

Yaylalı, vd. (2009), Selçuk Üniversitesi Seydişehir Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören 564 öğrenciye anket uygulayarak, öğrencilerin gelir-harcama ilişkilerini ve 9 adet harcama grubunun toplam harcama içerisindeki payını tespit etmeye çalışmışlardır. Analiz sonuçlarında toplam harcamalar içindeki en büyük payın %32,55 ile gıda harcamalarına ait olduğu, %26,99 ile barınma harcamalarının ikinci sırada geldiği ve bu iki harcamanın öğrencilerin toplam harcamalarının yaklaşık %60’ını oluşturduğu belirlenmiştir. Daha sonra sırasıyla haberleşme, ulaşım, eğitim, kişisel bakım, giyim, kültür-eğlence ve şans oyunları geldiği tespit edilmiştir.

Özer, vd. (2010), “Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Gelir-Harcama İlişkisi” adlı çalışmalarında 900 öğrenciye anket uygulamışlardır. Bu çalışmada öğrencilerin ortalama gelirleri 511.335 TL, ortalama harcamaları 475.943 TL, ortalama tasarrufları ise 35,392 TL olduğunu tespit etmiştir. Yine bu çalışmada öğrencilerin harcama gruplarının aylık ortalama gelir içindeki payları araştırılmıştır. Araştırma sonucuna

bakıldığında; öğrencilerin genel olarak aylık ortalama gelirlerinin büyük bir kısmını gıda harcamalarına ayırdıkları görülmüştür. Gıda harcamalarını sırasıyla barınma, giyim-ayakkabı, ulaşım, eğitim-öğretim, haberleşme, kişisel bakım, alkollü içecekler, sigara ve tütün mamulleri, eğlence ve diğer şans oyunlarının takip ettiği belirlenmiştir.

Tarı, vd. (2006), Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin gelir ve tüketim ilişkisini incelemiştir. Çalışmalarında 400 öğrenciye anket uygulamışlardır. Analiz sonucunda Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin aylık ortalama geliri 387.965 TL, kız öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 385.090 TL ve erkek öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 390.840 TL olarak bulunmuştur. Öğrencilerin aylık ortalama tüketim harcamaları ise 377.107 TL olarak tespit edilirken, kız öğrencilerin aylık ortalama tüketim harcamaları 379.426 TL ve erkek öğrencilerin aylık ortalama tüketim harcamaları 374.787 TL olarak tespit edilmiştir.

Kaşlı ve Serel (2008), “Üniversite Öğrenci Harcamalarının Analizi ve Bölge Ekonomilerine Katkılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışmalarında Gönen Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerinde uygulama yapmışlardır. Çalışma sonucunda öğrenciler bütçelerinin %23,35’ni barınma, ısınma, elektrik-su-tüpgaz ve iletişim giderleri için ayırdıkları görülmüştür. Öğrencilerin aylık ortalama eğlence harcamaları 56,09 TL ile birinci ve aylık ortalama giyim harcamaları da 54,96 TL ile ikinci sırada olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Öğrenci harcamalarının 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Gönen ekonomisine 3.622.950 TL gelir katkısı sağladığı belirlenmiştir.

2.4. TEMEL BULGULAR

Yapılan anket çalışmasında 500 kişilik bu örnek büyüklüğünün genel özellikleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Bu tablolardan birisi öğrencilerin fakülte, yüksekokul ve cinsiyetlerine göre dağılımını gösteren Tablo 2.8’dir.

Tablo 2.8. Öğrencilerin Fakülte, Yüksekokul ve Cinsiyetlerine Göre Sayıları ve Uygulanan Anketlerin Dağılımı

Fakülte ve Yüksekokul	Cinsiyet Göre Öğrenci Sayısı		Toplam	Cinsiyete Göre Uygulanan Anket Sayısı		Toplam
	Erkek	Kız		Erkek	Kız	
Eğitim Fakültesi	849	754	1603	125	86	211
Fen Edebiyat Fakültesi	403	357	760	46	30	76
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	138	98	236	10	16	26
İlahiyat Fakültesi	66	52	118	9	8	17
Muş Meslek Yüksekokulu	847	265	1112	73	70	143
Muş Sağlık Yüksekokulu	148	118	266	20	7	27
Toplam	2451	1644	4095	283	217	500

Kaynak: Muş Alparslan Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Tablo 2.8'e bakıldığında Muş Alparslan Üniversitesinde 2010-2011 öğretim yılı itibariyle 2451'i erkek ve 1644'ü kız olmak üzere 4095 öğrencinin 4 fakülte ve 2 yüksekokulda öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Öğrenci sayıları itibariyle Eğitim Fakültesi 1603 öğrenciyle en fazla öğrenciye sahip olan fakülte iken, İlahiyat Fakültesi 118 öğrenciyle en az öğrenci bulunduran fakülte olmuştur. Öğrenci sayısı itibariyle Muş Meslek Yüksekokulu 1112 öğrenci ile ikinci olurken, bunu sırasıyla Fen-Edebiyat Fakültesi, Muş Sağlık Yüksekokulu ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi takip etmiştir. Bütün fakülte ve yüksekokullarda erkek öğrencilerin sayısı kız öğrencilerin sayısından fazla olmakla birlikte, Muş Meslek Yüksekokulundaki erkek öğrencilerin sayısının kız öğrencilerin sayısının 3 katından fazla olduğu görülmektedir.

Anket uygulanan 500 öğrencinin 283'ü erkek ve 217'si ise kızdır. Örnek kütle kapsamında en fazla anket 125 erkek ve 86 kız olmak üzere Eğitim Fakültesi öğrencilerine, en az anket ise 9 erkek ve 8 kız öğrenci olmak üzere İlahiyat Fakültesi öğrencilerine uygulanmıştır. Geri kalan anketlerin 143'ü Muş Meslek Yüksekokulu öğrencilerine, 76'sı Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerine, 27'si Muş Sağlık Yüksekokulu öğrencilerine ve 26'sı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine uygulanmıştır.

Anketlerde öğrencilere ailelerinin ikamet yeri sorulmuş ve yapılan analizde öğrencilerin Muş'lu olup olmadığı incelenmiştir. Bu bağlamda aşağıda Tablo 2.9 düzenlenmiştir. Böyle bir tablonun hazırlanmasında öğrencinin Muş İlinde veya dışında ikamet etmesinin harcamalar üzerinde etkili olabileceği düşüncesi etkin rol oynamıştır.

Tablo 2.9. Öğrenci Ailelerinin İkamet Yeri

Ailenin İkamet Yeri	Erkek		Kız		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Muş	45	15,9	35	16,1	80	16,0
Diğer İller	238	84,1	182	83,9	420	84,0
Toplam	283	100,0	217	100,0	500	100,0

Tablo 2.9'da görüldüğü gibi, anket uygulanan erkek öğrencilerin 45'inin ailesi Muş İlinde ikamet etmektedir. Bu da anket uygulanan 283 erkek öğrencinin %15.9'u demektir. Kız öğrencilerin 35'inin ailesi Muş İlinde ikamet etmekte ve bu da ankete katılan kız öğrencilerin %16.1'ine denk gelmektedir. Erkek öğrencilerin 238'inin, kız öğrencilerin ise 182'sinin ailesi diğer illerde ikamet ettiği belirlenmiştir. Toplamda 45'i erkek ve 35'i kız olmak üzere 80 öğrenci Muş İlinde ikamet etmektedir. Bu rakam anket uygulanan 500 öğrencinin %16'sına tekabül etmektedir.

Öğrenci ailelerinin ikamet ettiği yerleşim birimi ile ilgili olarak ise Tablo 2.10 hazırlanmıştır. 230 öğrencinin ailesi il merkezinde ikamet ederken 129 öğrencinin ailesi ilçe merkezi ve 241 öğrencinin ailesi ise belde ve köylerde yaşadığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.10. Ailelerinin İkamet Ettiği Yerleşim Birimine Göre Öğrenci Dağılımı

Ailenin İkamet Ettiği Yerleşim Birimi	Erkek		Kız		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İl Merkezi	104	37,7	126	58,1	230	46,0
İlçe Merkezi	69	24,4	60	27,6	129	25,8
Belde/Köy	110	38,9	31	14,3	141	28,2
Toplam	283	100,0	217	100,0	500	100,0

Erkek öğrencilerinin ailelerinin 104'ü il merkezi, 69'u ilçe merkezi ve 110'u belde/köylerde ikamet ederken, kız öğrencilerin ailelerinin 126'sı il merkezi, 60'ı ilçe merkezi ve 31'i belde/köylerde ikamet ettiği görülmüştür. Erkek öğrencilerin %38,9'unun ailesi belde/köylerde yaşarken, kız öğrencilerin %14,3'ünün ailesi belde/köylerde yaşamaktadır.

Yine analiz sonuçlarına baktığımızda, 'Aileniz kaç çocuklu bir ailedir?' sorusuna 3 öğrenci 1, 38 öğrenci 2, 80 öğrenci 3, 77 öğrenci 4 ve 302 öğrenci 4'ten fazla yanıtını vermiştir. Öğrencilerin 158'i 'Sizinle birlikte yükseköğrenim gören kardeşiniz var mı?' sorusuna evet derken, 342'si hayır demiştir. Böylece öğrencilerin %31,8'i evet diye cevap verirken, % 68,2 si hayır diye cevaplamıştır. Evet diyen 158 öğrenciden 88 öğrenci 1, 40 öğrenci 2, 20 öğrenci 3 ve 10 öğrenci ise 4 kardeşin birlikte yükseköğrenim gördüklerini belirtmişlerdir (bkz Tablo 2.11). Bu bağlamda yükseköğrenim gören kardeş sayısının fazla olmasının öğrencinin gelir ve harcamasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Tablo 2.11. Ailelerindeki Çocuk Sayısı ve Yüksek Öğrenim Gören Sayısı İtibariyle Öğrencilerin Dağılımı

Ailede Çocuk Sayısı	Öğrenci		Ailede Yüksek Öğrenim Görenlerin Sayısı	Öğrenci	
	Sayı	%		Sayı	%
1	3	0,6	1	88	56,1
2	38	7,6	2	40	25,5
3	80	16,0	3	20	12,7
4	77	15,4	4	10	5,7
4'ten fazla	302	60,4	-	-	-
Toplam	500	100,0	Toplam	158	100,0

Öğrencilerin gelir-harcamalarının farklı olacağını düşündüğümüz diğer ayırt edici özelliklerin ise öğrencilerin öğrenim şekli ve barınma yerleridir. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin nerede kaldığını ve öğrenim şekillerinin gece mi yoksa gündüz mü olduğunu araştırdık. Anket uyguladığımız 500 öğrenciden 371'i gündüz öğrenimine, 129 öğrencinin de gece öğrenimine devam ettiği belirlenmiştir.

Aşağıda Tablo 2.12’de de görüldüğü gibi, gündüz öğrencilerinin 89’u Kredi ve Yurtlar Kurumu’nun yurtlarında, 56’sı özel yurtlarda, 216’sı evde ve 10’nu kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanesinde barınmaktadırlar. Gündüz öğrencilerinin %58,2 ile en çok evde kaldıkları ve %2,7 ile en az kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanesinde kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Gece öğrencilerine baktığımızda ise Kredi ve Yurtlar Kurumu’nun yurtlarında ve özel yurtlarda 27 öğrenci olmak üzere eşit kaldığı görülmektedir. Yine gece öğrencilerin 71’i evde ve 4’ü kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanesinde kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca gece öğrencilerinin %55 ile en çok evde ve %3,2 ile en az kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanesinde barındığı gözlenmiştir.

Toplamda Kredi ve Yurtlar Kurumu’nun yurtlarında 89 gündüz ve 27 gece öğrencisi olmak üzere 116 öğrenci, özel yurtlarda 56 gündüz ve 27 gece öğrencisi olmak üzere 83 öğrenci, evde 216 gündüz ve 71 gece olmak üzere 287 öğrenci ve kamu kurum ve kuruluşların misafirhanesinde 10 gündüz ve 4 gece öğrencisi olmak üzere 14 öğrenci bulunmaktadır. Böylece örnek kütlenin yarısından fazlası evde barınmakta olduğu sonucuna ulaşırız.

Tablo 2.12. Öğrencilerin Öğrenim Şekillerine ve Barınma Yerlerine Göre Dağılımı

Barınma Yeri	Öğrenim Şekli				Toplam	
	Gündüz		Gece			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kredi ve Yurtlar Kurumu Yurtları	89	24,0	27	20,9	116	23,2
Özel Yurtlar	56	15,1	27	20,9	83	16,6
Evde	216	58,2	71	55,0	287	57,4
Kamu Kurum ve Kuruluş Misafirhanesi	10	2,7	4	3,2	14	2,8
Toplam	371	100	129	100	500	100

Barınma yerleri dikkate alındığında; evde kalan 287 öğrenciden 80’inin ailesiyle, 191’inin arkadaşlarıyla 12’sinin akrabalarıyla ve 4’ünün yalnız kaldığı tespit edilmiştir. Yani öğrencilerin %27,9’unun ailesiyle, %66,6’sının arkadaşlarıyla, %4,2’sinin akrabalarıyla ve %1,4’ünün de yalnız olarak evde kaldığı belirlenmiştir. Dikkat edilirse Tablo 2.9’da öğrencilerden 80’inin Muş İlinde ikamet ettiğini

söylemiştik. Burada da söz konusu 80 öğrencinin tamamının ailesiyle birlikte kaldığını söylemek mümkündür.

Evde kalanları cinsiyete göre bir ayırıma tabi tuttuğumuzda, 171 öğrencinin erkek ve 116 öğrencinin bayan olduğu anlaşılmıştır. Her iki grupta da arkadaşlarının yanında kalanlar daha fazla olmuştur. Nitekim 171 erkek öğrenci içerisinde 118 öğrenci arkadaşlarıyla kalmayı tercih etmiştir. Bu sayı da %69'a tekabül etmektedir. Bayan öğrencilerden 73 öğrenci arkadaşlarıyla kalmayı tercih etmiş ve bu da evde kalan bayan öğrencilerin %62,9'na denk gelmektedir. Arkadaşıyla birlikte kalan bayanların oranı erkeklerden daha az olmuştur. Çünkü Evde kalan bayanlar %31,9 oran ile aileleriyle birlikte kalmış ve bu noktadan da erkek öğrencileri geçmiştir. Zira evde kalan erkek öğrencilerin %25,1'i ailesiyle kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak, öğrencinin harcanabilir gelirini etkileyeceğini düşündüğümüz öğrencilerin aile gelirlerini incelemekte fayda vardır. Bunun için de örnek kütleyi oluşturan öğrencilerin aylık ortalama aile gelirlerini gösteren iki ayrı tablo düzenledik. Bu tablolardan birincisi öğrencilerin cinsiyet ve öğrenim şekillerine göre diğeri ise barındıkları yere göre oluşturulmuştur.

Tablo 2.13. Cinsiyete ve Öğrenim Şekillerine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Aile Gelirleri (TL)

Aylık Ortalama Aile Geliri	Cinsiyet		Öğrenim Şekli		Genel
	Erkek	Kız	Gündüz	Gece	
	1.454,77	1.435,35	1.429,50	1.460,62	1.445,06

Tablo 2.13'ten de anlaşıldığı üzere, ankete katılan 500 öğrencinin aylık aile gelirlerinin ortalaması 1.445,06 TL hesaplanmıştır. Örneklem içinde erkek öğrencilerin aylık aile gelir ortalaması 1.454,77 TL iken, kız öğrencilerin aylık aile ortalama gelirlerinin ortalamasının daha düşük ve 1.435,35 TL olduğu görülmüştür. Öğrenim şekli itibariyle incelediğimizde ise, gündüz öğrencilerinin aylık aile ortalama gelirleri 1.429,50 TL iken, gece öğrencilerinin aylık aile ortalama gelirleri daha fazla ve 1.460,62 TL olarak tespit edilmiştir.

Öğrencilerin kaldıkları yere göre ortalama aile gelirlerini gösteren Tablo 2.14 aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2.14. Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Aile Geliri (TL)

Barınma Yeri	Ortalama Aile Geliri
Kredi ve Yurtlar Kurumu Yurtları	1.391,80
Özel Yurtlar	1.431,59
Evde	1.332,14
Kamu Kurum ve Kuruluş Misafirhanesi	1.624,71

Tablodan da görüldüğü gibi, en yüksek aylık ortalama aile gelirin 1.624,71 TL ile kamu kurum ve kuruluşların misafirhanesinde kalan öğrencilerin sahip olduğu bulunmuştur. Kamu kurum ve kuruluşların misafirhanesinde toplamda sadece 14 öğrencinin kaldığını da daha önce belirtmiştik. Özel yurtlarda kalan öğrencilerin aylık aile ortalama geliri 1.431,59 TL olarak ikinci sırayı almıştır. Yine bunu sırasıyla 1.391,80 TL ile Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrencilerin aylık aile ortalama gelirleri ve 1.332,14 TL ile evde kalan öğrencilerin aylık aile ortalama gelirleri takip etmiştir.

Şimdi de öğrencilerin toplam geliri ve elde etme şeklini inceleyelim. Ancak öğrencilerinin gelirlerini ve elde etme şeklini incelemekten önce, öğrencilerin iktisadi açıdan üretici değil, tüketici özelliğine sahip olduğunu belirtmekte fayda vardır. Tüketim özelliğine sahip öğrencilerin %80'inden fazlasının da diğer illerden geldiğini dikkate aldığımızda öğrenci harcamalarının karşılanması için diğer illerden Üniversitenin bulunduğu Muş İline bir kaynak transferinin olduğunu söyleyebiliriz. Yine öğrenciye gelen bu paraların, tüketime yönelmesiyle Muş İli ekonomisi için bir enjeksiyon kaynağı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda ilde doğurduğu ekonomik canlanma öğrenci harcamalarının diğer bir boyutunu göstermektedir.

Gelir kaynaklarına göre öğrenci sayıları Tablo 2.15'te gösterilmeye çalışılmıştır. Tablodan da anlaşılacağı üzere, öğrencilerin gelir kaynaklarını altı kategoriye ayırdık. Bunlar; öğrenim kredisi, başbakanlık bursu, özel burs, aileden temin etme, bir işte çalışma ve diğer olarak nitelendirdiğimiz, saydığımız gruplamalar içinde hiç birine dâhil edilmeyen gelirin işaretlenmesi şeklinde tasnif edilmiştir. Ancak burada özellikle belirtmemiz gereken husus, öğrencilerin çok azının sadece bir kaynaktan gelir elde

ettikleri görülmüştür. Çoğu öğrencinin ise iki hatta bazen üç gelir kaynağından birlikte gelir temin ettikleri anlaşılmıştır.

Tablo 2.15. Gelir Kaynaklarına Göre Öğrenci Sayıları

Öğrenim Kredisi	Başbakanlık Bursu	Özel Burs	Aile	iş	Diğer
					3
				17	
			67		
			5		5
			6	6	
		4			
		1		1	
		10	10		
	31				
	4				4
	6			6	
	121		121		
	2		2		2
	26	26			
	1	1			1
	3	3	3		
11				11	
135			135		
3			3		3
14		14			
4		4	4		
16					
9					9
1			1	1	
193	194	63	357	42	27

Tablodan da görüldüğü gibi, ele aldığımız 500 kişilik örneklemde 3 öğrenci sadece diğer diye nitelendirdiğimiz gelir kaynağından, 17 öğrenci sadece bir işte çalışarak, 67 öğrenci sadece ailelerinden temin ederek, 31 öğrenci sadece başbakanlık bursu alarak, 4 öğrenci sadece özel burs alarak ve 16 öğrenci ise sadece öğrenim kredisi kullanarak gelir elde ettiklerini söylemişlerdir. Bu bağlamda 500 kişilik örneklem

içerisinde toplam 138 sadece bir kaynağından gelir elde ettiğini beyan etmiştir.. Diğer kalan 362 öğrencinin ise birden fazla kaynaktan gelir elde ettikleri tespit edilmiştir.

İki gelir kaynağından birlikte gelir temin edenler de yine söz konusu tablodan anlaşıldığı üzere şöyledir. 5 öğrenci ailemden temin ediyorum ve diğer kaynağı, 6 öğrenci ailemden temin ediyorum ve bir işte çalışıyorum kaynağını, 1 öğrenci özel burs ve bir işte çalışıyorum kaynağını, 10 öğrenci özel burs ve ailemden temin ediyorum kaynağını, 4 öğrenci başbakanlık bursu ve diğer kaynağı, 6 öğrenci başbakanlık bursu ve bir işte çalışıyorum kaynağını, 121 öğrenci başbakanlık bursu ve ailemden temin ediyorum kaynağını, 26 öğrenci başbakanlık bursu ve özel burs kaynağını, 11 öğrenci öğrenim kredisi ve bir işte çalışıyorum kaynağını, 135 öğrenci öğrenim kredisi ve ailemden temin ediyorum kaynağını, 14 öğrenci öğrenim kredisi ve özel burs kaynağını ve 9 öğrenci öğrenim kredisi ve diğer kaynağı birlikte işaretleyip gelirlerini bahse konu kaynaklardan elde ettiklerini beyan etmişlerdir. Böylece toplamda 348 öğrencini farklı gelir kaynakları olmakla birlikte iki gelir kaynağından gelirlerini temin edildikleri anlaşılmıştır.

Geri kalan 14 öğrencinin de üç gelir kaynağından birlikte gelir elde ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Zira yaptığımız anket çalışmasındaki ilgili soruya 2 öğrenci başbakanlık bursu ve ailemden temin ediyorum kaynağıyla birlikte diğer kaynağı, 1 kişi başbakanlık bursu ve özel burs kaynağıyla birlikte diğer kaynağı, 3 öğrenci başbakanlık bursu ve özel burs kaynağıyla birlikte ailemden temin ediyorum kaynağını, 3 öğrenci öğrenim kredisi ve ailemden temin ediyorum kaynağıyla birlikte diğer kaynağı, 4 öğrenci öğrenim kredisi ve özel burs kaynağıyla birlikte ailemden temin ediyorum kaynağını ve son olarak bir öğrenci öğrenim kredisi ve ailemden temin ediyorum kaynağıyla birlikte bir işte çalışıyorum kaynağını işaretleyerek cevap vermişlerdir.

Netice itibarıyla, öğrenim kredisi kullanan öğrenci sayısı toplamda 193, başbakanlık bursu alan öğrenci sayısı toplamda 194, özel burs alan öğrenci sayısı toplamda 63, ailesinden temin eden öğrenci sayısı toplamda 357, Bir işte çalışarak gelir elde eden öğrenci sayısı toplamda 42 ve diğer yerlerden gelirini temin eden öğrenci sayısı ise toplamda 27 kişi olarak bulunmuştur.

Tüm bu kaynaklardan öğrencilerin elde ettikleri gelir miktarlarına bakacak olursak, öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 474,10 TL olduğu sonucuna ulaştık. Dikkat edilirse yukarda öğrencilerin harcamaları üzerinde etkili olan bazı konuların mevcut

olduğunu söylemiştik. Aynen öyle de öğrencilerin gelirlerini de farklı yapacak bazı etkenlerin olduğunu düşünmekteyiz. Bu bağlamda da öğrencilerin gelirlerini sadece genel olarak değil, aynı zamanda bu gelirleri farklı yapacak etkenlerle birlikte inceledik. Öğrencilerin gelirlerinin üzerinde etkili olacak ve gelirlerinin farklı olmasına neden olabilecek etkenler içinde de üç tanesini seçtik. Bunlar; cinsiyet, öğrenim şekli ve öğrencilerin barınma yerleridir.

Öğrenciler cinsiyetleri itibariyle incelendiğinde, erkek öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 464,70 TL, kız öğrencilerin aylık ortalama gelirleri ise 483,50 TL olduğu anlaşılmıştır. Öğrencileri öğrenim şekli itibariyle incelediğimizde, gündüz öğrenimindeki öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinin 474,06 TL ve gece öğretimdeki öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinin 474,14 TL olduğu görülmüştür. Son olarak barınma yerleri noktasında baktığımızda ise, Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 467,23 TL, özel yurtlarda kalan öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 490,12 TL, evde kalan öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 471,90 TL ve kamu kurum ve kuruluşların misafirhanesinde kalan öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 467,15 TL olarak tespit edilmiştir.

Öğrenci harcamalarını incelemeden önce iki hususu belirtmekte yarar vardır. Bunlardan birisi yaptığımız anket çalışmasında öğrenci harcamalarını farklı kalemlerde sorduk. Bunun nedeni ise harcama gruplarının toplam harcamalar içindeki paylarını bulmak içindir. Bu harcama grupları barınma, beslenme (gıda ve alkolsüz içecekler), alkollü içecekler ile tütün mamulleri, giyim ve ayakkabı, sağlık, ulaşım, haberleşme ve son olarak ta kültür, eğitim ve eğlence harcama grubudur. Ancak burada kültür, eğitim ve eğlence harcama grubu da kendi bünyesinde farklı harcama kalemleri barındırmaktadır ki, bunlar:

- Kitap, Kırtasiye ve Fotokopi
- Gazete, Dergi, vs
- Sinema, Tiyatro, Film Kiralama, Konser
- Spor (Halı saha vb)
- İnternet Kafe
- Pastane, Kafe vb

harcama kalemleridir.

Diğer husus ise, aynen öğrenci gelirlerindeki gibi, öğrenci harcamalarında da farklılık oluşturabilecek cinsiyet, öğrenim şekli ve barınma yeri olmak üzere üç faktör dikkate alınmıştır. Öğrencilerin aylık ortalama harcama miktarları Tablo 2.16'da verilmiştir.

Tablo 2.16. Öğrencilerin Harcama Grupları ve Farklı Faktörler İtibariyle Aylık Ortalama Harcamaları (TL)

Harcama Grupları	Genel	Cinsiyet		Öğrenim Şekli		Barınma Yeri			
		Erkek	Kız	Gündüz	Gece	K.Y.K. Yurt.	Özel yurt	Ev	K. Kur. Misaf.
Beslenme (Gıda ve alkolsüz İçecekler)	122,37	118,64	126,11	118,36	126,39	114,63	129,70	115,53	129,64
Alkollü İçecekler ve Tütün Mamulleri	31,97	26,52	37,42	33,17	30,77	46,30	43,31	22,36	15,91
Barınma	125,18	116,85	133,51	128,41	121,95	101,07	136,69	124,29	138,67
Giyim ve Ayakkabı	35,90	33,30	38,5	37,26	34,54	40,80	40,24	31,44	31,12
Sağlık	8,90	7,48	10,33	7,47	10,34	10,90	8,37	8,03	8,32
Ulaşım	25,42	28,98	21,86	27,82	23,02	21,71	23,49	28,64	27,84
Haberleşme	24,95	25,04	24,87	26,26	23,65	23,7	22,55	26,43	27,14
Kültür, Eğitim ve Eğlence	85,59	88,62	82,57	87,48	83,71	91,59	81,31	84,92	84,56
TOPLAM	460,30	445,43	475,17	466,23	454,37	450,70	485,66	441,64	463,20

Tabloyu incelediğimizde öğrencilerin aylık ortalama harcamaları 122,37 TL beslenme (gıda ve alkolsüz içecekler), 31,97 TL alkollü içecekler ve tütün mamulleri, 125,18 TL barınma, 35,90 TL giyim ve ayakkabı, 8,90 TL sağlık, 25,42 TL ulaşım, 24,95 TL haberleşme ve 85,59 TL kültür, eğitim ve eğlence harcamaları olmak üzere olmak üzere toplam 460,30 TL'dir.

İlk olarak cinsiyet faktörünü ele aldığımızda, bayan öğrencilerin bahse konu olan harcama gruplarında erkek öğrencilerden toplamda daha fazla harcadığı görülmüştür. Zira erkek öğrencilerin söz konusu harcama gruplarındaki aylık ortalama harcaması 445,43 TL iken kız öğrencilerin aylık ortalama harcamaları 475,17 TL'dir. Böylece kız öğrenciler bir ayda 29,74 TL daha fazla harcamıştır. Bu fazlalık ulaşım, haberleşme kültür, eğitim ve eğlence harcamaları hariç diğer bütün harcama kalemlerinden

kaynaklanmıştır. Yani erkek öğrenciler sadece ulaşım, haberleşme eğitim, kültür ve eğlence harcamalarında kız öğrencilerden daha fazla harcamıştır. Kız öğrencilerde barınma harcamaları 133,51 TL ile birinciliği alırken erkek öğrencilerde 118,64 TL ile beslenme harcamaları birinciliği almıştır. Her iki grup öğrenci için de sağlık harcamaları en az olan harcama grubu olmuştur.

Tabloyu öğrenim şekli itibariyle analiz ettiğimizde, gündüz öğreniminde okuyan öğrenciler bir ayda ortalama olarak 118,36 TL beslenme, 33,17 TL alkollü içecekler ve tütün mamulleri, 128,41 TL barınma, 37,26 TL giyim ve ayakkabı, 7,47 TL sağlık, 27,82 TL ulaşım, 26,26 TL haberleşme, 87,48 TL kültür, eğitim ve eğlence harcamaları olmak üzere toplamda 466,23 TL harcama yapmışlardır. Gece öğretimine devam eden öğrenciler ise 126,39 TL beslenme, 30,77 TL alkollü içecekler, 121,95 TL barınma, 34,54 giyim ve ayakkabı, 10,34 TL sağlık, 23,02 TL ulaşım ve 23,65 TL haberleşme 83,71 TL kültür, eğitim ve eğlence harcamaları olmak üzere toplamda 454,37 TL harcamamıştır. Böylece gündüz öğrenimine devam eden öğrenciler ayda ortalama olarak 11,86 TL gece öğretimde okuyan öğrencilerden daha fazla tüketim harcamasında bulunmuştur. Gündüz eğitimdeki öğrenciler barınma harcamalarına öncelik verirken, gece öğrenimdeki öğrenciler beslenme harcamalarına öncelik vermişlerdir. Gündüz eğitimdeki öğrenciler beslenme ve sağlık harcamaları hariç diğer bütün harcama gruplarında gece öğretimdeki öğrencilerden daha fazla harcamışlardır.

Son olarak öğrenci harcamalarını barınma yerleri noktasında değerlendirecek olursak, özel yurtlarda barınan öğrencilerin aylık ortalama harcamaları 485,66 TL ile birinci, kamu kurum ve kuruluşların misafirhanesinde kalan öğrencilerin aylık ortalama harcaması 463,20 TL ile ikinci, Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrencilerin aylık ortalama harcamaları 450,70 TL ile üçüncü ve evlerde barınan öğrencilerin aylık ortalama harcamaları 441,64 TL ile sonucu olmuştur. Özel yurtlarda ve kamu kurum ve kuruluşların misafirhanesinde kalanların ortalama harcamalarının diğerlerinden fazla olması barınma ve beslenme harcamalarından kaynaklandığı görülmektedir. Mesela özel yurtlarda ve kamu kurum ve kuruluşların misafirhanesinde kalan öğrencilerin aylık barınma masrafları sırasıyla 136,69 TL ve 138,67 TL iken, Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında ve evlerde kalan öğrencilerin aylık barınma masrafları sırasıyla 101,07 TL ve 124,29 TL'dir. Özel yurtlarda ve kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanesinde barınan öğrencilerin aylık ortalama harcamaları arasındaki fark ise daha çok alkollü içecekler ve tütün mamullerindeki harcamanın

neden olduğu müşahede edilmiştir. Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrencilerin beslenme masrafları en çok iken diğ er üç grup öğrencinin barınma masrafları en çok olmuştur. Bütün faktör kıyaslamalarında olduğu gibi burada da yani her dört öğrenci grubu için de sağık harcamaları en az olan harcama türüdür.

Harcama gruplarından ayrı olarak incelediğimiz kültür, eğitim ve eğlence harcama grubu Tablo 2.17'de verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin aylık ortalama kültür, eğitim ve eğlence harcamaları 85,59 TL olmuştur. Diğ er harcama grupları gibi, bu harcama grubunda da cinsiyet, öğrenim şekli ve barınma yerleri itibariyle farklılıklar oluşmuştur. Nitekim erkek öğrencilerin aylık ortalama kültür, eğitim ve eğlence harcamaları kız öğrencilerinkinden, gündüz öğreniminde okuyan öğrencilerin aylık ortalama kültür, eğitim ve eğlence harcamaları gece öğretime devam eden öğrencilerinkinden ve son olarak Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında barınan öğrencilerin aylık ortalama kültür, eğitim ve eğlence harcamaları ise diğ er yerlerde barınan öğrencilerinkinden fazla olmuştur.

Cinsiyet faktörüyle öğrenim şekli faktörünü mukayese ettiğimizde cinsiyet faktörü daha etkili olmuş ve az da olsa daha fazla farklılık meydana getirmiştir. Çünkü erkek öğrenciler ve kız öğrencilerin aylık ortalama kültür, eğitim ve eğlence harcamaları arasındaki fark toplamda 6,05 TL iken, gündüz öğrenimine devam eden öğrenciler ile gece öğrencilerin aylık ortalama kültür, eğitim ve eğlence harcamaları arasında ise toplamda 3,77 TL'lik bir fark gözlenmiştir. Yine barınma yeri ile cinsiyet faktörünü karşılaştırdığımızda ise barınma yerinin cinsiyet faktöründen daha etkili olduğu görülmüştür. Nitekim barınma yerlerine baktığımızda en az fark Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrenciler ile evlerde kalan öğrenciler arasında olmasına rağmen, bu fark 6,67 TL olmuştur. Bu doğrultuda kültür, eğitim ve eğlence harcamalarının üzerinde en çok etkili barınma yeri en az etkili olan da öğrenim şekli olduğu sonucuna ulaşırız. Aslında Tablo 2.16'ya geri dönüp baktığımızda orası için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Zira orada da toplamda en büyük farklılığı barınma yerleri faktörü oluşturmuş. Onu sırasıyla cinsiyet faktörü ve öğrenim şekli faktörü takip etmiştir.

Toplam olarak değıl de tek harcama kalemiyle değılendirdiğimizde ise, erkek ve kız öğrencilerin aylık ortalama spor harcamaları arasındaki farkın en yüksek olduğu anlaşılmıştır. Çünkü genel aylık ortalama spor harcamaları 9,62 TL iken erkek öğrencilerin 14,29 TL ve bayan öğrencilerin ise 4,95 TL olmuştur. Bu ikisi arasındaki fark 9,34 TL olarak söz konusu olan harcama kalemleri arasında zirve yapmıştır. Bunun

sebebinin de spor faaliyetler içerisinde halı saha maçlarının ağırlık olması ve bunun da erkek öğrencilere has bir faaliyet olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 2.17. Farklı Harcama Kalemleri ve Farklı Faktörler İtibariyle Ortalama Kültür, Eğitim ve Eğlence Harcamaları (TL)

Kültür. Eğitim ve Eğlence Harcamaları	Genel	Cinsiyet		Öğrenim Şekli		Barınma Yeri			
		Erkek	Kız	Gündüz	Gece	K.Y.K Yurt.	Özel Yurt	Ev	K. Kur. Misaf.
Kitap, Kırtasiye, Fotokopi	20,68	19,95	21,41	21,27	20,09	20,94	21,99	20,14	19,65
Gazete, Dergi vs	7,94	7,62	8,27	8,35	7,54	7,00	9,00	7,97	7,81
Sinema, Tiyatro, Film Kiralama, Konser	12,46	11,51	13,41	12,01	12,91	14,84	13,82	10,71	10,47
Spor (Halı Saha vb)	9,62	14,29	4,95	10,41	8,83	11,10	10,27	9,91	7,20
İnternet Kafe	11,63	13,33	9,92	12,00	11,25	13,10	9,06	12,17	12,17
Pastane, Kafe vb.	23,26	21,92	24,61	23,44	23,09	24,61	17,17	24,02	27,26
Toplam	85,59	88,62	82,57	87,48	83,71	91,59	81,31	84,92	84,56

Toplam harcamaların ardından harcama gruplarının toplam harcamalar içindeki payları da bulunabilir. Bunun için de harcamalar üzerinde etkili olan bahse konu olan faktörler için ayrı tablolar oluşturuldu. Bu tablolardan ilki erkek ve kız öğrencilerin harcama gruplarının toplam harcamadaki paylarını gösteren Tablo 2.18'dir.

Tablo 2.18. Cinsiyetleri İtibariyle Öğrencilerin Harcama Gruplarına Yaptıkları Harcamaların Toplam İçindeki Payları (%)

Harcama Grupları	Genel	Erkek	Kız
Barınma	27,1	25,3	29,0
Beslenme(Gıda ve Alkolsüz İçecekler)	26,5	25,7	27,3
Kültür, Eğitim ve Eğlence	18,5	19,2	17,9
Giyim ve Ayakkabı	7,7	7,2	8,3
Alkollü İçecekler ve Tütün Mamulleri	6,9	5,7	8,1
Ulaşım	5,5	6,2	4,7
Haberleşme	5,4	5,0	5,4
Sağlık	1,9	1,6	2,2
Toplam	100,0	100,0	100,0

Toplam harcamalar içinde en büyük payı tüm öğrenciler için sırasıyla barınma ve beslenme harcamaları almaktadır. Bu iki harcama grubu tüm gruplarda toplam harcamaların yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Öğrencilerin tüketim bütçesindeki en büyük üçüncü grup %18,5 ile kültür, eğitim ve eğlence harcamalarıdır. Cinsiyet faktörünün, harcama gruplarının tüketim bütçesi içindeki payları üzerinde özellikle üç harcama grubunda ciddi bir farklılaşmaya neden olduğu görülmektedir. Bu harcama grupları; barınma, alkollü içecekler ve tütün mamulleri ile beslenme harcamalarıdır. Diğer harcama grupları için erkek ve kız öğrenciler arasında dikkate değer bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. kız öğrencilerin barınma, beslenme, giyim ayakkabı, alkollü içecekler ve tütün mamulleri, haberleşme ve sağlık harcamaları erkek öğrencilerin harcamalarından daha yüksek iken, erkek öğrencilerin ulaşım ile kültür, eğitim ve eğlence harcamaları kız öğrencilerin harcamalarından daha yüksektir. Kızlarda barınma harcamaları %29 ile ilk sırayı alırken, erkeklerde beslenme harcamaları %25,7 ile ilk sırayı almıştır. Ayrıca gerek erkekler için gerekse kızlar için sağlık harcamaları sırasıyla %1,6 ve %2,2 ile en düşük harcama grubu olmuştur. Bunun sebebinin de üniversite gençlerinin sağlık harcamalarının bulunduğu üniversite tarafından karşılandığı ve böylece öğrencilere sadece ilaç katkı paylarının düşmesinden kaynaklandığı sanılmaktadır.

Öğrencilerin tüketim bütçesi içinde harcama gruplarının paylarını analiz etmek amacıyla düzenlenen ikinci tablo ise gündüz ve gece öğretiminde okuyan öğrencileri dikkate alarak oluşturulan Tablo 2.19'dur.

Tablo 2.19. Öğrenim Şekilleri İtibariyle Öğrencilerin Harcama Gruplarına Yaptıkları Harcamaların Toplam İçindeki Payları (%)

Harcama Grupları	Genel	Gündüz	Gece
Barınma	27,1	27,8	26,4
Beslenme(Gıda ve Alkolsüz İçecekler)	26,5	25,7	27,4
Kültür, Eğitim ve Eğlence	18,5	19,0	18,1
Giyim ve Ayakkabı	7,7	8,0	7,5
Alkollü İçecekler ve Tütün Mamulleri	6,9	7,2	6,6
Ulaşım	5,5	6,0	5,0
Haberleşme	5,4	5,7	5,1
Sağlık	1,9	1,6	2,2
Toplam	100,0	100,0	100,0

Tablo 2.19 incelendiğinde, Gündüz öğrenimindeki öğrencilerin harcamalarının en büyük kısmını barınma harcamalarına ayırdıkları görülmektedir. Barınma harcamalarını sırasıyla beslenme, kültür, eğitim ile eğlence, giyim ve ayakkabı, alkollü içecekler ve tütün mamulleri, ulaşım, haberleşme ve sağlık harcamaları takip etmektedir. Gece öğretimdeki öğrenciler ise harcamalarının %27,4' ünü beslenmeye vererek en büyük kısmını beslenme harcamalarına ayırmışlardır. Beslenme harcamalarını sırasıyla barınma, kültür, eğitim ile eğlence, giyim ve ayakkabı, alkollü içecekler ve tütün mamulleri, haberleşme, ulaşım ve sağlık harcamalarını takip etmektedir. Gündüz öğreniminde okuyan öğrencilerinin beslenme ve sağlık harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı gece öğretimde okuyan öğrencilerinkinden az olmasına rağmen diğer tüm harcama gruplarının toplam harcama içerisindeki payı gece öğretime devam eden öğrencilerinkinden yüksektir. Burada öğrenim şekli faktörü harcama gruplarının tüketim bütçesi içindeki payları üzerinde özellikle barınma harcamalarında ciddi bir farklılaşmaya neden olduğu söylenebilir. Onun dışındaki tüm harcama grupları için öğrenim şekli itibariyle dikkate değer bir farklılaşma olmadığı anlaşılmıştır.

Son olarak, barınma yerlerine göre öğrencilerin harcama gruplarına yaktıkları harcamaların toplam içindeki payını incelemek üzere Tablo 2.20 oluşturulmuştur.

Tablo 2.20. Barınma Yerleri İtibariyle Öğrencilerin Harcama Gruplarına Yaptıkları Harcamaların Toplam İçindeki Payları (%)

Harcama grupları	Genel	K.Y.K Yurtları	Özel yurtlar	Ev	K.K. Misafir
Barınma	27,1	21,9	29,6	27,0	30,1
Beslenme (Gıda ve Alkolsüz İçecekler)	26,5	24,9	28,1	25,0	28,1
Kültür, Eğitim ve Eğlence	18,5	19,8	17,6	18,4	18,3
Giyim ve Ayakkabı	7,7	8,8	8,7	6,8	6,7
Alkollü İçecekler ve Tütün Mamulleri	6,9	10,0	9,4	4,8	3,4
Ulaşım	5,5	4,7	5,1	6,2	6,0
Haberleşme	5,4	5,1	4,8	5,7	5,8
Sağlık	1,9	2,3	1,8	1,7	1,8
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablodan da anlaşılabacağı üzere, kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanelerinde kalan öğrencilerin harcamalarının %30,1'ini, özel yurtlarda kalan öğrenciler %29,6'sını ve evlerde kalan öğrenciler %27'sini barınma masraflarına ayırarak en yüksek payı ona vermişlerdir. Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrenciler ise harcamalarının %24,9'unu beslenme harcamalarına ayırarak en yüksek payı ona vermişlerdir. Bu öğrenciler için barınma masrafı %21,9 ile ikinci sırada gelmektedir. Diğer üç grup öğrenci için de beslenme harcamaları ikinci sırada gelmektedir. Her dört grup öğrenci için de ulaşım, haberleşme ve sağlık harcamaları arasında kayda değer bir farklılaşma yok iken, diğer harcama grupları için ciddi manada farklılıklar bulunmaktadır. Bu harcama gruplarında en göze çarpan ise alkollü içecekler ve tütün mamulleri harcama grubudur. Çünkü Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrenciler harcamalarının %10'unu alkollü içecekler ve tütün mamullerine ayırırken kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanelerinde barınan öğrenciler harcamalarının sadece %3,4'ünü ayırmaktadırlar. Özel yurtlarda ve evlerde kalanlar ise harcamalarının sırasıyla %9,4 ve %4,8'ini bu harcama grubuna ayırmışlardır.

Diğer ciddi bir farklılaşma da barınma harcamalarında kendini göstermektedir. Nitekim bu harcama grubuna Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalanlar tüketim bütçelerinin %21,9'unu ayırmışken, diğer üç grup öğrenciden en az ayıran evlerde kalan öğrenciler bile tüketim bütçelerinin %27'sini ayırmışlardır. Yine dikkat çeken bir husus ta kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanesinde kalan öğrenciler ile özel yurtlarda barınan öğrencilerin beslenme harcamalarına %28,1 ile eşit oranda pay ayırmaları olmuştur. Son olarak, Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında barınanlar giyim ve ayakkabı ile kültür, eğitim ve eğlence harcamalarına diğer üç gruptan fazla pay ayırdıkları bariz bir şekilde görülmektedir.

Genel olarak bir değerlendirmede bulunacak olursak, gerek öğrencilerin gelirlerinde gereste harcamaları üzerinde etkili olabilecek düşüncesiyle kıstas olarak aldığımız cinsiyet, öğrenim şekli ve barınma yerleri faktörlerinin etkili olduğunu ve bir farklılaşma oluşturduğunu gördük. Bu faktörler içinde en büyük farklılığı meydana getiren ise barınan yer faktörü olmuştur. Bunu sırasıyla cinsiyet ve öğrenim şekli faktörleri takip etmektedirler.

Diğer yandan, öğrencilerin tüketim ve tasarrufları hakkında bir değerlendirme yapabilmek için Tablo 2.21 oluşturuldu. Uygulanan anketlerde öğrencilere ‘harcanabilir gelirinizi tasarruf edebiliyor musunuz?’ sorusuna 457 öğrenci evet ve 43 öğrenci hayır cevabını vermiştir. Yani örnekleme oluşturanların %91,4’ü tasarruf edebilirken, %8,6’sının tasarruf etmediği anlaşılmıştır.

Tablo 2.21. Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelir, Tüketim ve Tasarrufları

Gelir/Tüketim/ Tasarruf	Genel	Cinsiyet		Öğrenim şekli		Barınma Yeri			
		Erkek	Kız	Gündüz	Gece	K.Y.K Yurt.	Özel Yurt.	Evler	K.K. Misafir
Ort. Gelir (TL)	474,1	464,7	483,5	474,06	474,14	467,23	490,12	471,9	467,15
Ort. Tüketim (TL)	460,3	445,43	475,17	466,23	454,37	450,7	485,66	441,64	463,2
Ort. Tasarruf (TL)	13,8	19,27	8,33	7,83	19,77	16,53	4,46	30,26	3,95
Ort. Tüketim Eğilimi (%)	97,1	95,9	98,3	98,3	95,8	96,5	99,1	93,6	99,2
Ort. Tasarruf Eğilimi (%)	2,9	4,1	1,7	1,7	4,2	3,5	0,9	6,4	0,8

Tablo 2.21`den ankete katılan öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinin 474,10 TL, aylık ortalama harcamalarının 460,30 TL olduğu anlaşılmıştır. Diğer ayda harcanmak üzere ellerinde kalan para yani tasarrufları ise 13,80 TL`dir. Ankete katılan erkek öğrencilerin ortalama gelirlerinin 464,70 TL, ortalama harcamalarının 445,43 TL, aylık ortalama tasarrufları ise 19,27 TL ve kız öğrencilerin ortalama gelirlerinin 483,50 TL, ortalama harcamalarının 475,17 TL, aylık ortalama tasarrufları ise 8,33 TL olduğu görülmektedir. Genel olarak öğrencilerin ortalama tüketim eğilimleri %97,1 ve ortalama tasarruf eğilimi %2,9`dur. erkek öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %95,9 (ortalama tasarruf eğilimi %4,1), kız öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi ise %98,3 (ortalama tasarruf eğilimi %1,7)`dir. Böylece erkek öğrencilerin geliri kız öğrencilerin gelirinden daha düşük olduğu halde aylık ortalama tasarrufları bayan öğrencilerinkinden daha fazladır.

Gündüz ve gece öğretimdeki öğrencilerinin aylık ortalama gelirleri birbirine çok yakın olduğu halde gündüz öğretimdeki öğrencilerin ortalama harcaması gece

öğretimdeki öğrencilerin ortalama harcamasından fazla olması nedeniyle, gündüz öğretimdeki öğrencilerin ortalama tasarrufları daha düşüktür. Gece öğretimdeki öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %95,8 (ortalama tasarruf eğilimi %4,2) iken, gündüz öğretimdeki öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %98,3 (ortalama tasarruf eğilimi %1,7)'dir. Yani gündüz öğretimdeki öğrencilerin aylık ortalama tasarrufları, gece öğretimdeki öğrencilerin aylık ortalama tasarruflarının 2,5 katından daha fazla olmuştur.

Tabloyu öğrencilerin barınma yerleri itibariyle incelediğimizde, özel yurtlarda kalan öğrencilerin aylık ortalama gelirleri diğer üç grup öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinden fazla olmasına rağmen ortalama tasarrufları 4,46 TL ile kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanesinde kalan öğrencilerin hariç diğer iki grup öğrencilerinkinden daha az olduğu anlaşılmıştır. Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrencilerin gelirleri ile kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanesinde kalan öğrencilerin ortalama gelirleri birbirine çok yakın olmasına rağmen, ortalama tasarrufları arasında ciddi bir fark olduğu görülmüştür. Zira Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında barınan öğrencilerin aylık ortalama tasarrufları 16,53 TL iken, kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanelerinde barınan öğrencilerin aylık ortalama tasarrufları sadece 3,95 TL'dir. Bu iki grup öğrencilerin ortalama tasarruf eğilimi sırasıyla %3,5 (ortalama tüketim eğilimi %96,5) ve %0,8 (ortalama tüketim eğilimi %99,2)'dir.

Aslında evlerde barınan öğrencilerin ortalama gelirleri bahse konu bu iki öğrenci grubuna yakın olduğu söylenebilir. Ancak evlerde kalan öğrencilerin aylık ortalama tasarrufları 30,26 TL ile Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrencilerin aylık ortalama tasarruflarını dahi geçmiştir. Evlerde kalan öğrencilerin aylık tüketim eğilimi %93,6 ile dört grup öğrencinin aylık tüketim eğilimleri içerisinde en düşük değer olmuştur. Diğer taraftan bakıldığında ise evlerde kalan öğrencilerin ortalama tasarruf eğilimi söz konusu dört öğrenci grubunun aylık tüketim eğilimleri içerisinde en yüksek değer olmuştur. Yine özel yurtlar ile kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanesine barınan öğrencilerin ortalama tüketim eğilimlerinin birbirine yakın olduğu müşahade edilmiştir. Nitekim özel yurtlarda kalan öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %99,1 (ortalama tasarruf eğilimi %0,9) iken, kamu kurum ve kuruluşlarının

misafirhanelerinde barınan öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi ise sadece %1 farkla %99,2 (ortalama tasarruf eğilimi %0,8)'dir.

Tüm bu anlatılanlardan sonra üniversite öğrencilerinin il ekonomisine yaptığı katkıyı bulabiliriz. Ancak birinci bölümde anlattığımız gibi üniversiteler bulundukları bölgeye sadece öğrenci harcamaları sayesinde ekonomik katkı oluşturmaz. Nitekim öğrencilerin harcamaları üniversitelerin il ekonomisine katkısının sadece bir parçasıdır. Bu bağlamda Muş Alparslan Üniversitesi'nin Muş İline 2010-2011 eğitim-öğretim döneminde yaptığı ekonomik katkı, dolaysız katkı ve dolaylı katkı olarak ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2.5. MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ'NİN İL EKONOMİSİNE DOLAYSIZ KATKISI

Dolaysız katkı, dolaysız gelir ve dolaysız istihdam katkısı olarak ikiye ayrıldığı birinci bölümde aktarılmıştı. Bu bağlamda dolaysız katkıları da ayrı başlıklar altında incelemek uygun olacaktır.

2.5.1. Dolaysız Gelir Katkısı

Muş Alparslan Üniversitesi, bünyesinde çalışan akademik ve idari personele ve diğer işçilere yaptığı maaş, ek ders ücretleri, işçi ücretleri ve yolluklar gibi ödemelerle Muş İli için direkt gelir katkısı oluşturmaktadır. Muş Alparslan Üniversitesi'nin 2010-2011 eğitim-öğretim dönemindeki direkt gelir katkısını hesaplamamız için 2010 yılının son altı aylık personel giderleriyle 2011 yılının ilk altı aylık personel giderlerini toplamamız gerekir.

Muş Alparslan Üniversitesi'nin 2010 yılı Haziran sonu personel giderleri 3.737.198 TL olmuştur. 2010 yılı sonunda 8.556.080 TL'ye ulaşmıştır. 2011 yılının ilk altı ayındaki personel giderleri de 6.866.518 TL'dir¹⁰⁹. O zaman 2010 yılı sonu itibariyle gerçekleşen personel giderlerinden 2010 yılının ilk altı aylık personel giderlerini çıkardığımızda 2010 yılının son altı aylık personel giderlerini bulmuş oluruz. Bu mantıkla $8.556.080 \text{ TL} - 3.737.198 \text{ TL} = 4.818.882 \text{ TL}$ 2010 yılının son altı aylık

¹⁰⁹ "Muş Alparslan Üniversitesi 2011 Yılı Kurumsal Durum ve Mali Beklentiler Raporu", Erişim Tarihi: 16.11.2011, www.alparslan.edu.tr.

personel giderlerine ulaşmış bulunmaktayız. Bunu da 2011 yılının ilk altı aylık personel giderleriyle toplarsak yani $4.818.882 \text{ TL} + 6.866.518 \text{ TL} = 11.075.394 \text{ TL}$ 2010-2011 eğitim-öğretim yılı personel giderlerini hesaplamış oluruz. Netice itibariyle, Muş Alparslan Üniversitesi'nin 2010-2011 eğitim-öğretim dönemindeki direkt gelir katkısı 11.075.394 TL'dir.

2.5.2. Dolaysız İstihdam Katkısı

Muş Alparslan Üniversitesinde çalışan akademik ve idari personel sayısı Muş İline dolaysız veya direkt istihdam katkısında bulunmaktadır. Muş Alparslan Üniversitesinde çalışan akademik ve idari personel sayısı Tablo 2.22'deki gibidir.

Tablo 2.22. Muş Alparslan Üniversitesi'nin Akademik ve İdari Personel Sayısı

Akademik Personel		İdari Personel	
Profesör	4	Daire Başkanı	6
Doçent	6	Şube Müdürü ve Şef	10
Yardımcı Doçent	56	Tekniker ve Teknisyen	25
Öğretim Görevlisi	70	Memur ve Bilgisayar İşletmeni	37
Araştırma Görevlisi	169	Mühendis	5
Okutman	6	Sekreter	5
Uzman	7	Kaloriferci ve şoför	11
Toplam	318	Toplam	99

Kaynak: Muş Alparslan Üniversitesi Personel Dairesi Başkanlığı

Tabloya baktığımızda, Muş Alparslan Üniversitesinde 2010-2011 eğitim-öğretim yılında 4 profesör, 6 doçent, 56 yardımcı doçent, 70 öğretim görevlisi, 169 araştırma görevlisi, 6 okutman ve 7 uzman olmak üzere 318 akademik personel; 6 daire başkanı, 10 şube müdürü ve şef, 25 tekniker ve teknisyen, 37 memur ve bilgisayar işletmeni, 5 mühendis, 5 sekreter, 11 kaloriferci ve şoför olmak üzere 99 idari personel çalışmaktadır.

Böylece Üniversitenin direkt istihdam katkısı 318 akademik personel ve 99 idari personel olmak üzere 417 kişidir. Bu sayı ilk bakışta az gibi görünse de il ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayalı ve sanayinin yok denecek kadar az olduğu düşünüldüğünde, Muş için iyi bir istihdam katkısı olduğu söylenebilir. Ayrıca Muş

Alparslan Üniversitesinde çalışan güvenlik personeli, temizlik personeli, yurtlarda çalışan işçileri, kantin ve yemekhane hizmetlerindeki görevlileri, Üniversite için yapılan binalarda çalışan işçileri de göz önünde bulundurduğumuzda ve Muş İlinde en büyük sanayi iş kolu içerisinde toplam 400 kişinin birlikte çalışmadığını da belirttiğimizde bu katkının ne denli önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Yine Üniversitenin yeni açıldığı, ancak fakülte ve bölüm sayılarının giderek arttığı aşikardır. Bu nedenle gerek akademik ve idari personel sayılarında olsun, gerekse çeşitli kadrolarda çalışan işçi sayılarında olsun ciddi artışların olacağı beklenmektedir. Bu da dolaysız istihdam katkısının giderek artacağını belirtisidir.

2.6. MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ'NİN İL EKONOMİSİNE DOLAYLI KATKISI

Dolaylı katkı da dolaysız katkı gibi kendi arasında ikiye ayrılır. Bunlar dolaylı gelir katkısı ve dolaylı istihdam katkılarıdır.

2.6.1. Dolaylı Gelir Katkısı

Dolaylı gelir katkısı Üniversitenin yaptığı bütçe harcamaları ve öğrenci harcamaları olmak üzere iki ayrı kalemden incelenmiştir. Ancak bütçe harcamalarından personel giderleri direkt gelir katkısı oluşturduğu için burada hariç tutulmuştur. Muş Alparslan Üniversitesi'nin 2010-2011 eğitim-öğretim yılındaki bütçe harcamalarını gösteren Tablo 2.23 aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.23. Muş Alparslan Üniversitesi'nin 2010-2011 Eğitim-Öğretim Dönemi Bütçe Giderleri (TL)

Bütçe Giderleri	2010-2011
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devreden Prim Giderleri	1.521.248
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	4.561.192
Cari Transferler	380.332
Sermaye Giderleri	17.821.808
Toplam	24.284.580

Kaynak: Muş Alparslan Üniversitesi 2011 Yılı Kurumsal Durum ve Mali Beklentiler Raporu

Tablodan da anlaşıldığı üzere, Muş Alparslan Üniversitesi'nin 2010-2011 eğitim-öğretim dönemindeki bütçe giderleri, 1.521.248 TL sosyal güvenlik kurumlarına devreden prim giderleri, 4.561.192 TL mal ve hizmet giderleri, 380,332 TL cari transferler ve 17.821.808 TL sermaye giderleri olmak üzere 24.284.580 TL'dir.

Ancak bu harcamaların ne kadarının Muş ekonomisinde gerçekleştiği önemlidir. Muş Alparslan Üniversitesi Mali İşler Daire Başkanlığında yapılan araştırma sonucunda bu harcamalarının yaklaşık %60'ı Muş ekonomisine yönelik olduğu saptanmıştır. Böylece bu harcamaların 14.507.748 TL'si Muş ekonomisinde gerçekleşmiştir. Bu da Muş Alparslan Üniversitesi'nin sağladığı ilk dolaylı gelir katkısı olmuştur.

Muş Alparslan Üniversitesi'nin diğer dolaylı gelir katkısı ise öğrenci harcamalarıdır. Bir öğrencinin aylık ortalama harcaması 460,30 TL olduğunu daha önce hesaplamıştık. Muş Alparslan üniversitesinde 2010-2011 eğitim-öğretim yılında toplamda 4095 tane öğrencinin eğitim gördüğünü göz önünde bulundursak öğrencilerin bir aydaki ortalama harcamaları 1.884.929 TL'dir. 2010-2011 eğitim-öğretim yılı toplamda 8 ay sürmüştür. Bu sayıyı da 8 ile çarptığımızda öğrencilerin bir yılda yaptığı harcama 15.079.428 TL olarak hesaplanmıştır. Yani Muş Alparslan Üniversitesi'nin ikinci dolaylı gelir katkısı 15.079.428 TL olarak bulunmuştur. Bu iki dolaylı gelir katkısını topladığımızda ise, 29.587.176 TL dolaylı gelir katkısının olduğu sonucuna varırız.

2.6.2 Dolaylı İstihdam Katkısı

Dolaylı istihdam katkısı dolaylı gelir katkısı üzerinden hesaplanır. Ancak dolaylı gelir katkısı üzerinden dolaylı istihdamın hesaplanabilmesi için kişi başına düşen hizmet üretim miktarının bilinmesi gerekir. Kişi başına hizmet üretim değeri, toplam hizmet üretim değerinin aynı yılın hizmet sektöründe istihdam edilen personel sayısına bölünerek bulunur. Daha sonra üniversite tarafından oluşturulan toplam dolaylı gelir katkısını kişi başına düşen hizmet üretimine böldüğümüzde dolaylı istihdam katkısını buluruz. 2010 yılı için hesaplanan kişi başına hizmet üretimi aşağıda üç aşamada bulunmuştur.

a) TÜİK 2010 yılı verilerine göre toplam hizmet üretimi 680.659.491.000 TL'dir.

b) TÜİK 2010 yılı verilerine göre hizmetler sektörü toplam istihdam değeri 10.985.000 kişidir.

c) Kişi başına hizmet üretimi = $a/b = 680.659.491.000/10.985.000 = 61.963$ TL'dir.

Bu aşamalardan sonra dolaylı gelir katkısının ilk kalemi olan bütçe harcamaları sonunda ortaya çıkan dolaylı istihdam etkisini hesaplamak için 14.507.758 TL'lik dolaylı gelir, kişi başına hizmet üretim miktarı olan 61.963 TL'ye bölünmüştür. Buna göre, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında bütçe harcamaları sayesinde dolaylı istihdam $14.507.758/61.963 = 234$ kişidir.

Dolaylı gelir katkısının diğer kalemi olan öğrenci harcamalarından kaynaklanan dolaylı istihdam, öğrenci harcama rakamının ekonomide kişi başına düşen hizmet değerine bölünerek hesaplanmış ve öğrenci harcamalarından kaynaklı istihdamın $15.079.428/61.963 = 243$ kişi olduğu tespit edilmiştir. Toplam dolaylı istihdam katkısı ise. $234+243 = 477$ kişi olarak hesaplanmıştır.

Netice olarak Muş Alparslan Üniversitesi'nin 2010-2011 eğitim-öğretim yılında il ekonomisine yaptığı katkıyı bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, 11.075.394 TL dolaysız gelir katkısı ve 29.587.176 TL dolaylı gelir katkısı olmak üzere toplamda 40.662.570 TL gelir katkısı ve 417 kişi dolaysız istihdam, 477 kişi de dolaylı istihdam olmak üzere toplamda 894 kişilik istihdam katkısı oluşturduğu görülmüştür.

2.7. ÖĞRENCİLERİN TÜKETİM KALIPLARININ EKONOMETRİK ANALİZİ

Öğrencilerin toplam tüketim harcamaları ile gelirleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için toplam tüketim fonksiyonları tahmin edilmiştir. Toplam tüketim fonksiyonların tahmininde Keynes'in mutlak gelir hipotezinde belirttiği

$$\text{HARC} = \alpha + \beta \text{ GELİR} \quad (6)$$

biçimindeki doğrusal kalıp kullanılmıştır. Burada;

HARC: Toplam tüketim harcamalarını

α : Otonom tüketim harcamasını (gelirden bağımsız tüketim)

β : Marjinal tüketim eğilimini

GELİR: Harcanabilir geliri göstermektedir.

Ekonometrik analizin ilk kısmında öğrenciler bir bütün olarak ele alınmış olup, toplam tüketim fonksiyonu tahmin edilmiştir. Tahmin edilen model ve sonuçları aşağıdaki gibidir;

Tablo 2.24. Tüketim Modeli Tahmin Sonuçları (1)

Dependent Variable: HARC				
Method: Least Squares				
Sample: 1 500				
Included observations: 500				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	93.32766	24.73944	3.772424	0.0002
GELİR	0.816273	0.049786	16.39559	0.0000
R-squared	0.350561	Mean dependent var		481.5960
Adjusted R-squared	0.349257	S.D. dependent var		198.4152
S.E. of regression	160.0589	Akaike info criterion		12.99295
Sum squared resid	12758191	Schwarz criterion		13.00981
Log likelihood	-3246.238	Hannan-Quinn criter.		12.99957
F-statistic	268.8155	Durbin-Watson stat		1.853430
Prob(F-statistic)	0.000000			

Tahmin sonuçlarına bakıldığında, öğrencilerin otonom (yani öğrencilerin gelire bağlı olmayan) aylık ortalama tüketim harcamalarının 93,328 TL olduğu görülmektedir. Öğrencilerin marjinal tüketim eğilimi ise 0,82 (%82)'dir. Böylece öğrencilerin gelirinde 100 TL'lik bir artış olması durumunda 82,00 TL'sini tüketim harcamasına verecekleri, 18,00 TL'sini ise tasarruf edecekleri anlaşılmaktadır.

Ayrıca α , β katsayılarının p değerleri $< 0,05$ olduğu için istatistiki olarak %5 önem düzeyinde anlamlı oldukları görülmektedir. Benzer şekilde, Prob (F değeri) $< 0,05$ olduğundan dolayı %5 önem düzeyinde model bir bütün olarak ta anlamlı bulunmuştur.

Ekonometrik analizin ikinci kısmında cinsiyetlere göre otonom tüketim harcamaları ve marjinal tüketim eğilimleri arasında fark olup olmadığı cinsiyeti temsilen kukla değişken kullanılarak oluşturulan

$$\text{HARC} = \alpha + \beta \text{ GELİR} + \delta \text{ CINS} + \gamma \text{ CINS*GELİR} \quad (7)$$

$$\text{CINS} = \begin{cases} 1 & \text{Kız öğrenci} \\ 0 & \text{Erkek öğrenci} \end{cases}$$

model yardımıyla incelenmiştir. Tahmin edilen model ve sonuçları aşağıdaki gibidir;

Tablo 2.25. Tüketim Modeli Tahmin Sonuçları (2)

Dependent Variable: HARC				
Method: Least Squares				
Sample: 1 500				
Included observations: 500				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	116.8175	37.69250	3.099224	0.0021
GELİR	0.740558	0.075101	9.860824	0.0000
CINS	-43.42828	49.88242	-0.870613	0.3844
CINS*GELİR	0.138950	0.100156	1.387330	0.1660
R-squared	0.356312	Mean dependent var		481.5960
Adjusted R-squared	0.352419	S.D. dependent var		198.4152
S.E. of regression	159.6696	Akaike info criterion		12.99206
Sum squared resid	12645206	Schwarz criterion		13.02577
Log likelihood	-3244.014	Hannan-Quinn criter.		13.00529
F-statistic	91.51996	Durbin-Watson stat		1.873104
Prob(F-statistic)	0.000000			

Modelde cinsiyet yerine **0** yazılırsa erkek öğrencilerin otonom tüketim harcamaları ve marjinal tüketim eğilimini gösteren tüketim fonksiyonu;

$$\text{HARC} = 116,82 + 0.74 \text{ GELİR} \quad (8)$$

şeklinde olurken, cinsiyet yerine **1** yazılırsa kız öğrencilerin otonom tüketim harcamaları ve marjinal tüketim eğilimini gösteren tüketim fonksiyonu da;

$$\text{HARC} = 116,82 + 0.74 \text{ GELİR} - 43,43 + 0,14 \text{ GELİR} \quad (9)$$

$$\text{HARC} = 73,40 + 0.88 \text{ GELİR}$$

şeklinde bulunur.

Tahmin sonuçlarına bakıldığında, erkek öğrencilerin otonom tüketim harcamaları 116,82 TL ve marjinal tüketim eğilimi %74 iken, kız öğrencilerin otonom tüketim harcamaları 73,40 TL ve marjinal tüketim eğilimi %88`dir. Kız öğrencilerin marjinal tüketim eğilimi, erkek öğrencilerin marjinal tüketim eğiliminden %14 daha fazladır.

Yine δ , γ katsayılarının prob değerleri > 0.05 olduğu için %5 önem düzeyinde istatistik bakımından anlamlı olmadıkları görülmektedir. Bu sonuç, kız ve erkek öğrencilerin gerek otonom tüketim harcamalarının gerekse marjinal tüketim eğilimlerinin matematiksel olarak farklı olsa bile istatistik bakımından bu farklılığın anlamlı olmadığını ifade eder. Yani, istatistiki açıdan kız ve erkek öğrencilerin tüketim yapıları birbirinden farklı değildir. Ancak Prob (F değeri) $< 0,05$ olduğundan model bütün olarak anlamlıdır.

Son olarak, barınma yerlerine göre öğrencilerin otonom tüketim harcamaları ve marjinal tüketim eğilimleri arasında fark olup olmadığı barınma yerini temsilen kukla değişken kullanılarak oluşturulan

$$\text{HARC} = \alpha + \beta \text{ GELİR} + \delta_1 D_1 + \delta_2 D_2 + \delta_3 D_3 + \gamma_1 D_1 * \text{GELİR} + \gamma_2 D_2 * \text{GELİR} + \gamma_3 D_3 * \text{GELİR} \quad (10)$$

D1= 1 Öğrenci Özel yurttta kalıyorsa

0 Değilse

D2= 1 Öğrenci evde kalıyorsa

0 Değilse

D3= 1 Öğrenci kamu kurumlarının misafirhanesinde kalıyorsa

0 Değilse

model yardımıyla incelenmiştir. Yapılan tanımlamaya göre referans sınıf, Kredi ve Yurtlar Kurumunun yurtlarında kalan öğrencilerdir. Tahmin edilen model ve sonuçları aşağıdaki gibidir;

Tablo 2.26. Tüketim Modeli Tahmin Sonuçları (3)

Dependent Variable: HARC				
Method: Least Squares				
Sample: 1 500				
Included observations: 500				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	173.9334	46.54480	3.736903	0.0002
GELİR	0.611670	0.099126	6.170602	0.0000
D1	15.10841	74.39351	0.203088	0.8392
D2	-136.0571	54.97310	-2.474977	0.0137
D3	-47.96908	161.2976	-0.297395	0.7663
D1*GELİR	0.256459	0.152746	1.678991	0.0938
D2*GELİR	0.236083	0.114754	2.057290	0.0402
D3*GELİR	0.555209	0.311791	1.780710	0.0756
R-squared	0.473552	Mean dependent var		481.5960
Adjusted R-squared	0.466062	S.D. dependent var		198.4152
S.E. of regression	144.9841	Akaike info criterion		12.80700
Sum squared resid	10342031	Schwarz criterion		12.87443
Log likelihood	-3193.749	Hannan-Quinn criter.		12.83346
F-statistic	63.22368	Durbin-Watson stat		1.888857
Prob(F-statistic)	0.000000			

Tahmin sonuçlarına bakıldığında, Kredi ve Yurtlar Kurumunun yurtlarında kalan öğrencilerin tüketim fonksiyonu;

$$HARC = \alpha + \beta \text{ GELİR} = 173,93 + 0.61\text{GELİR} \quad (11)$$

evde kalan öğrencilerin tüketim fonksiyonu;

$$HARC = 173,93 + 0.61 \text{ GELİR} - 136,06 + 0,24 \text{ GELİR} = \quad (12)$$

$$HARC = 37,87 + 0.85 \text{ GELİR}$$

şeklinde bulunur.

Referans grubunu oluşturan Kredi ve Yurtlar Kurumunun yurtlarında kalan öğrencilerin otonom tüketim harcamaları 173,93 TL ve marjinal tüketim eğilimleri 0.61 (%61)'dir. Barınma yerleri itibariyle öğrencilerin gerek otonom tüketim harcamaları gerekse marjinal tüketim eğilimlerinin farklı olup olmadıkların gösteren katsayıların prob değerlerine bakıldığında, sadece evde kalanların bu iki değer bakımından %5 önem

düzeyinde istatistiki bakımından anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. (D2 için p değeri = $0,0137 < 0,05$ ve D2* GELİR için p değeri = $0.0402 < 0,05$) Buna göre, evde kalanların otonom tüketim harcaması Kredi ve Yurtlar Kurumunun yurtlarında kalan öğrencilerinkine göre 136,06 TL daha düşük iken, marjinal tüketim eğilimleri %24 daha büyüktür. Yani evde kalan öğrencilerim gelirden bağımsız tüketim harcamaları 37,87 TL ve marjinal tüketim eğilimleri de %85`dir. Yine F`ye ait prob değerine bakıldığında modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. (F için p değeri = $0,0000 < 0,05$)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Eğitim ve eğitim yatırımları beşeri sermayenin oluşumuna katkıda bulunan faktörlerden birisidir. Eğitim üretim yönüyle yani yetiştirdiği vasıflı elemanlarla ülke ekonomisine katkı sağlar.

Denison`nun ifadesiyle eğitim, beceri ve üretkenlik kapasitesini geliştirmekte ve böylece milli gelirde artış sağlanmaktadır. Bu anlayışı benimseyen iktisatçılara göre beşeri sermaye de fiziksel sermaye gibi üretim faktörlerinden biridir. Eğitimin sadece üretim yönü yoktur. Eğitim harcamaları eğitimin tüketim yönünü oluşturur. Yani eğitimin Tüketim yönü de mevcuttur. Bu yönüyle de aynı üretim yönü gibi ekonomiye büyük katkıda bulunur.

Eğitim kademelerinden biri olan yükseköğretim, beşeri sermayeyi geliştiren önemli bir yatırımdır. Yükseköğretim beşeri sermayenin en yüksek düzeyde uzmanlaşmış biçimidir. Aslında yükseköğretim kurumları sadece beşeri sermaye noktasında değil, birçok yönden kuruldukları bölge veya genel olarak aldığımızda ise ülke kalkınmasına katkı sağlar. Yükseköğretim topluma, ekonomiye, toplumun refah düzeyi ve yaşam kalitesine ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan oldukça geniş çerçevede katkıda bulunur. Üniversitelerin faaliyetleri, günlük yaşamın her yönüne girmektedir. Böylece yükseköğretim kurumları iktisadi kalkınmada önemli roller üstlenmektedir.

Yine yükseköğretim kurumları beşeri sermayeyi eğitmenin yanında, istihdam ve harcamaları ile bölge ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Kuruldukları bölgenin istihdam ve gelirinde önemli derecede artışlar meydana gelmektedir. Yükseköğretim kurumları sayesinde bölgeye, ekonomik bir canlılık gelmekte ve para akışı olmaktadır. Bu nedenle yeni istihdam alanları açılabilmekte ve bu sayede de gelir artışı sağlanmaktadır. Yükseköğretim kurumlarından biri olan üniversiteler, üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde sanayiye de çeşitli faydalar sağlamaktadırlar. Yükseköğretim kurumlarının bu katkıları uzun süreli ve dinamik etkiye sahiptirler. Yine bu katkılar statik ve dinamik katkı olarak ikiye ayrılmaktadır. Statik katkılarda direk (direkt istihdam ve direk gelir), dolaylı (dolaylı istihdam ve dolaylı gelir) ve uyarılmış (uyarılmış istihdam ve uyarılmış gelir) katkılar olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Yukarıda saydığımız katkıları gerçekleştirmeye yönelik fonksiyonlar icra eden Muş Alparslan Üniversitesi ile ilgili yaptığımız araştırmada tespit ettiğimiz sonuçlar aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir:

* Örnek kütle kapsamında en fazla anket 125 erkek ve 86 kız olmak üzere Eğitim Fakültesi öğrencilerine, en az anket ise 9 erkek ve 8 kız öğrenci olmak üzere İlahiyat Fakültesi öğrencilerine uygulanmıştır. Geri kalan anketlerin 143'ü Muş Meslek Yüksekokulu öğrencilerine, 76'sı Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerine, 27'si Muş Sağlık Yüksekokulu öğrencilerine ve 26'sı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine uygulanmıştır. Öğrencilerin 45'i erkek ve 35'i bayan olmak üzere 80'ninin ailesi Muş'ta ikamet etmektedir. Bu rakam anket uygulanan toplam 500 öğrencinin %16'sına tekabül etmektedir.

* Anket uyguladığımız 500 öğrencinin 283'ü erkek ve 217'si ise kızdır. Bu Öğrencilerin 371'i örgün öğretime devam etmekte iken, 129 öğrenci de gece öğretiminde öğrenimlerini sürdürmektedirler. Örneklemi oluşturan öğrencilerin 116'sının Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında, 83'ünün özel yurtlarda, 287'sinin evlerde ve 14'ünün kamu kurum ve kuruluş misafirhanelerinde barındığı tespit edilmiştir.

* Öğrencilerin gelir ve harcamaları üzerinde etkili olur diye düşündüğümüz cinsiyet, öğrenim şekli ve barınma faktörlerinin etkili olduğu görülmüştür. En büyük etkiyi barınma faktörü yaparken, onu sırasıyla cinsiyet ve öğrenim şekli faktörleri takip etmiştir. Çünkü erkek öğrencilerin 464,70 TL iken kız öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 483,50 TL, örgün öğretimdeki öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 474,06 TL iken gece öğrenimine devam eden öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 474,14 TL olduğu anlaşılmıştır. Barınma faktörüne göre irdelediğimizde ise, Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalanların aylık ortalama gelirleri 467,23 TL, özel yurtlarda kalanların 490,12 TL, evlerde kalanların 471,90 TL ve kamu kurum ve kuruluşların misafirhanesinde kalan öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 467,15 TL olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm öğrencilerin aylık ortalama gelirleri de 474,10 TL olarak hesaplanmıştır.

* Tüm öğrencilerin aylık ortalama harcamaları 460,30 TL olarak belirlenirken, erkek öğrencilerin 445,43 TL, kız öğrencilerin 475,17 TL, örgün öğretimdeki

öğrencilerin 466,23 TL, gece öğrencilerinin 454,37 TL, Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalanların 450,70 TL, özel yurtlarda kalanların 485,66 TL, evlerde kalanların 441,64 TL ve kamu kurum ile kuruluşların misafirhanelerinde kalanların ise 463,20 TL olarak belirlenmiştir.

* Genel olarak öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %97,1 (ortalama tasarruf eğilimi %2,9), erkek öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %95,9 (ortalama tasarruf eğilimi %4,1), kız öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %98,3 (ortalama tasarruf eğilimi %1,7), örgün öğretimdeki öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %98,3 (ortalama tasarruf eğilimi %1,7), gece öğretimdeki öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %95,8 (ortalama tasarruf eğilimi %4,2), Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %96,5 (ortalama tasarruf eğilimi %3,5), özel yurtlarda kalan öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %99,1 (ortalama tasarruf eğilimi %0,9), evlerde kalan öğrencilerin ortalama tüketim eğilimi %93,6 (ortalama tasarruf eğilimi %6,4) ve son olarak kamu kurum ve kuruluşlarının misafirhanelerinde kalan öğrencilerin aylık ortalama tüketim eğilimi %99,2 (ortalama tasarruf eğilimi %0,8) olduğu tespit edilmiştir.

* Yapılan ekonometrik analiz sonucunda istatistiki açıdan kız ve erkek öğrencilerin tüketim yapılarının birbirinden farklı olmadığı anlaşılmıştır. Barınma yerleri itibariyle öğrencilerin gerek otonom tüketim harcamaları gerekse marjinal tüketim eğilimlerin de sadece evde kalanların bu iki değer bakımından %5 önem düzeyinde istatistiki bakımından anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir

* Muş Alparslan Üniversitesi 2010-2011 eğitim-öğretim döneminde Muş İline 417 kişilik dolaysız istihdam ve 477 kişi de dolaylı istihdam olmak üzere toplamda 894 kişilik bir istihdam katkısı ile 11.075.394 TL dolaysız gelir katkısı ve 29.587.176 TL dolaylı gelir katkısı olmak üzere toplamda 40.662.570 TL gelir katkısı sağlamıştır.

Sonuç olarak üniversiteler kuruldukları bölgeye gerek üniversitenin yaptığı yatırımlar sayesinde olsun gerekse dışarıdan gelen öğrenci harcamalarıyla gerçekleşen kaynak transferi neticesinde olsun büyük bir ekonomik katkı sağlamaktadırlar.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Alkin, Erdoğan, *Gelir ve Büyüme Teorisi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992.
- Alp, Selçuk, “Tanzimat`tan Günümüze Eğitim ve 2000`li Yıllarda Ekonomik Büyüme İle Eğitim Arasındaki İlişkinin Analizi”, *Tarihi, Siyasi, Sosyal Gelişmelerin Işığında Türkiye Ekonomisi 1908-2008* Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2010, 541-588.
- Ataç, Mükerrer.Ö, *İktisadi Kalkınma Bakımından Beşeri Sermaye Yatırımları*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Berber, Metin, *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Derya Kitabevi, Trabzon 2006.
- Blackburn, Robert.T- Lawrence Janet.H, *Faculty at Work, Motivation, Expection, Satisfaction*, The Johns Hopkins University Press, 1995.
- Bowen, Howard.R, *Investment in Learning*, Jossey Bass Publishers, San Francisco 1977.
- Clark, C- Fourastie, J., *Three-Sector Hypothesis*, ErişimTarihi: 09.11.2011 [en.wikipedia.org/.../Three-sector hypothesis](http://en.wikipedia.org/.../Three-sector_hypothesis)
- Coşar, Nevin- Bildirici, Melike, *Tarihi, Siyasi, Sosyal Gelişmelerin Işığında Türkiye Ekonomisi 1908-2008*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2010.
- Dülgeroğlu, Ercan, *Kalkınma Ekonomisi*, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, No.14, Bursa 1991.
- Emsen, Ö.Selçuk, *Atatürk Üniversitesi`nin İl Ekonomisindeki Yeri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1994.
- Erkonak. S, Aydemir, “Karadeniz Teknik Üniversitesi`nin Kent ve Bölge Ekonomisine Doğrudan ve Dolaylı Ekonomik Etkileri”, *Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, Ekim 1994, KTÜ-Trabzon, Bildiriler Kitabı, 1994, 195-210.

- Fischer, S- Dornbusch, R, *Macroeconomy*, Mc Graw Hill Press Company, New York 1998.
- Kıncal, Remzi. Y., *Eğitim Bilimine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2009.
- KPSS *Eğitim Bilimleri Program Geliştirme*, İhtiyaç Yayıncılık, Ankara 2010.
- Kuznets, Simon, “Modern Economic Growth: Findings and Reflections”, *The American Ekonomik Review*, 63(3), 1973.
- Oğuzkan, Ferhan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974.
- Şişman, Mehmet, *Eğitim Bilimine Giriş*, Pegem Akademi, Ankara 2010.
- Todaro, Michael. P., *Economic Development in The Third World*, (Fourth Edition), Longman Inc, N.Y. 1989.
- Töremen, Fatih, *Eğitim Bilimine Giriş*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Türer, Ali, *Türk Eğitim Tarihi*, Detay Yayıncılık, Ankara 2011.
- Yılmaz, Ömer; Akıncı, Merter, *İktisadi Büyüme ve Makroekonomik Belirleyicileri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2012.
- Yaylalı, Muammer, *Mikroİktisat*, (3. Baskı), Beta Yayınları, İstanbul 2004.
- Ünsal, M. Erdal, *Makro İktisat*, Kutsan Ofset Matbaacılık, Ankara 1998.

MAKALELER

- Ağır, Hüseyin; Kar, Muhsin, “Türkiye’de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Testi”, Erişim Tarihi: 30.11.2011, www.elelebizbize.com/e.../muhsinkar/turkiyedebeşeri.pdf.
- Ak, Rengin; AK, Berna B, “Eğitim Büyüme İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, Erişim Tarihi: 19.10.2010, [www.beykon.org/foto2010/13, pdf](http://www.beykon.org/foto2010/13.pdf).
- Atık, Hayriye, “Üniversitelerin Yerel Ekonomiye Katkıları: Teori ve Erciyes Üniversitesi Üzerine Bir Uygulama”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15, Kayseri 1999, 99–109.

- Baksan, Gülsün. Atanur, “Türkiye’de Yükseköğretimin Gelişimi”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 2001, 21-32.
- Bilginoğlu, M. Ali; Atik, Hayriye; Türker, O; Pamuk, Y; Düzgün, R, “Erciyes Üniversitesi’nin Kayseri İli’nin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapısına Etkileri”, E.Ü. Yayınları No:135, Kayseri 2002.
- Bloom, David; Canning, David; Kevin, Chan, “Higher Education and Economic Development in Africa”, 2006, Erişim Tarihi: 22.07.2011, [www.arp.harvard.edu/AfricaHigherEducation/ Bloomandcanningpdf](http://www.arp.harvard.edu/AfricaHigherEducation/Bloomandcanningpdf).
- Boldin, Robert; Elsa-Sofia, Morote; Matthew, McMullen, “Higher Education and Economic Growht in The Latin American Emerging Markets”, 2000, Erişim Tarihi: 22.07.2011. <http://www.americanprofessor.org/documentation/BoldinetalPDF/pdf>.
- Bozkurt, Nurgül, “Maarif Salnamelerine Göre Kütahya Sancağında Eğitim-Öğretim (H.1316-1321/M.1898-1904)”, *History Studies*, 2(3), 2010, 61-84.
- Castells, Manuel, “The University System: Engine of Development in The New World Economy”, 1994, Erişim Tarihi:25.07.2011, www.greenstone.org/greenstone3/nzdı?.
- Charles, D. “Universities and Territorial Development: Reshaping The Regional Role of UK Universities” *Local Economy*, 18(1), February 2003, 7–20.
- Çakmak, Erol, “Kalkınmada İnsan Faktörünün Önemi ve Reel Sermaye ile İlişkisi”, *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(1-2), 1992, 87.
- Çakmak, Erol; Gümüş, Sevda, “Eğitim ve Ekonomik Büyüme: Bir Literatür Araştırması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(1), 2004, 89-118.
- Çetin, Murat, “Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 7(1), 2007, 217–238.
- Dalğar, Hüseyin; Tunç, Hakan; Kaya, Murat, “Bölgesel Kalkınmada Yükseköğretim Kurumlarının Rolü ve Bucak Örneği”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 2009, 39-50.

- Dumlupınar Üniversitesi, “2009–2010 Akademik Yılı Faaliyet Raporu” *Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği*, Kütahya.
- Dura, Cihan, “Üniversite Sanayi İşbirliği Üzerine Bir Deneme”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49(3), Ankara 1985.
- Ergün, Erdal, “Afyon Kocatepe Üniversitesi Bolvadin Meslek Yüksekokulunun Bolvadin’in Sosyo-Kültürel Yapısına ve Ekonomisine Katkıları”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, S:1, 2003, 63-78.
- Erkekoğlu, Hatice, “Bölge Üniversitelerin Yerel Ekonomiye Katkıları: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2000,16, 211–230.
- Gedikoğlu, Tokay, “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi Sorunları ve Çözüm Önerileri” *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), Haziran 2005, 65–80.
- Görkemli, Hayriye Nur, “Selçuk Üniversitesi’nin Konya Kent Ekonomisine Etkileri“, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,S: 22, 2009, 169–186.
- Günay, Durmuş- Günay, Aslı, “1933’den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 2011, ss.1-22.
- Kaşlı, Mehmet- Serel, Alparslan, “Üniversite Öğrenci Harcamalarının Analizi ve Bölge Ekonomilerine Katkılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(2), 2008, 99-113.
- Martin, Fernand, “The Economic Impact of Canadian University R&D”, *Research Policy*, 27(7), November 1998, 677–687.
- Özdem, Güven; Enver, Sarı, “Yükseköğretimde Yeni Bakış Açılılarıyla Birlikte Kurulan Üniversitelerden Beklenen İşlevler (Giresun Üniversitesi Örneği)” *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 8(1), Mart 2008.
- Özer, Hüseyin; Akan,Yusuf; Çalmaşur, Gürkan, “Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Gelir-Harcama İlişkisi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 2010, 231-249.

- Özsoy, Ceyda, “Türk Yükseköğretim Sisteminin Durumu ve İktisadi Büyüme Performansına Katkısı”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), Aralık 2008, 31–48.
- Öztürk, Nazım “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, Sayı: 1, 2005, 10-19.
- Özyaba, Murat “Kentsel Gelişmede Üniversitenin Rolü Uludağ Üniversitesi ve Bursa”, *UMED 3.Geleneksel Mezunlar Buluşması*, Bursa 4–5 Aralık 1999, 1-6.
- Selcen, Altınsoy, “Yeni Devlet Üniversitelerinin Gelişimi: Sorunlar ve Politika Önerileri”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 2011, 98-104.
- Sargın, Sevil, “Türkiye’de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 2007, 133-150.
- Şanal, Mustafa, “Osmanlı Devletinde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 2003, 149-168.
- Tarı, Recep; Çalışkan, Şadan; Bayraktar, Yüksel, “Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Gelir ve Tüketim İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 2006, 168-179.
- Taşkın, Ünal, “Klâsik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 2008, 347-366.
- Tuçcu, C. Tansel, “Üniversitelerin Yerel Ekonomik Faaliyet Hacmine Katkıları: Nevşehir Örneği”, 2. *Kayseri Ekonomisi Sempozyumu*, Kayseri 27 Ağustos 2004, 20-37.
- Yapraklı, Sevda; Öztürk Lütfü; Emsen, Ö.Selçuk, “Eğitimin Başarısında Kalkınmışlığın Etkisi: 1990 ve 2000 Yılları ÖSS Başarı Oranları Üzerine Bir Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 2006, 357-366.

Yaylalı, Muammer; Kaynak Selahattin, “Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Bilgi Ekonomisi ve Bilgi Ekonomisi İndeksi Modeli ile Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 27(2), 2009, 49-68.

Yaylalı, Muammer; Özer, Hüseyin; Dilek, Önder, “Selçuk Üniversitesi Seydişehir Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Gelir-Harcama İlişkisi ve Meslek Yüksekokulunun İlçe Ekonomisine Katkısı”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 2011, 1-13.

Walter.W, Mc Mahon, “Eğitimin Dışsallıkları”, *Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*, Ankara 1994, 29-37.

İNTERNET

www.meb.gov.tr

www.yok.gov.tr

www.kto.org.tr

www.osym.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.tuik.gov.tr

www.alparslan.edu.tr

www.maliye.gov.tr

EKLER**EK 1. ÖĞRENCİ ANKET FORMU****ÖĞRENCİ ANKET FORMU**

Muş Alparslan Üniversitesinin, Muş ili ekonomisindeki yerinin belirlenmesi amacıyla yapılacak yüksek lisans tez çalışmasında, veri kaynağı olarak kullanılacak olan bu ankette elde edilecek verilerin sadece istatistiki amaçla kullanılacağını ve tamamen gizli tutulacağını belirtir ve isminizin yer almadığı bu anketi doldururken vereceğiniz cevapların doğruluğu hususunda elinizden gelen hassasiyeti göstermenizi önemle rica eder, yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Öğrencisi Mücahit ÇAYIN

Fakülte/Yüksekokul :

Bölüm :

Sınıf :

Öğrenim Şekli : () Örgün () 2.Öğretim

Cinsiyet : () Bay () Bayan

Ailenizin ikamet ettiği il :

S-1) Ailenizin ikamet ettiği yerleşim birimi hangisidir?

() İl merkezi () İlçe merkezi () Belde/Köy

S-2) Aileniz kaç çocuklu bir ailedir?

()1 ()2 ()3 ()4 ()4'ten fazla

S-3) Sizinle birlikte kardeşleriniz içerisinde yükseköğretimde okuyan var mı? Varsa kaç kişi?

() Evet.....kişi () Hayır

S-4) Nerede kalıyorsunuz?

() Kredi ve Yurtlar Kurumunun Yurtlarında

() Özel Yurtlarda

() Evde

() Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Misafirhanesinde

S-5) Evde kalıyorsanız kiminle kalıyorsunuz?

() Ailemle () Arkadaşlarımla () Akrabalarım () Yalnız

S-6) Ailenizin aylık geliri ne kadardır? (..... TL)

S-7) Aylık ortalama harcanabilir geliriniz ne kadardır? (..... TL)

S-8) Bir ayda elinize geçen paradan tasarruf edebiliyor musunuz? Eğer cevabınız

EVET ise bu miktar ne kadardır?

() Evet (.....TL)

() Hayır

S-9) Harcanabilir gelirinizi nereden temin ediyorsunuz?

Not: Eğer birden fazla durum söz konusu ise lütfen işaretleyiniz.

- ☐ Öğrenim Kredisi
- ☐ Burs (Başbakanlık, Rektörlük)
- ☐ Özel Burs (Belediye, Vakıflar, Kurum Bursları vb.)
- ☐ Ailemden temin ediyorum.
- ☐ Bir işte çalışıyorum.
- ☐ Diğer (.....)

S-10) Beslenme (Gıda ve Alkolsüz içecekler) ihtiyacınızı nereden sağlıyorsunuz?

☐ Evde ☐ Üniversite kantininde ☐ Üniversite yemekhanesinde ☐ Lokanta, Pastane vb.

S-11) Beslenme (Gıda ve Alkolsüz içecekler) ihtiyacınız için harcadığınız aylık tutar ne kadardır?.....TL

S-12) Alkollü içecekler ve tütün mamulleri için harcadığınız aylık tutar ne kadardır? TL

S-13) Kültür, Eğitim ve Eğlence giderleriniz aylık ne kadardır?

Kitap, Kırtasiye, Fotokopi :.....TL

Gazete, Dergisi vs :.....TL

Sinema, Tiyatro, Film kiralama, Konser :.....TL

Spor (Halı Saha vs) :.....TL

İnternet Kafe :.....TL

Pastane, Kafe vb :.....TL

S-14) Aylık şehir içi ulaşım giderleriniz ne kadar? TL

S-15) Aylık haberleşme giderleriniz ne kadar? TL

S-16) Aylık sağlık harcamalarınız (Hastane, Doktor, İlaç vb) ne kadardır?.....TL

S-17) Aylık barınma masraflarınız ne kadardır? TL

Not 1: Evde kalanlar için lütfen yakıt, su, elektrik, tüp gaz giderlerinizi dâhil ediniz.

Not 2: Evde arkadaşlarıyla kalanlar için lütfen kendi paylarına düşen gideri yazınız.

Not 3: Yurtta kalanlar için lütfen yardım fişini düşününüz.

S-18) Aylık giyim ve ayakkabı için harcamalarınız ne kadardır? TL

Anketimiz bitmiştir. Teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mücahit ÇAYIN
Doğum Yeri ve Tarihi	Malazgirt / 02.08.1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İİBF- İktisat
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Devlet Hava Meydanları İşletmesi
İletişim	
E-Posta Adresi	mcayin@gmail.com
Tarih	12.07.2012